

Luontoliikunnan aarrearkku - lukiolaisnuorten kokemukset luontoretkeltä

Åsa Kunnas

Nina Laine

Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 2000
Jyväskylän Yliopisto

TIIVISTELMÄ

Åsa Kunnas & Nina Laine, Luontoliikunnan aarrearkku – lukiolaisnuorten kokemukset luontoretkeltä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma, 2000, 112 s.

Tutkimuksen ensimmäisenä tarkoituksena oli tutkia laadullisesti lukiolaisnuorten vaelluskokemuksia. Nuorten luontosuhde on muuttunut, sillä luontokokemusten määrä on vähentynyt kaupungistumisen ja "sisäilyn" lisääntyessä. Luontoon mentäessä on kokemuskirjon oltava monipuolinen. Perinteinen suomalainen luontoliikunta laajentuu ja syventyy, kun ajattelun pohjaksi otamme norjalaisen luontoliikuntapedagogiikan, friluftslivin. Friluftslivin yksi keskeinen ajatus on kehittää yksilöiden sosiaalis-affektiivisiä kykyjä. Siinä luontoliikunta tarjoaa laaja-alaista, monipuolista kokemuskirjoa oppiaineiden integroinnin lisäksi yhdessä tekemisestä ja olemisesta, ja lisäksi aistimuksia ja henkistä latautumista. Tutkimuksen toisena tarkoituksena oli tarkastella retken suunnitteluun ja toteuttamiseen laaditun retkirungon soveltuvuutta.

Tutkimusaineistona olivat oppilaiden retkikertomukset, retkeltä tehty havainnointi sekä retken purkutilanteessa tehty ryhmähaastattelu. Tutkimustuloksina olivat retkikokemusluokat, joihin ryhmiteltiin pääluokkia ja alaluokkia. **Vastakohta tavalliselle elämälle** otsikon alle liitettiin kokemukset, joissa tulivat esille luonnon erilaisuus, luonnossa rauhoittuminen, kaupungin rytmistä ja kiireestä vapautuminen, vanhan ja nykyajan elämäntavan erilaisuus ja metsän mystisyys. Haasteet, riskin etsintä ja stressin kokeminen kuuluivat kaikki **jännityksen ja haasteellisuuden** alle. Sosiaalisen yhteyden kokeminen nimettiin **sosiaalisuus ja yhdessäololuokaksi**. Alaluokkina siihen olivat suunnitellut ja spontaanit yhdessäolot. Lisäksi oppimiseen liittyvät kokemukset sisältyivät **oppimiskokemukset –luokkaan**. **Fyysisen ja ruumiillisen tekemisen –luokkaan** kuuluivat kaikki vaelluksen rasittavuudesta aiheutuneet kokemukset. **Aistikokemuksista** löytyvät niin esteettiset kuin muidenkin aistien kokemukset. Kokemuksista päällimmäisenä tuloksena on ymmärtää että jokainen kokee asioita omalla tavallaan. Oman työn laadullinen tarkastelu tämän tutkimuksen avulla, on hyvin antoisaa. Retken raamit toimivat hyvin, ja niitä voi soveltaen käyttää muuhunkin koulutyöhön.

Tutkimus oli suuritöinen, mutta onnistunut. Parantamisen varaa aina kuitenkin on. Tutkimustulosten tarkentaminen onnistuisi henkilökohtaisilla haastatteluilla vaelluksella mukana olleilta opettajilta ja oppilailta. Tämä parantaisi tutkimuksen luotettavuutta entisestään ja tarkentaisi kertomustekstien tulkintaa, mutta toisaalta lisäisi analysoitavaa materiaalia entisestään.

Avainsanat; vaelluskokemukset, luontoliikunta, kouluretket, lukiolaisnuoret, friluftsliv- norjalainen luontoliikuntapedagogiikka.

SISÄLTÖ

1 VAELLUKSEN VIISAUTTA ETSIMÄSSÄ.....	6
2 LUONNON MERKITYKSESTÄ	8
2.1 Viisaiden eliöiden vieraantumiselle piste	8
2.2 Luontosuhteen määrittelyjä.....	9
3 SUKUPOLVIEN VÄLISET EROT LUONTOSUHTEESSA	10
3.1 Luontosuhde jaottelut	11
4 LUONTOLIIKUNNAN KÄSITTEISTÖN MÄÄRITTELYJÄ.....	14
5 TUTKIMUKSEMME MAJAKKA JA PÄHKINÄ.....	16
5.1 Tutkimustapa	17
5.2 Aineiston keruutavat	18
5.2.1 Havainnointi ja valokuvat retkellä	18
5.2.2 Retkikertomukset	19
5.2.3 Ryhmähaastattelu	19
5.3 Aineiston käsittelyprosessi	20
5.3.1 Meidän tapamme avata aineisto	21
5.3.2 Aineiston tulkinta.....	23
5.4 Tutkimuksen luotettavuus	24
6 RETKEN RAAMIT	27
6.1 Retkirungon raamittelu.....	27
7 KOLLAASI.....	30

8 RETKIKERTOMUSTEN YLEISILME	39
8.1 Positiivisuus.....	39
8.2 Negatiivisuus.....	40
9 RETKIKERTOMUSTEN KIRJOITUSTYYPIT	42
9.1 Meidän hauska retki - tyyppi.....	42
9.2 Näin minä selvisin retkestä -tyyppi	43
9.3 Fantasia -tyyppi	44
9.4 Kysymyksiin vastaajat -tyyppi	45
9.5 Analysoijat -tyyppi.....	46
10 RETKIKOKEMUKSET	46
10.1 Elämysten kokeminen vai kokemusten eläminen ?.....	46
10.2 Kokemusten luokittelusta.....	47
11 VASTAKOHTA TAVALLISELLE ELÄMÄLLE	51
11.1 Rauhoittuminen	51
11.2 Luonto vastaan kaupunkiympäristö	54
11.3 Vanha maatila vastakohtana kaupunkimiljöölle	55
11.4 Muutaman oppilaan havainto: ”Tää ei oo meiän juttu..”	57
11.5 Henkinen, mystinen luonto	58
12 JÄNNITYS JA HAASTEELLISUUS	59
12.1 Äärimmäisyys (extreme) vai yksinkertaisuus?.....	59
12.2 Kultainen keskitie taiteillessa haasteiden kanssa	61

13 SOSIAALISUUS JA YHDESSÄOLO	61
13.1 Sosiaalinen nykytilanne.....	61
13.2 Luonnon vaikutus sosiaalisuuteen.....	62
13.3 Yhdessäolon kokemukset, suunnittelua ja spontaanisuutta.....	62
13.3.1 Suunnitellut yhdessäolohetket.....	63
13.3.2 Spontaanit yhdessäolokokemukset.....	65
13.4 Negatiivisesti yhdessäoloa kokeneet	67
13.5 Ryhmän koko	68
13.6 Ryhmäkoherenssi eli ryhmän kiinteys.....	69
13.7 Roolit.....	70
14 OPPIMISKOKEMUKSET	72
14.1 Kouluopetuksen laadullinen kehittäminen	72
14.2 Avoin opetus.....	73
14.3 Kokonaisopetuksella opetuksesta käytännön läheistä ja mielenkiintoista.....	75
14.4 Oppilaan rooli	78
14.5 Tekemällä oppiminen	79
14.6 Retken kommellukset opettavat	80
14.7 Opittiinko uusia asioita?	81
14.8 Asiantuntevampaa opetustakin kaivattiin.....	82
15 ÄÄRIPÄIDEN YLLÄTTÄJÄT	82
15.1 Fyysinen ja ruumiillinen tekeminen.....	82
15.2 Fyysisten rajojen testaus	83
15.3 Päivämatkojen pituudet aloitteleville?.....	83
15.4 Retken tauottaminen tärkeää	84
16 AISTIKOKEMUKSET	86
16.1 Näkö	88

16.2 Kuulo.....	89
16.3 Maku ja haju.....	90
16.4 Ihonaistit ; paine, kosketus, lämpö ja kipuaistimukset.....	91
16.5 Aistien kokonaisvaltaisuus	92
17 POHDINTA.....	94
17.1 Laadullisen tutkimuksen toteuttaminen	94
17.2 Tutkimusaiheesta.....	96
17.2.1 Aineiston keruutavoista.....	97
17.2.2 Retken suunnittelun lähtökohdista	97
17.2.3 Oppilaiden toiveiden erilaisuudesta ja huomioinnista.....	98
17.2.4 Retken rungon elämisestä retkeltä toiseen	99
17.2.5 Keväällä tehdystä toisesta vaellusretkestä.....	99
17.3 Retken yleisilme oppilaiden kokemusten perusteella	100
17.3.1 Negatiiviset kokemukset	101
17.3.3 Kohderyhmä.....	102
17.3.4 Retkeilytaidot.....	103
17.4 Kokemusluokkien tulosten pohdintaa.....	103
17.5 Mitä uutta meidän tutkimuksemme avulla tuli esille	110
17.6 Tutkimuksen jatkohyödyntäminen	111
17.7 Luontoliikunnan suosio	112
LÄHTEET	113
LIITE 1	119
LIITE 2	120
LIITE 3	121

1 VAELLUKSEN VIISAUTTA ETSIMÄSSÄ

”Yöllä minä koin koko vaelluksen vaikuttavimman elämyksen tämän pienen, kalaisan ja kirkkaan järven rannalla. Minä näin ensimmäistä kertaa omin silmin Otavan tähtikuvion. Se ei ehkä kuulosta kovin erikoiselta, mutta minulle se oli hyvin vaikuttava kokemus siellä pimeään järven rannalla, jossa vain tähtien valo kirkasti myöhäisiltä. Oikein haikea tunnelma tuli, kun ensin Lassen ja myöhemmin Matin* kanssa ihmeteltiin luonnon kauneutta ja avaruuden suunnatonta mahtavuutta, joka saa meidät ihmiset näyttämään niin pieniltä ja mitättömiltä.” P6 (* nimet ovat muutettuja)*

Edellä lukiolaispojan kokemus kolmen päivän vaellukselta Seitsemisen kansallispuistoon. Nuorten olisi tärkeää olla mahdollisimman paljon kosketuksissa luontoon jo varhaisessa iässä, ettei luontosuhde jää liian etäiseksi. Tutkimuksemme idea lähti liikkeelle koulun luontoliikunnan syventämisestä nykyisestäään. Pääsimme kokeilemaan tätä syventämistä Voionmaan lukion valinnaisella metsäkurssilla. Koulujen perinteinen luontoliikunta on keskittynyt lähes ainoastaan eri oppiaineiden, kuten liikunnan, biologian, historian yms. integrointiin. Siksi laajennamme luontoliikuntakäsitettä norjalaisten ”friluftsliv” –ajatteluun. Norjalaisen luontoliikuntapedagogiikan (friluftslivin) yksi keskeinen ajatus on kehittää yksilöiden sosiaalis-affektiivisiä kykyjä. Siinä luontoliikunta tarjoaa laaja-alaista, monipuolista kokemuskirjoa oppiaineiden integroinnin lisäksi yhdessä tekemisestä ja olemisesta, ja lisäksi aistimuksia ja henkistä latautumista. Molemmat tutkijat olemme opiskelleet luontoliikuntaa, toinen tutkija Norjassa ja toinen Suomessa.

Tutkimme laadullisesti lukiolaisnuorten vaelluskokemuksia. Aineistona meillä oli oppilaiden kirjoittamat retkikertomukset, retkeltä saadut havainnot ja vielä lopuksi ryhmähaastattelu. Tutkimusaiheemme oli laaja, sillä muuten retken kokonaisvaltaisen kokemisen tutkiminen olisi mahdotonta. Retkikokemuksista tärkein oppimme oli se, että jokainen kokee retken todellakin omalla tavallaan.

Vasta tarkempi tutkimus opettaa ymmärtämään, miten monta tapaa on kokea samoja asioita.

Testasimme retkellä suunnittelurunkoa, jota kutsumme retken raameiksi. Siinä eri retken osatekijät ”raamitellaan”, eikä suunnittelua aloitetaakaan käytännön järjestelyistä vaan osallistujien, retkipaikan, vuodenajan yms. resurssien kartoittamisesta. Retken teema, tavoite mietitään yhdessä osallistujien kanssa. Suunnitteluvaiheessa oppilaiden mukaan ottaminen on koko retken lähtökohta. Jokaiselle on mahdollista tarjota jotakin, samaa asiaakin voi tarjota eri tavalla, eri ihmisille. Hyvä runko toimi ja sitä voidaan näillä tuloksilla vielä kehittää edelleen ja soveltaen käyttää muussakin koulutyössä.

Lopuksi oppilaan mietteitä luonnossa opettamisesta, joka aiheutti alussa monelle ennakkoluuloja.

”...Illalla oli kaksi mielestäni hyödyllisimpiä ryhmitöitä joissa opeteltiin kuinka luonnossa on helppoa tehdä ihmistä kannattelevat parit joilla loukkaantuneen ihmisen saa siirrettyä pienen matkan. Retki oli mukavampi kuin olin odottanut ja se yllätti positiivisesti. Kaiken kaikkiaan retki sai kiitettävän arvosanan järjestelyiden ja kokonaisuuden puolesta. Hyvä kurssi jota ei kannata poistaa valikoimasta.” P8

2 LUONNON MERKITYKSESTÄ

Jokaiselle meistä luonnolla on oma merkityksensä. Joku kaipaa metsän hiljaisuutta, joku taas yksinäistä hetkeä autiolla merenrannalla. Luonto merkitsee kullekin jotakin osittain alitajuista, vaikeata pukea sanoiksi. Merkitykset itse kukin muodostaa tiedostaen tai tiedostamattaan paljolti lapsuudessaan, ja ne vaikuttavat muun muassa siihen, miten koemme erilaiset ympäristöt tai vuodenaikojen vaihtelut.

Luonnon vaikutus kaikkiin ihmisiin on kuitenkin melko samanlainen huolimatta sosiaalisesta asemasta, rodusta , iästä yms. Luonnossa liikkuminen tai vain luontomaiseman katseleminen edistävät ihmisen fyysistä ja henkistä terveyttä. On tutkittu, että potilaat, joiden ikkunasta näkyy luontoa, paranevat nopeammin kuin potilaat, joiden ikkunasta avautuu rakennettu piha. Tutkimusten mukaan luonnossa liikkuminen laukaisee tehokkaasti stressiä ja lisää mielen tasapainoa. (Karvinen & Nykänen 1998, 14.)

2.1 Viisaiden eliöiden vieraantumiselle piste

Jos työkaluja käyttävän ihmisen historiaa vertaisi 2000-sivuiseen kirjaan, siitä 1990 sivua käsittelisi metsästäjä-keräilijäihmisten puhumaan oppimista, tulen käyttötaitoa , työkalujen kehittelyä ja kykyä sopeutua elämään erilaisissa ympäristöissä viidakoista napaseuduille. Vasta kirjan viimeisellä kymmenellä sivulla kerrotaisiin, miten ihminen oppi viljelemään maata. Suurin osa viimeisestä sivusta kertoisi ihmisen teollistumisesta, luonto- ja maailmankäsityksen nopeasta muutoksesta ja vasta viimeiset rivit kertoisivat nykyajasta. Tästä, miten sullouduimme kaupunkeihin ja mullistimme maapallon.

Eli olemme metsästäjä-keräilijöitä edelleen, vieläpä hiljan puusta pudonneita. Biologinen kehitys mm. aistinelinten ja aivojen rakenteen osalta eivät juuri ole muuttuneet. Nykyinen ympäristömme, elämäntapamme ja luontosuhteemme ovat täysin erilaiset kuin ne, joihin olemme lajina sopeutuneet. Meillä on kyky

vastaanottaa tarkkaa tietoa ympäristöstämme. Kehitys on lahjoittanut meille kyvyn kokea ja nauttia ympäristömme tarjoamista elämyksistä. Lajimme säilymisen kannalta meillä on luontaisesti uteliaisuutta ympäristöä kohtaan, mutta myös varovaisuutta uuden ja oudon edessä. (Karvinen & Nykänen 1998, 15.)

Valtaosa suomalaisista, kuten muidenkin teollisuusmaiden asukkaista nykyisin, elää lähes koko elämänsä sisällä ja rakennetuissa elinympäristöissä. Näissä ympyröissä olemme säätäneet kaiken mahdollisen mieleisemmäksi: valaistuksen, lämmön, ilmankosteuden, maan tasaisuuden jne. Olemme paenneet luontoa ja sen arvaamattomuutta. Läheisen kosketuksen puuttuminen kasvien kasvuun, veden kiertoon ja muihin meitä elättäviin luonnon prosesseihin - on etäännyttänyt meidät luonnosta ja muokannut monella tavalla suhtautumistamme luontoon. (Karvinen & Nykänen 1998, 16-17.)

Saatamme nähdä luonnon eräänlaisena koristeellisena yksityiskohtana ihmisen maailman keskellä tai tarpeettomana joutomaana, rakennusmaareservinä tai rajattomana raaka-ainevarastona. Voimme laittaa pisteen luonnosta vieraantumiselle, muutoksen voima on meissä itsessämme. Luonnosta kaikkein vieraantuneimmillakin ihmisillä on tallella kyky nauttia luonnosta ja ymmärtää sen kieltä. Tarvitaan vain joku auttamaan heidät alkuun. (Karvinen ym. 1998, 16-17.)

2.2 Luontosuhteen määrittelyjä

Kirjonen (1992, 32) toteaa, että ihmisen luontosuhde muotoutuu hänen luonnossa saamiensa kokemusten perusteella. Ilman näitä kokemuksia luontosuhde jää etäiseksi (Karvinen ym. 1998, 16-17). Ihmistutkimuksen perustietous kertoo, että ihmisillä on yleisiä käsityksiä asioista, kuten esimerkiksi luonnosta, vaikka omakohtaista kokemusta siitä ei olisikaan. Varmaankaan suomalaislasten kohdalla ei vielä ole niin, että käsitys luonnosta tulisi esimerkiksi ilman omia kokemuksia, television välityksellä. Käsityksemme

luonnosta vaikuttaa luontosuhteeseen. Kokemus voi muuttaa käsitystä ja näin luontosuhteella ja luontokokemuksilla on yhteys toisiinsa.

Mukavuudenhalun myötä on ”sisäilystä” tullut elämäntapa - ulkoilemaan on lähdeittävä erikseen. Ulkoilun harvetessa olemme paenneet luontoa ja sen arvaamattomuutta ja samalla menettäneet luonnon kauneuden ja sen tunnelmat. (Karvinen ym. 1998, 17.) Luontokokemuksia saadakseen on mentävä luontoon niitä kokemaan. (Tordsson, 1996)

3 SUKUPOLVIEN VÄLISET EROT LUONTOSUHTEESSA

Vuolteen (1992, 16-17) mukaan vanhin sukupolvi on voimakkaasti kiinnittynyt luonnonläheiseen maaseutumaiseen elämäntapaan ja keskimäinen sukupolvi, nykynuorison vanhemmat, ovat vielä saaneet lapsuuskokemuksensa melko luonnonläheisessä asuin ympäristössä. Nuorimman sukupolven lapsuuden kokemukset kaupunkilaistumisen, rakennetussa ympäristössä elämisen vuoksi, on saanut heidät etääntymään aidosta luonnon ympäristöstä. Näin luonnon aistiminen on jäänyt vähäiseksi.

Vuolle (1990) toteaa, että lapsuuden aikaisilla luontokokemuksilla on vaikutusta aikuisiän luontosuhteeseen. Tästä Telama (1991) jatkaa, miten tärkeää nuorten olisi olla mahdollisimman paljon kosketuksissa luontoon jo varhaisessa iässä. Tulevaisuudessa nuoriso on vastuussa vaikeista valinnoista, esimerkiksi jäteongelmista ja ympäristön säilymisestä hyvinvointivaltiossa. (ks. Pyykkönen 1990, 32-36.) Nähtäväksi jää, millaisia valintoja he tekevät, jos luontosuhde jää liian etäiseksi? Ainakin kierrättäminen ja kettutyöt ovat suuntana nuorison joistakin valinnoista.

3.1 Luontosuhde jaottelut

Ihmisen suhteesta luontoon on tehty useita tutkimuksia mm. Eagels (1980), Karvinen ym. (1998), Pietarinen (1987). Tässä olemme karkeasti yhdistelleet usean tutkijan luontosuhdejakoja. Jaottelussa havaitsimme kirjavuutta kahden ääripään välillä. Toisessa ääripäässä ovat ihmiset, jotka arvostavat luontoa suojeltavana asiana, itsessään arvokkaana, oli se sitten fanaattista ”puihin kahlehtimista” tai hillitympää ympäristöpolitiikkaa (Karvinen 1998, 17). Toinen ääripää on luontoa ei -arvostava ihminen, joka joko välttää luontoa tai pitää sitä vain kehitykselle tarpeellisena raaka-ainevarastona (Karvinen 1998, 17; Kirjonen 1992, 30). Nuorten luontokokemuksia tutkiessamme lähtökohtana ovat ihmisten erilaiset luontosuhteet, jotka vaikuttavat siihen, millaisia kokemuksia ja elämyksiä luonnosta toivotaan saatavan.

Esteettis-romanttinen luontosuhde on henkilöllä, joka hakee luonnosta aistillisia ja esteettisiä nautintoja sekä tunteikkaita kokemuksia. Tämä luontosuhde ilmenee mm. maiseman maalauksena tai vaikkapa aistillisena vaelluksena luonnossa. (Karvinen 1998, Eagels 1980, ks. Pyykkönen 1990, 32-36.)

Ihminen, jolla on **naturalistinen suhde** luontoon, lähtee luontoon kokeilemaan omia kykyjään eli miten hän pystyy selviytymään erilaisissa tilanteissa. Luontoon voidaan lähteä vaikka tekemään vaativia valloituksia tai eloonjäämiskursseille. Tällöin luontoa pidetään haasteellisena ympäristönä. (Karvinen 1998, 18; Pantzar 1998, 130-131.)

Pietarinen (1987, 323-330) yhdistää nämä edelliset kaksi **humanistisessa luontosuhteessa**. Siinä kuvastuu ihmisen ylevyys suhteessa luontoon. Luonto korostaa ihmisen älyä ja henkisiä kykyjä, kuten moraalista lujutusta ja kauneuden tajua. Luonto on ihmisen palvelija henkisessä (esim. luonnon esteettisyys) ja materialistisessa mielessä. Luonto nähdään näiden hankinnan lähteenä.

*Sata ritariperhosen toukkaa -
vain yksi ritariperhonen.*

Ja maisteri pisti sen.

(Lauri Viita ; Amicus naturae)

Tiedollisessa ja tieteellisessä luontosuhteessa luonto on tiedollisesti ja tieteellisesti mielenkiintoinen tutkimuskohde. Sinne lähdetään hankkimaan erityistietoa ja etsimään vastauksia kysymyksiin. Tällaisessa luontosuhteessa toivottavia elämyksiä ovat esimerkiksi kasvien ja perhosten keräily tai lintujen ”bongaaminen”. (Karvinen 1998, 19 ; Kirjonen 1992, 30 ; Eagels1980.)

Hyödyntävässä (utilismissa tai teknokraattisessa) luontosuhteessa on luonnosta hyötyminen keskeistä. Hän arvostaa luonnossa niitä elementtejä, jotka tuottavat mm. aineellista hyötyä. Luonto on ihmistä varten ja sitä voidaan käyttää rajattomasti ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Tällainen suhde ilmenee esim. metsästyksenä ja sienestyksenä. (Karvinen 1998,18; Kirjonen 1992, 30 ; Pietarinen 1987, 323-330, Eagels1980.)

Kaunis kala vedessä,
kaunihimpi kattilassa.

(suomalainen sananlasku)

Kun luonnossa ei ole mitään tärkeää tai mielenkiintoista on **luontosuhde välinpitämätön**. Välinpitämättömässä, neutraalissa asennoitumisessa vuoro-vaikutus luonnon kanssa on vähäistä, eikä se synnytä mitään voimakkaita tunteita. Knopfin (1987) mukaan tällöin luontoa voidaan pitää alempiarvoisena, kuin kaupungin urbaanisuutta. Luonto koetaan rajoittavana tekijänä verrattuna kaupunkiin, jossa ihmisellä on välineet toteuttaa itseään parhaalla mahdollisella tavalla. (ks. Kallio 1992, 39-40.)

Pantzar (1998, 129) kuvaa luonnosta vieraantumista **talutusnuora – luontosuhteella**. Oikeaan luontoon on lähdettävä jotakin tarkoitusta varten ja jonkun kanssa; parhaan kaverin kanssa lähimetsään majaa rakentamaan ja vanhempana poikakaverin kanssa kesämökille harrastamaan luontoliikuntaa. Yleensä luontoliikunta edellyttää ”oikeita” varusteita ja usein myös teknisiä vempaimia. Luontoon lähdetään innokkaasti, mikäli mukana on mieluinen luontoasioita harrastava henkilö. Luontokokemukset tuottavat yleensä kevyen mielihyvän. Mielihyvää se aiheuttaa, mikäli toiminta muuttuu vaativaksi joko fyysisesti tai psyykkisesti. Luonto ei kosketa itseä – korkeintaan hipaisee vähän. Luonnosta vieraantuminen näkyy siten, että luonto koetaan toisen kautta enemmän kuin itsensä kautta. Aidossa luonnonympäristössä olemisesta ja toimimisesta ei ole aikaisempia omia kokemuksia ennen luonnosta kiinnostuneen ystävän mukaantuloa.

Mitä enemmän siirytään **negatiiviseen luontosuhteeseen**, joka on pelokkuutta tai vihamielisyyttä, sitä enemmän luontoa pyritään välttämään. Luontoon ei hakeuduta, vaan sinne joudutaan ja siitä tilanteesta pyritään mahdollisimman nopeasti pois, turvautumalla sivilisaation apuvälineisiin kuten korvalappustereoihin tai kännykkään. (Karvinen 1998,19; Pantzar 1998, 127.) Filosofit Hobbensin (1588-1679) ja Aristoteles (384-322 E.a.a.) totesivat ihmisen olevan poliittinen eläin, kansalainen, jonka yhteiskunta pelastaa villin luonnon uhista, peloista ja luonnonkansojen sotaiselta, väkivaltaiselta kuolemalta. (Lyytinen & Vuolle 1992, 21.)

Luontosuhde on harvoin pelkästään yhtä kategorialla, vaan jokaisella on oma persoonallinen sekoitus, oma **”luontosuhdesoppa”**. Oman reseptin jokainen luo itse kokemuksiansa ja elämyksiensä kautta. Esimerkiksi jos vallitsevana on esteettinen suhde luontoon, maustettuna hiukan luontotiedolla ja pelolla, luonto koetaan ihanana ja kauniina paikkana, jossa katsellaan maisemia ja tarkkaillaan lintuja, mutta sinne mennään kuitenkin hiukan varovaisesti, kunnioittaen luonnon mahtavuutta. Onpa keittomme millainen tahansa, niin mitä enemmän me sitä maustamme, sitä herkullisempi on soppa.

Tulevaisuudessa toiveena olisi Pietarisen mukaan humaani luontosuhde (Vuolle 1992, 12). Jotta suhtautumisesta tulisi luontoa arvostava ja huolehtiva, on ihmisellä oltava mahdollisimman paljon monenlaisia positiivisia kokemuksia luonnosta. Retken suunnittelu mahdollisimman monipuoliseksi ja positiivisia elämyksiä tuottavaksi tarjoaa nuorille ainekset humanin luontosuhteen luomiseksi. Tällöin he voivat oppia arvostamaan luontoa, miettimään valintojensa seurauksia ja huomaamaan vastuunsa luonnosta.

4 LUONTOLIIKUNNAN KÄSITTEISTÖN MÄÄRITTELYJÄ

Luontoliikunta on vapaa-ajalla luonnonympäristöön sijoittuvaa fyysisesti aktiivista harrastustoimintaa, jossa tavoitteena on liikunnan tai muun tarpeen tyydyttäminen (Vuolle, 1992, 12). Telaman (1992, 61) mukaan, luontoliikunnalla tarkoitetaan kaikkea omilla lihaksilla suoritettavaa fyysistä aktiivisuutta, mikä tapahtuu aidossa luonnonympäristössä esimerkiksi erämaassa tai osittain rakennetussa luonnonympäristössä, kuten kansallispuistossa. Kysymys on ihmisen suhteesta toimintaan (liikunta) ja toimintaympäristöön (luonto). Painotuserot riippuvat ihmisestä ja toiminnan luonteesta. Esimerkiksi suunnistaja kilpaillessaan ei ole kiinnostunut siitä, mitä luonto tarjoaa – kun taas hillanpoimijalle se on ensisijainen asia.

Nämä suomalaiset määritelmät ovat melko kapeahkoja, sillä ne painottavat pientä osaa ihmisessä, joko fyysistä ominaisuutta tai aineellista hyötyä (Telama 1992, 70). Näin myös koulujen perinteinen luontoliikunta on keskittynyt lähes ainoastaan eri oppiaineiden, kuten liikunnan, biologian, historian yms. integrointiin. Siksi laajennamme luontoliikuntakäsitettä ja pohjaamme sen norjalaisten ”friluftsliv” –ajatteluun. Norjalaisen luontoliikuntapedagogiikan (friluftslivin) yksi keskeinen ajatus on kehittää yksilöiden sosiaalis-affektiivisiä kykyjä. Siinä luontoliikunta tarjoaa laaja-alaista, monipuolista kokemuskirjoa oppiaineiden integroinnin lisäksi yhdessä tekemisestä ja olemisesta, ja lisäksi aistimuksia ja henkistä latautumista.

Norjalaisen ympäristöosaston (Telness 1992) mukaan laaja-alainen luontoliikunta on luontoystävällistä liikkumista ja vapaan luonnon huomioonottamista, jossa päätavoitteina ovat hyvät luontokokemukset. Tordssonin (1996) määritelmän mukaan "frilufsliv" on liikkumista ja elämistä vapaan luonnon läheisyydessä, jossa painotetaan elämyksiä ja kokemuksia. Määritelmässä tulevat esille luontoystävällinen liikkuminen ja luonnon kunnioittaminen sekä yhdessä luonnon kanssa elämyksellinen eläminen.

Piispa Per Lönning sanoi Norjan luontoliikuntavuoden (friluftsliv) avauspuheessaan, ettei "friluft" tarkoita ainoastaan, että ilma on vapaasti kaikkien käytettävissä tai savuton ja vailla epäpuhtauksia. Kyse on sielusta, jonka vaikutuksen huomaamme sitä paremmin, mitä pidemmälle kävelemme tai korkeammalle kiipeämme. "Friluft" kertoo virkistävästä kokemuksesta, joka syntyy käveltäessä avoimen taivaan alla ja hengitettäessä vapaasti. "Liv" tarkoittaa elää sovussa itsensä kanssa ja yhteydessä kaikkien kanssa sekä toteuttaa itseään toimimalla. Se tarkoittaa stressittömyyttä ja meluttomuutta, elämää sisäisesti ja ulkoisesti vapaana. (Vaagbö, 1993.) Tässä norjalaisessa friluftsliv -määritelmässä luontoliikunta vaikuttaa laaja-alaisesti ihmiseen. Se on kokonaisvaltainen tapahtuma, joka vaikuttaa ihmiseen fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti.

Luonnossa liikkuminen poikkeaa tavallisesta elämästä. Se tarjoaa vapauden ja riippumattomuuden kokemuksia. Ihminen voi tuntea vastuuta itsestään ja tuntea suurempaa elämänsä hallintaa, mikä on suomalaisille tärkeää luonnossa liikuttaessa. Siihen liittyy myös halu olla yksin ja syventyä omiin ajatuksiinsa. (Telama, 1987.)

Lars-Henrik Schmidt (1984) Jyväskylän Talven kongressissa piti selvänä, että ajan hengen mukaisesti luonnossa tapahtuva liikkuminen tulee yleistymään, koska sen katsotaan tarjoavan vaihtoehtoinen tapa irrottautua teollistuneen sivilisaation kiihkeästä temposta. Näihin sivilisaation 1900-luvun lopun yhteiskunnan luomiin sairauksiin, ollaan etsimässä vastalääkkeitä, "toisen maailman" näköaloja, luonnon palvontaa yms. (Kirjonen 1992)

Kuuntele ja katsele öistä taivasta.
Se puhuu Sinulle omaa rauhallista kieltään.
Älä pidä mitään itsestään selvyutenä.
Rauhoitu katselemaan, ja huomaat miten puro solisee metsässä,
vilja kypsyy auringossa tai lehdet kahisevat tuulessa.
-Linus Mundy -

5 TUTKIMUKSEMME MAJAKKA JA PÄHKINÄ

Tutkimuksemme kohteena ovat Voionmaan urheilulukion 17-18 –vuotiaiden abiturienttinuorten vaelluskokemukset, valinnaisen vaelluskurssin aikana. Voionmaan lukiolaisten vaelluskurssit ajoittuvat joko syksyn alkuun tai kevään loppuun ja nämä valinnaiset ”Metsäkurssit” ovat hyvin suosittuja. Syksyn 1998 kurssille ilmoittautui 34 nuorta, 15 tyttöä ja 19 poikaa. Heistä kolmasosa oli ensikertaa yöretkellä ja kolmasosa oli kokeneita vaeltajia, puolet oppilaista olivat retkeilleet vähäsen (liite 1). Kurssi on järjestetty jo kolmena lukuvuotena ja se on integroitu biologiaan ja liikuntaan. Kahtena viimeisenä vuotena kurssien retket ovat suuntautuneet Seitsemisen kansallispuistoon, niin myös tutkimuksemme vaellusretki.

Tutkimme retkeltä saatuja kokemuksia kokonaisvaltaisesti. Aivan alussa pohdimme käsitystämme siitä, mitä nuoret tulisivat retkellä kokemaan. Lisäksi pohdimme, mitä me haluaisimme retken heille antavan ja opettavan. Luonto on mainio paikka kokonaisvaltaiselle kokemiselle ja sosiaaliselle yhdessäololle, tutkimuksemme majakoille. Vahvistusta sille antoivat nuorten omat toiveet (liite 2) retkestä. He toivoivat hauskaa yhdessäoloa sekä erätaitojen ja luontoasioiden oppimista. On enemmän sääntö kuin poikkeus, että tutkittava ongelma muuttuu kenttätutkimuksen myötä, eikä teorioilla voida luokitella kategorioita ennakkoon ohjaamaan tutkimusta (Grönfors, 1982 ; Ahonen, 1994).

Meidän tutkimusongelmamme osuivat yksiin oppilaiden toiveiden kanssa.

Tutkimuksemme majakkoina olivat seuraavat kysymykset;

1. Millainen on retken yleisilme oppilaiden kokemusten perusteella?
Esimerkiksi; myönteinen vai kielteinen yleisilme, todellinen innokkuus tai innottomuus retkeilyyn.
2. Millaisia kokemusluokkia löydämme oppilaiden retkikertomusten tekstien perusteella ? Esimerkiksi eniten esiintyvät kokemukset ja ääripään yllättäjät eli esiintyvät vain muutamilla.
3. Mitä aineiston perusteella opimme lukiolaisten kouluretkelystä: uusia asioita, mikä onnistui ja mitä kehittäisimme ?

5.1 Tutkimustapa

Tutkimme laadullisesti sitä, millaisia kokemuksia nuoret eri asioista luontoympäristössä saavat. Panostimme erilaisin järjestelyin sosiaalisen kanssakäymisen lisäämiseen. Retkirungon laatiminen eli retken raamit sosiaalisuutta korostaen vaikuttivat siten myös tutkimustuloksiin. Näistä kerromme Retken raamit -jaksossa. Kerromme, miten keräsimme ja käsitelimme tutkimuksemme aineiston. Selitämme, miten avasimme aineiston ja tulkitsimme sitä. Lopuksi tarkastelemme tutkimuksemme luotettavuutta ja osoitamme, miten se toteutui tässä tutkimuksessa.

5.2 Aineiston keruutavat

5.2.1 Havainnointi ja valokuvat retkellä

Aineiston keruu alkoi jo valmistelevilla tunneilla oppilaiden havainnoinnilla. Retkellä havainnoimme, nauhoitimme pienille nauhureille huomioitamme, merkitsimme muistiin ja keskustelimme huomioistamme kahdestaan tutkijakollegan kanssa. Tallensimme havaintomme muiden retkeläisten huomaamatta, sillä vaikka he tiesivät meidän tekevän retkestä tutkimusta, emme halunneet näkyvästi häiritä havainnoinnilla oppilaiden luonnollista käyttäytymistä. Havainnoinnin lomassa juttelimme ja puuhasimme muiden mukana apuohjaajina ja retkeläisinä. Havainnointiin on keskityttävä, tällöin tutkija ei voi olla pääjärjestelijänä vaan korkeintaan auttamassa (Syrjäläinen, 1994). Käytännössä huomioimme pienryhmien keskustelua, nuorten tekemisiä ja käyttäytymistä sekä yleistä tunnelmaa.

Valokuvat toimivat hyvinä dokumentteina retken jälkeen, sillä suuren ryhmän kaikkien jäsenten nimiä emme oppineet tuntemaan ja ulkonäön ja nimen yhdistäminen onnistui valokuvista hyvin. Tätä tarvitsimmekin yhdistellessämme havaintojamme ja oppilaiden kirjaamia kokemuksia retkikertomuksista.

Havainnointi onnistui mielestämme suhteellisen hyvin. Havaitimme, että oppilaiden positiivinen asenne retkeen säilyi koko ajan. Huoleton ja kiireetön yhdessäolo tuntui olevan vahvin innostaja. Kaupunkirooli kaikkosi ja selvä lapsenomaisuus, leikkimielisyys ja seikkailunhalu näkyi oppilaiden käytöksessä. Observoidessa jäivät usein hiljaiset ja rauhalliset vilkkaiden ja äänekkäiden varjoon. Vaikka yritimme välttää tätä ja suunnata yhtä paljon tarkkaavaisuutta kaikkiin oppilaisiin, jäivät vilkkaat paremmin mieleen.

5.2.2 Retkikertomukset

Retkikertomukset olivat pääaineistonamme. Retken jälkeen oppilailla oli muutama viikko aikaa kirjoittaa kotitehtävänä retkikertomus. Kurssimerkinnän saamisen edellytyksenä oli aineiden palautus, joten näin varmistui tutkimuksemme vastausprosentti 100. Aineita tuli 34 kpl, ja niiden pituus vaihteli yhdestä viiteen sivuun joko käsin tai koneella kirjoitettua tekstiä. Jokunen poika ihmetteli, miksi miltei kaikki koulun kurssit on ”kuitattava” kirjallisella työllä.

Retkikertomuksen otsikkona oli:

”Mitä näit? Mitä koit? Mitä opit? Kuvaa merkittävin/ merkittävimmät elämyksesi retkeltä. Lähtisitkö uudestaan? Mitä olisitte tehneet toisin? ”

Kysymyksillä ohjaaminen jäsenteli kertomuksia ja niitä oli helpompi lukea, koska kaikki olivat samalla tavoin jäsenneiltyjä. Tosin tällainen johdattelu rajoittaa luovaa kertomista retkestä. Kertomukset noudattivat yleensä retkitapahtumien aikajärjestystä. Oppilaat kertoivat, kuka syvällisemmin, kuka pinnallisemmin henkilökohtaisista kokemuksistaan retkellä. Kertomusmateriaali antoi vastauksen tutkimusongelmaamme. Muulla tavoin tutkimalla nuorten retkikokemuksia olisi ollut vaikea saada tietoon.

5.2.3 Ryhmähaastattelu

Aineiden pikalukemisen jälkeen suoritettiin ryhmähaastattelu, noin kuukausi retken jälkeen. Tarkoituksena oli tukea jo kerättyä aineistoa sekä tuoda ehkä esille uusia ajatuksia. Ryhmähaastattelun valitsimme siksi, että näin oppilaat vahvistivat toistensa muistoja retken kokemuksista. Lisäksi ryhmähaastattelu oli myös retken tapahtumien purkutilanne, jolloin retkeen tuli uusia näkökulmia jokaisen pohdittaviksi. Ryhmähaastattelu oli myös käytännön järjestelyjen vuoksi helpompaa kuin oppilaiden yksittäinen haastattelu. Sillä säästimme aikaa, kun 34 haastattelun sijasta suoritettiin vain yksi haastattelu. Tunnin

mittainen haastattelu sekä nauhoitettiin kasettinauhalle että videoitiin. Tallennetut nauhat purettiin tekstiksi. Tätä tekstiä käytettiin retkikertomuksista ja muista keruutavoista esille tulleiden kokemusten tulkinnan apuna.

Tutkittava ilmiö on ainutlaatuinen ja silloin muun muassa haastattelulle tyypillistä esihaastattelua on mahdoton tehdä. Esihaastattelun tarkoituksena on kehittää tutkijoiden haastattelutaitoja ja testata kysymysten soveltuvuutta. Ryhmähaastattelukysymyksiä ei näin ollen voitu testata millään verrokkiryhmällä. **Teema-alueiksi eli haastattelun rungoksi** otettiin oppilaiden ennen retkeä asettamat toiveet (ks. Liite 1). Keskustelimme, miten ne olivat retkellä käyneet toteen. Pyrimme henkilöiden vapaaseen, luontevaan, keskustelunomaiseen aiheen käsittelyyn, jolloin esille voi tulla asioita, joita ei muilla keinoin saataisi esille (Hirsjärvi & Hurme 1985, 8). Kysyimme oppilailta mahdollisimman laajoja ja avoimia kysymyksiä, jotta vastauksetkin olisivat mahdollisimman monipuolisia.

5.3 Aineiston käsittelyprosessi

Aineiston käsittelyllä tarkoitamme aineiston purkamista analysointia ja tulkintaa varten. Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi alkoi jo keruuvaiheessa. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimusvaiheet eivät erotu toisistaan, vaan ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Tynjälä, 1991; Suoranta & Eskola, 1992).

Retkikertomukset kopioimme molemmille tutkijoille, jotta voisimme tehdä niihin kumpikin omia merkintöjämme. Luimme kertomukset neljään, viiteen kertaan. Ensimmäinen läpilukukerta auttoi kokonaiskuvan saamisessa. Seuraavilla kerroilla luimme tietoisemmin alleviivaten kokemuksia aineistosta. Poimimme retkikokemukset sanatarkasti ja koodasimme oppilaiden lainaukset (P1, T1 jne.) anonymiteettisuojaan säilyttämiseksi.

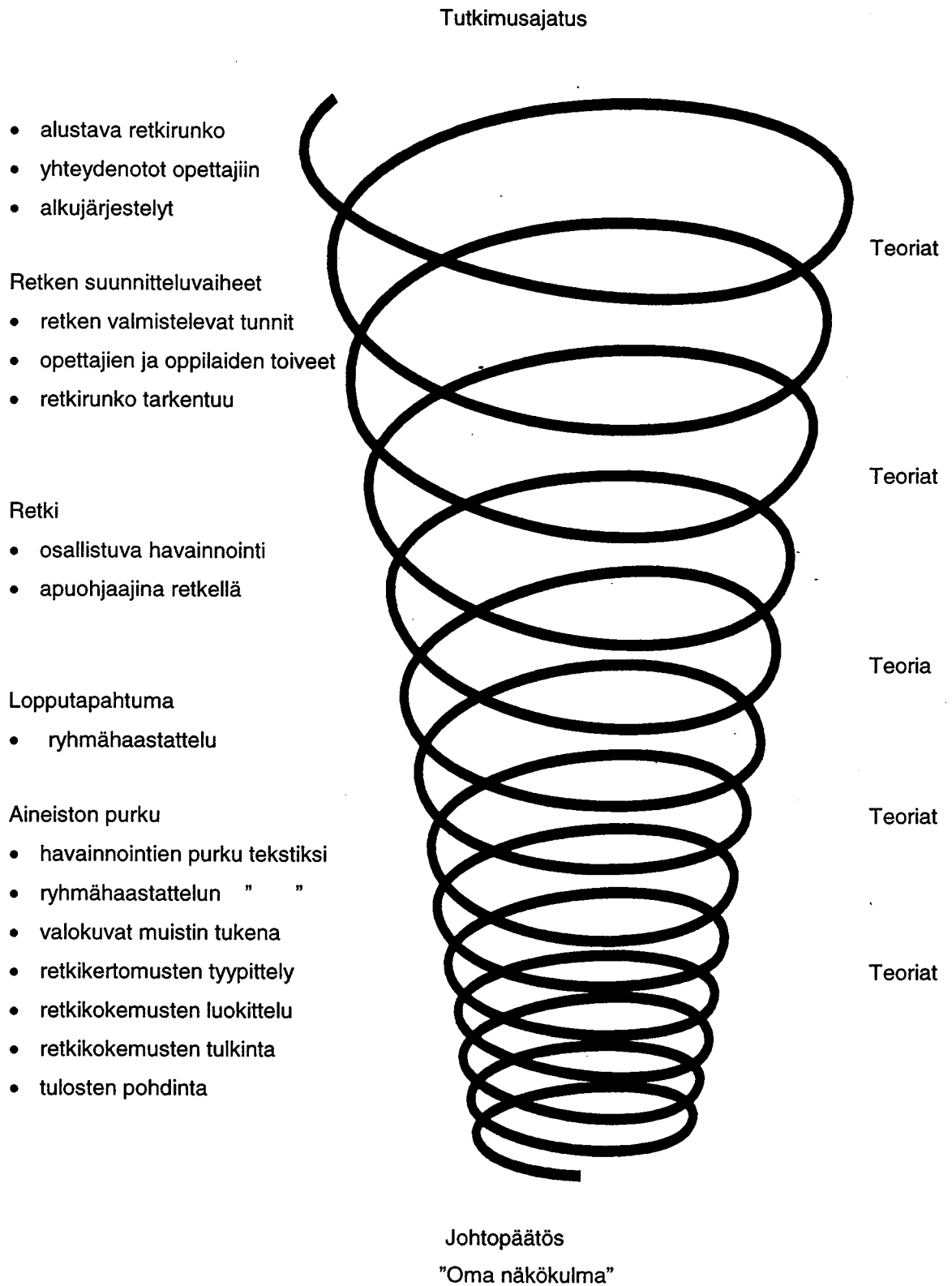
Päätimme jo alussa, että käsittelemme aineistoa kumpikin omien kehittelyjemme kautta. Toinen tutkijoista kirjoitti käsin ns. ”kokemusryhmittely-

kansion”, jossa oli eroteltuna välilehdillä miltei kaikki retkikertomuksista esille tulleet retkikokemukset. Toinen tutkija merkitsi retkikertomusten reunoihin kokemusten ryhmänimet, sekä kirjoitti lainaukset tietokoneelle. Kokemusten kirjo oli mittava, josta oleellinen aines avautui vähitellen luokiteltavaksi. Kun molemmat tutkijat olivat ryhmitelleet kokemukset itsenäisesti, oli helppoa nimetä ryhmittelyjä pääluokiksi, joihin muodostui alaluokkia sisällön vivahteiden mukaan. Kahdella eri tavalla purettuna aineisto tuli luotettavimmin esille. Kokemusluokista ja niiden muotoutumisesta kerromme enemmän kokemusluokat –jaksossa.

Tutkimuksen kulkua ja aineiston käsittelyä olemme kuvanneet supistuvalla spiraalilla (kuvio 1). Spiraali kuvaa mielestämme parhaiten, että tutkimuksen kaikki vaiheet vaikuttavat toisiinsa. Aineiston käsittely ei ole myöskään kertasuoritus, vaan siihen palataan yhä uudelleen ja uudelleen, merkityksiä tulkitessa, aineiston luokittelussa, edeten kohti tarkentuvaa tutkimustulosta, johtopäätöstä (Ahonen, 1994; Tynjälä, 1991).

5.3.1 Meidän tapamme avata aineisto

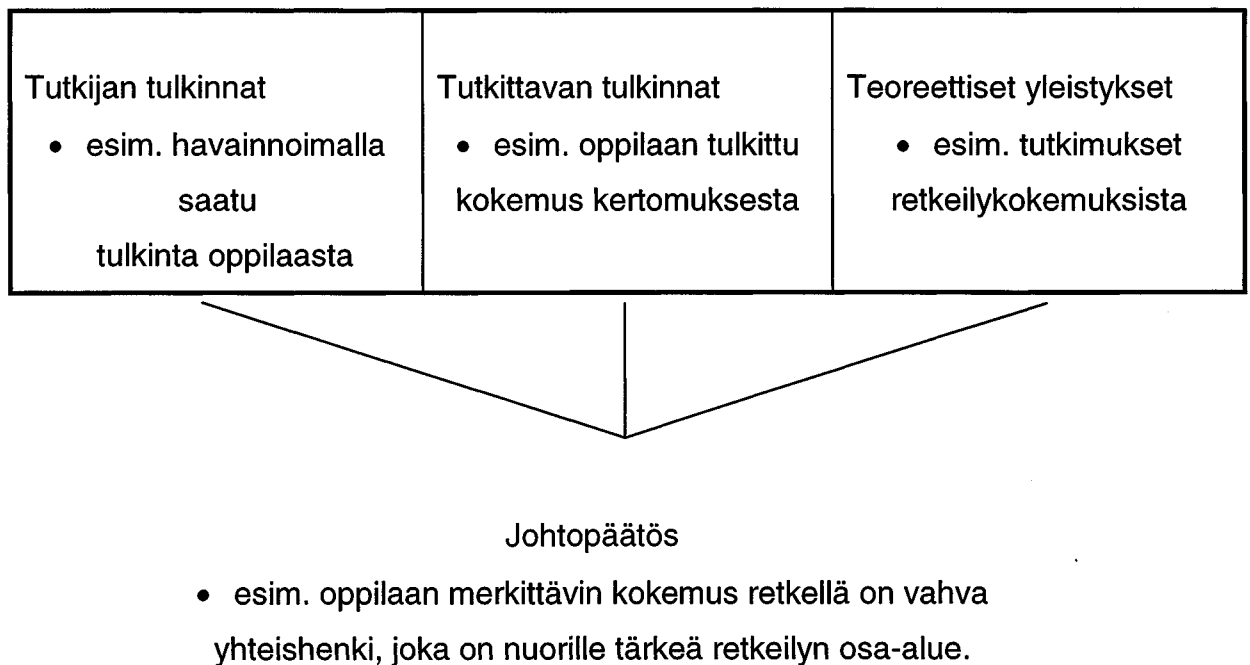
Laadullisessa tutkimuksessa kategoriat muodostuvat vasta tutkimuksen aikana (Syrjälä & Numminen 1988). Kertomustyyppien määrittelemisen auttoi avaamaan ja hahmottamaan aineistoa. Retkikokemusten ryhmittelyssä keräsimme samantyyppiset kokemukset samaan luokkaan. Kokemusten rajaaminen oli vaikeaa, sillä toisinaan sama kokemus olisi sopinut toiseenkin luokkaan. Tähän törmäsimme esimerkiksi Sosiaalisuus ja yhdessäolo –luokan ja Oppimiskokemuksia –luokan välillä. Niihin kuului samoja kokemuksia, kun yhdessäolokokemusten lisäksi oli vielä koettu oppimista. Luokittelu jakautuikin sen vuoksi melko laajoiksi pääluokiksi, joita sitten jaettiin kokemussisältöjen ja vivahteiden mukaan alaluokkiin.

KUVIO 1. Spiraali tutkimuksen käsittelyprosessista.

5.3.2 Aineiston tulkinta

Laadullinen tutkimustyön tulkinta vaatii asioiden “kypsyttelyä”. Tarkoituksena on antaa syvyysuunnassa tarkka kuvaus tapauksesta, yhdistäen omat ja tutkittavien näkökulmat, rakentaen tulkinnan kriittisestä tapauksesta ja selittäen johtopäätöksemme teoreettisilla yleistyksillä (Suoranta & Eskola 1992 ; Ahonen 1994, 152). Kuvio 2 havainnollistaa tulkintojen ja teorioiden vaikutuksen johtopäätökseen.

KUVIO 2. Tulkintojen ja teorioiden vaikutus johtopäätökseen.

Koska tutkimuksen teoria kertyy aineiston käsittelyvaiheessa se vaikuttaa aineiston tulkintaan. Kuitenkin teorian muodostus tapahtuu oman aineiston tulkinnan pohjalta, eikä vain aikaisempien tutkimusten perusteella. (Ahonen 1994) Omia teorioitamme koulun luontoliikunnan osalta valotamme Pohdinta – osuudessa.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadulliseen tutkimukseen eivät sovellu perinteiset tavat tarkastella tutkimuksen luotettavuutta, vaan laadullisen tiedon luotettavuudessa kysymys on ennen kaikkea tulkintojen luotettavuudesta. Kyse on siitä, miten hyvin olemme ymmärtäneet tutkittavien ilmaisuja. (Ahonen 1994, 121-122.) Tutkijaa kiinnostaa, miten tutkittava näkee ja kokee eri tilanteet (Syrjälä & Numminen 1988). Tutkimuksella saadaan näkökulmia asiasta enemmän kuin totuutta sinänsä (Tynjälä, 1991). Tämän vuoksi valitsimme laadullisen tavan tutkia aineistoamme, sillä näin monivivahteisessa aineistossa on monta todellisuutta, joista tutkija valottaa erilaisia näkökulmia.

Tutkittavien ymmärtämistä tarkensimme ja tuimme retkikertomusten ohella observoinnilla ja ryhmähaastattelulla. **Triangulaatio**, eli useiden tutkimusmenetelmien käyttö aineiston analysoinnissa pienentää virhetulkinnan mahdollisuutta. Näemme saman tapahtuman (=retken) useasta suunnasta, jolloin sen hahmottaminen on kokonaisvaltaisempaa. (Tynjälä, 1991)

Retken aikana havainnoimme yhtä aikaa samoja asioita. Tämä lisäsi **havainnoinnin luotettavuutta**, sillä vain toinen tutkijoista oli aikaisemmin kokeillut tutkimusmenetelmänä havainnointia kenttätyössä. Kahden tutkijan havainnointi on luotettavampaa ja rikkaampaa kuin yhden. Esimerkiksi toinen tutkijoista on voinut havaita jotain, mikä toiselta on jäänyt huomaamatta, mutta jolla voi olla vaikutusta aineiston tulkittamiseen (Tynjälä, 1991). Havainnoista keskustellessamme tulkitsimme niitä lähes samalla tavoin. Ymmärtämällä asioita paremmin oppilaiden perspektiivistä myös havainnoimisen luotettavuus lisääntyy (Grönfors, 1982).

Retkikertomusten ja niiden tulkinnan luotettavuus. Kun luemme tekstiä, meidän on huomioitava, ettei tarinan välttämättä tarvitse olla totta. Olivatpa kertomukset lyhyitä tai pitkiä, pinnallisia tai syvällisiä, ne ovat kaikki kirjoittajiensa omia totuuksia retkestä. Tutkijoiden kannalta syvälliset kertomukset ovat selvempiä tulkita. Pinnalliset ja lyhyet kertomukset jättävät liiaksikin tilaa tutkijoiden omalle tulkinnalle. Vaarana ovat virhetulkinnat ja

tutkimuksen validiteetti kärsii. Retkikertomusten tulkinnan luotettavuudessa piilee tutkimuksen ydin: miten tulkitsemme lukioikäisten oppilaiden ajatuksia ja kokemuksia luotettavimmin? Tutkijoiden oma kokemusmaailma vaikuttaa tulkintaan, vaikka tavoitteena on lähteä niin sanotusti ”puhtaalta pöydältä”. Tekstien tulkintaa kuitenkin helpotti se, että olimme olleet läsnä tutkimuskohteessa ja meillä itsellämme oli samankaltaisia kokemuksia.

Monet asiat vaikuttavat tekstin aitouteen, esimerkiksi missä ja milloin ne ovat kirjoitettuja ja kenelle osoitettuja. Retken jälkeen oppilailla oli muutama viikko aikaa palauttaa retkikertomukset, jotka oli kirjoitettu retkeä järjestäville opettajille nimellä varustettuina. Lisäksi oppilaat tiesivät, että me käytämme niitä nimettöminä tutkimustyössämme. Nämä seikat ovat voineet vaikuttaa oppilaiden kirjoitustapaan. Jotkut oppilaista ovat saattaneet kirjoittaa sen, mitä he olettavat opettajien haluavankin kuulla. Oppilaat ovat saattaneet osittain myös kaunistella tekstejään. Mielestämme luokka käsitteli kuitenkin retkikokemuksiaan kypsällä tavalla ja melko avoimesti. Uskomme aineiden olevan rehellisiä, eikä tärkeitä seikkoja ole jätetty mainitsematta. Tutkijoiden tulkinnan eräs vaikeus onkin, miten rehellisiä oppilaat kertomuksissaan olivat. Tällöin on kyse aineiston aitoudesta (Ahonen 1994, 121-122).

Jokaisesta tarinasta kuvastuu kertojan tapa ajatella ja kokea asioita ja tapahtumia. Siksi heidän tekstejään on tarkasteltava kokonaisuuksina, eikä irrallisina kokemuspalasina. Tutkijoina meidän on pyrittävä käsittelemään oppilaiden lainauksia mahdollisimman laajoina kokonaisuuksina, jolloin yhteys koettuun tilanteeseen säilyy. (Ahonen 1994, 121-122) Samalla tavoin tutkimme kaikkea retkeen liittyvää, kuten leiriytymistä, ohjelmia ja ympäröivää luontoa. Näin retki säilyy kokonaisena, ainutlaatuisena tapahtumana. Yhdenkin tekijän muuttuminen voi muuttaa oppilaan kokemuksia aivan toisenlaiseksi, vaikka kaikki muut tekijät pysyisivät samoina. Tästä esimerkkinä sään muuttuminen aurinkoisesta tuuliseksi tuiskuksi. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan todellista tilannetta, jota ei voida irrottaa ja siirtää toiseen tilanteeseen suoraan, vaan tapahtuma on kokonaisvaltainen (Ahonen 1994).

Ryhmähaastattelun luotettavuus Ryhmähaastatteluun osallistuivat kaikki 34 retkelle osallistunutta oppilasta. Haastattelun suurin vaikeus oli saada oppilaat puhumaan yksi kerrallaan eikä yhtäaikaaisesti. Yhtä aikaa puhumista ei kuitenkaan voinut lähteä karsimaan, sillä se johtui lähinnä innokkuudesta puhua aiheesta. Ääninauhojen purkaminen tekstiksi olikin tarkkaa puuhaa. Ryhmähaastattelu oli koulupäivän päätteeksi, jolloin oppilaat olivat jo väsyneitä ja heillä oli kiire pois koulusta. Tämä kuuluu nauhoilla selkeästi, haastattelun loppua kohti lyhenevistä vastauksista. Haastattelu ei antanut uutta tietoa, mutta siitä saatiin tukea muulle kerätylle tutkimusaineistolle. Lisäksi se lisäsi tietämystämme nuorten ajatusmaailmasta.

Tulkinnan luotettavuus. Tulos on tulkintojen tulkintaa, retkikertomuksissaan oppilaat ovat tulkinneet retkikokemuksiaan ja tutkijat tulkitsevat näitä tulkintoja kertomuksia analysoidessaan. Kokemukset ovat kokonaisvaltaisia ja henkilökohtaisia ja sen vuoksi niitä vaikea tulkita luotettavalla tavalla (Telama, 1999, 7). Tutkijalla on aktiivinen rooli, jolloin voidaan epäillä hänen tulkintansa alttiutta vääristymille. Päästäkseen luotettavaan tulkintaa tutkijan on itse tiedostettava ja otettava huomioon tutkimuksessa oma subjektiivisuutensa. (Ahonen 1994, 121-122 ; Syrjäläinen 1994, 32-49.) Tulkintaa tehtäessä onnistuimme hyvin "nollaamaan" omat näkemyksemme ja kokemuksemme, ja eläydyimme kertomusten kokemuksiin.

Koska tutkija itse on väline, niin osa luotettavuutta on kertoa tutkijoiden taustoista sekä kokemusmaailmoista. Olemme liikuntatieteellisen tiedekunnan naisopiskelijoita, iältään 27- ja 32-vuotiaita. Olemme molemmat harrastaneet luontoliikuntaa monipuolisesti lapsesta saakka. Toinen tutkijoista on opiskellut norjalaista friluftliv –luontoliikuntaa, 40 opintoviikkoa. Tutkijoista toinen on liikunnanohjaaja, ja sen lisäksi opiskellut animateur-koulutuksessa luontoliikuntamatkailua, 20 opintoviikkoa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei voida tarkistaa toistamalla tutkimusta uudestaan. Uudessa tutkimuksessa ongelmien merkitys, aineiston luonne ja merkityksien tulkinta muotoutuu aina uudelleen. Uusi tutkimus voi kuitenkin antaa uutta lisätietoa aiheesta ja tarkentaa sitä. (Ahonen 1994,121-122.)

Tynjälä (1991) kertoo ettei laadullisen tutkimuksen tuloksia voida yleistää, vaan ne ovat siirrettävissä samankaltaiseen sovellusympäristöön. Sovellusarvon arvioiminen jää kuitenkin tutkimustulosten hyödyntäjälle, kunhan tutkija kuvaa riittävän tarkasti aineistoaan ja tutkimustaan. Lukijalla on mahdollisuus seurata retkeä kokonaisuutena, sillä olemme liittäneet työhömmme oppilaiden retkikertomuksien lainauksista koostuvan retkikollaasin. Sen avulla lukija voi seurata retken tapahtumia sekä tulkita itse retkeläisten kokemuksia.

6 RETKEN RAAMIT

Retken suunnittelussa panostimme erilaisin järjestelyin sosiaalisen kanssakäymisen lisäämiseen. Retken raamit vaikuttivat siten myös tutkimustuloksiin. Tuomme esiin sellaisia seikkoja, jotka yleensä jäävät vähälle huomiolle. Näin retkien suunnittelun lähtökohtana olisi laajempi tietämys, mistä kaikesta retki koostuu. Retken tavoite, teema muokataan retkeläisten toiveiden pohjalta. Luontoretken suunnittelusta emme anna yhtä ainoata oikeata mallia, koska sellaista ei ole.

6.1 Retkirungon raamittelu

Retki räätälöitiin retkeläisten toiveiden mukaan avoimen kyselyn avulla. Kysyimme; *Mitä toivot retkeltä ? Aikaisemmat retkikokemuksesi ? Mitä osaat ja mitä haluaisit oppia ?* Vastaukset antoivat käsityksen siitä, millaisten oppilaiden kanssa olimme metsään menossa (ks. liitteet 1, 2 ja 3). Samalla he toiveillaan osallistuivat retken suunnitteluun ja tällöin retken onnistumisesta on yhteinen vastuu. Kyselystä selvisi, että oppilaiden toiveet ja odotukset painottuivat hauskuuteen ja yhdessäoloon kavereiden kanssa (liite 2). Retkeltä toivottiin hyvää yhteishenkeä ja että tutustuttaisiin luokkakavereihin paremmin. Nämä toiveet löytyivät lähes jokaisesta paperista. Seuraavassa erään tytön vastaus.

"Mukavia kokemuksia ja hauskaa aikaa yhdessä. Haluaisin myös oppia tuntemaan koulukavereita paremmin ei vain "koulukavereina". T4

Seuraavaksi eniten toivottiin luontoon ja retkeilyyn liittyviä asioita, kuten mukavia elämyksiä luonnosta, luonnon ihanuutta, liikkumista ja ulkoilua luonnossa. Oppimistoiveet painoutuivat perustaitoihin retkeilystä; rinkan pakkaaminen, retkimuonan valmistus, nuotion sytytys jne..

"Odotan vaellukselta monipuolista maastoa, luontoon tutustumista, reipasta liikkumista eli ei turhaa lorvimista, hyvää yhteishenkeä..." T1

"Osaaminen jää aika vähiin, mutta haluaisin oppia asioita jolla selviydyn luonnossa." T 11

Myös vaihtelua tavalliselle elämälle mainittiin useaan otteeseen. Jotkut halusivat vaihtelua harmaaseen kouluarkeen, pois tutuista ympyröistä erilaiseen ja jännittävään, ja toiset toivoivat luonnonhelmaan rauhoittumaan, pois koulun stressistä ja lähestyvistä ylioppilaskirjoituksista.

"Ulkona on kiva olla, ja ulkona nukkuminen on rentouttavaa. Plussaa on myös kouluviikon katkeaminen. Toivottavasti sää suosii." P9

Tuloksissa ja pohdinnassa käymme läpi ne palaset, joista retki koostuu. Toisella retkellä nämä palaset todennäköisesti esiintyvät erilaisina. Uskomme retkeilyn oppiaineena tarjoavan opettajille monipuolisia mahdollisuuksia tarjoavan "luokkahuoneen", joka oikein käytettynä antaa oppilaille monipuolisia valmiuksia, ei vain yhden aineen muodossa. Huonosti käytettynä mahdollisuuksia voidaan menettää ja jopa muodostaa retkeilystä oppilaille epämiellyttäväksi kokemukseksi.

TAULUKKO1. RETKEN RAAMIEN OSATEKIJÄT, Karvisen (1998) taulukkoa mukaellen.

1. RETKEN OSALLISTUJAT

TOIVEET (ks. liite 1)
 MOTIVOITUMINEN; itse retkeen vaikuttamalla
 TAIDOT, KUNTO; aloittelijoita puolet ja konkareita puolet
 LUKUMÄÄRÄ: 34 opp.
 RYHMÄN HENKI; kehittyi valmistelu tunneilla & retkellä
 LUONTOSUHTEET;
 Ei tiedossa etukäteen
 ESTEET; eräs tyttö polvivammainen

8. RETKEN KÄYTÄNNÖN ASIAT

Aikataulu, 6 h suunnittelua+ TO-
 LA vaellus
 Sää, kelissä kuin kelissä
 Varusteet, oppilaat itse hankkii/lainaa (varuste-luettelo; teltta, makuupussi, retkipatja, rinkka, retkikeitin /3-4opp., ruuat yms.)
 Kulkureitit; etukäteen kartan avulla suunnitellen yhdessä
 Luvat, kalastusluvat neuvontapisteestä
 Rytmi, joustava aikataulu, kiireetöntä menoa

7. RETKEN PAIKKA

Etäisyys, 160 km linja-automatka
 Kansallispuisto, kuljettava merkityillä poluilla, pienemmissä ryhmissä
 Monipuolista maastoa; suot, harjut, purot, lammet, ikimetsä
 Kulkukelpoisuus, pitkospuut, polut, tieverkosto turvana

2. RETKEN AJANKOHTA

VUODENAIKA;
 Syksy
 VUOROKAUDEN AJAT; 2 aamua, iltaa, yötä, 3 päivää
 KÄYTETTÄVISSÄ OLEVA AIKA;
 3 päivää

RETKEN TAVOITTEET

Yhteenkuuluvuus, tutustua toisiinsa eri tavalla suunnitelluilla ja spontaaneilla ohjelmilla.
 Teemana: kokemuksellisuus, kokeilu, luonto eri aistein, kiireettömyys, retken fyysisyys ja perustarpeet

6. RETKEN MENETELMÄT

Leikki ; sokkoleikki, seittileikki
 Itse kokeilemalla; ensiapu, ruuanlaitto, teltan pystytys, vaelluksen rasitteet opettivat
 Oppilaat opettivat Toisilleen ryhmätöinä (ks. liite 2)

3. RETKEN LUONNON OSAT

ELIÖT: kasvit, sienet, linnut, kalat
 ELINYMPÄRISTÖT
 suolammet, puronvarsi, suot, lähde
 ELOTON LUONTO
 Kivet, jääkauden jäljet

4. LUONNON TAPAHTUMAT

MUUTOKSET ;kesästä syksyyn, lämpötilan vaihtelut varsinkin öisin - varattiin armeijan kamiina telttoja (2kpl) mukaan. Niiden kuljettamisesta yöpymispaikoille huolehti kansallispuiston työntekijät. Samalla turvattiin sadesäälle yhteisiin hetkiin varapaikka, sekä varusteiden kuivauspaikka.

5. RETKEN NÄKÖKULMAT

KOKEMUKSET; retkeltä saadut kokemukset
 TUTKIMUS;
 Havainnointi tutkimusmenetelmänä

7 KOLLAASI

Kertomuksia on yhtä monta kun oli retkellä osallistujaa. Jokainen on nähnyt ja kokenut viikonlopun eri tavoin. Koska työmme kertoo oppilaiden kokemuksista, niin annetaanpa oppilaiden kertoa, mitä retkellä tapahtui kaikkine kommelluksineen ja ohjelmineen.

3.9-98 Saapui viimeinkin se päivä, jolloin kauan odotettu vaelluskurssi toteutettiin. Kurssi lienee koulumme suosituimpia, koska pääsyä oli jouduttu odottamaan kolmea vuotta. Tämä lienee yksi syy miksi myös sen valmistelu toteutettiin huolellisesti. Jo ennen lähtöä oli järjestetty kaksi ns. vaelluskokousta, joissa harjoiteltiin ja opeteltiin monia luontoon ja siellä liikkumiseen tarvittavia taitoja. Näitä olivat mm. ensiavun antaminen hätätilanteessa sekä rinkan pakkaaminen. Lisäksi kokouksessa jaettiin luonnossa toteutettavien ryhmätöiden aiheet. (P17)

Jos herätyskellon pirinään herääminen joskus onkin tuskallista, sitä se ei ollut torstaiaamuna 3.9.98. Katse osui ensimmäisenä huoneen nurkassa pullottavaan rinkkaan, koululaukku potkittuna sängyn alle; luvassa jotain rutiinin rikkovaa? Normaalit aamutoimet hilpeästi vihellellen ja koululle 0800:ksi. (T1)

Ja niinpä iso joukko innokkaita lukion kolmasluokkalaisia kerääntyi Voionmaan koulun pihaan. Ennen bussin tuloa ehti vielä pohtimaan kaikenlaisia asioita.

(Kun keräännymme perjantai aamuna koulun pihalle) olin yllättynyt siitä, miten erinäköisiä kaikki olivat, tuntui että jotkut jopa käyttäytyivät eri tavalla maastovaatteet päällä. Mielestäni se on yksi niistä asioista, mitä teki kurssista mieleenpainuvan. Sillä helposti kaupungissa jokainen vetää jonkinlaista roolia, mutta metsässä ihmisestä tulee rennompia (ja mukavampia). (T5)

Hetken odoteltua, saapuikin bussi viemään meidät määränpäähän.

Suuri ja kaunis hepo saapuikin aikanaan, tosin jo korruptoituneena kilpailevan kuningaskunnan lähettäläisistä, Lyseolaisista. Matkaan päästiin kuitenkin ilman veren vuodatusta, vaikka pistävät katseet viilsivätkin heidän rinnuksiaan. Pian jäivät valtakunnan portit taakse ja matka koskemattomaan korpimaisemaan alkoi.(P2)

Mitä kauemmaksi Jyväskylästä köröteltiin, sitä etäisemmältä alkoivat tuntua myös opiskelijan päätä painavat huolet, kuten uhkaavasti lähestyvä koeviikko ja - mikä vielä kamalampaa - ylioppilaskirjoitukset. Teoriaa, lukemista, pänttäämistä. Juuri sen vuoksi abiturientista oli niin mukavaa lähteä metsään. Suorittaa yksi kurssi käytännönläheisesti jotakin konkreettista oppien.(T15)

Tulevasta ei ollut kenelläkään tietoa, joten odotukset olivat sitä monimuotoisempia. Toiset heistä kuvittelivat metsän kauniiksi lumotuksi maaksi mistä tarut ja legendat ovat kertoneet, mutta toiset pelkäsivät sen olevan märkä ja synkkä. Aikanaan hepo saapui kuin saapuikin perille ja naamat vääntyivät messingille, kun he huomasivat metsän olevankin vihreää ja hyvältä tuoksuva raikas luonnon oma valtakunta.(P2)

Erämaa aukeaa suurena ja mahtavana opiskelijan silmien edessä. Sää on suotuista. Aurinko paistaa.(P4)

Niinpä kaikki kömmimme bussista ulos, söimme pienet eväät, säätelimme rinkat ja sitten menoksi. Mutta millaisena oppilaat kokivatkaan lähdön tuntemattomaan...

Puistoon pääsy nostatti adrenaliinin pinnalle - Nyt sitä tosiaankin ollaan lähdössä luonnon armoille. Jo alkumatka paljasti sen, mitä tuleman pitää - hyvää joukkohenkeä ja kauniita erämaisemia.(T16)

Raskas oli se taakka, jonka nuoret joutuivat selässään kantamaan, mutta vielä riemunrinnoin se tehtiin, sillä aavistus tulevasta oli vielä hämärä. Matkaan lähdettiin urhean miesjoukon johdolla, sillä he olivat jo vanhoja konkareita eikä metsä ollut vieras. Kaikki näytti olevan hyvin kunnes n. 200 metrin jälkeen nuoria kohtasi suuri ongelma - KUUMUUS! Mitä tehdä kun lämpötila vaatteiden

alla kasvaa hillittömästi ruumiillisen liikkeen johdosta. Viisaimmat joukosta valittiin pohtimaan ongelmaa ja pianhan he keksivät ratkaisun: vaatteita voi vähentää! Niin oli ensimmäinen retken ongelmista takanapäin ja nuoret lähtivät reippaana marssimaan metsän siimekseen. Askel oli reipas ja retkeläiset taittoivat taivalta mielissään.(P2)

Vaellusreitti oli hyvin hoidettua leveää polkua ja aluksi kävelimme kohtuullisen hidasta vauhtia, mutta parin kilometrin, ja samalla kuin jo toimen omasta mielestäni turha pysähdys tuli eteen, päätimme me kärkejoukossa olevat jatkaa omaa tahtia ensimmäiselle ruokapaikalle asti odottamaan jälkijoukkoa. Nyt tahti oli mukavan vauhdikasta ja rinkaankin oli jo totuttu.(P6)

Mutta kaikki eivät pitäneetkään kovasta vauhdista...

Lämpötila nosti entisestään vauhtia, joka muistutti uhkaavasti uutta maasturin nopeusennätysyritystä. Onneksi vauhti siitä tasaantui, ettei kukaan enää meinannut marssia ylitseni kun pysähdyin syömään vetisiä mustikoita tai raakoja puolukoita.(T2)

Toisia rupesi kuitenkin jo nyt hieman väsyttämään, mutta useimmat jaksoivat kuitenkin hyvissä mielin luonaspaikalle, joka sijaitsi tarussa kerrotun lumotun niemen kärjessä.(P2)

... pysähdyspaikalla abiturientti sai todeta orastavat erätaitonsa varsin puutteellisiksi. Niinkin yksinkertainen kojeen kuin trangian käyttö tuotti vaikeuksia, jotka eivät kuitenkaan kaikeksi onneksi olleet ylipääsemättömiä, ja niin abiturientin ystävineen ei tarvinnut poistua taukopaikalta tyhjin vatsoin, vaan puoliraa'asta, ruskehtavaan pintaveteen keitetystä juureskeitosta kylläisenä. (T15)

Ravinteita ei kuitenkaan vielä tuhlailtu, sillä ei voitu tietää, jos vaikka nousisi yllättävä rajuilma, joka pakottaisi urheimmatkin soturit piilosille.(P2)

Ruuan jälkeen meille järjestettiin oiva tilaisuus olla vammaisia. Minä olin kuuromykkä ja parini näkövammaisen. Korvissani olevat pumpulitupot eivät paljoa kuuloani heikentäneet, mutta ei se mitään.(P9)

Taas jatkoimme matkaa kohti yöpaikkaamme. Matka kului rattoisasti, kavereiden kanssa jutustellen, tutkiskellen välillä sieniä ja ihaillen luontoa joka näytti puhtaalle ja raikkaalle. (T12)

Ilma oli upea. Hyönteiset pörräsivät ympärillä. Metsä oli täynnä erilaisia sieniä ja marjoja. (T8)

Seuraava etappi tuli olemaan mystinen Finlandia-lähde, josta urheimmatkin soturit ovat ammentaneet taikajuomaa, joka kirvoittaa kielen ja virkistää väsyneemmänkin ruhon. Ja jumalallista juomaa se olikin..(P2)

Kun lähestyimme ensimmäistä yöpymispaikkaa kävelimme sen ohi ainakin kilometrin. Loppujen lopulta pääsimme perille. (P14)

Parkkipaikalla näkemämme autot herättivät vastenmielisyyttä, puhtaassa luonnossa taapertamiseen oli jo ehtinyt luoda illuusion autottomasta ja saasteettomasta elämästä.(T1)

Ensimmäiselle yöpymispaikalle saapuminen jännitti hieman. Osasimmekohan kasata teltan oikein (ei oltu koskaan koottu sitä aikaisemmin). Hyvin meni sekin.(T10)

Kirkassoljonen oli aivan kuin Lapissa. Lammen vastakkaisella puolella oleva suo parine puineen, sai minut unohtamaan, että olen lähellä Tamperetta.(T6)

Leiripaikalla retkeläiset hajaantuivat omiin puuihin: jotkut kokoamaan telttaa, jotkut pienille torkuille, jotkut kalaan ja joillakin löytyi vielä energiaa pienelle ylimääräiselle vaellukselle...

Ehkä koko vaelluksen kohokohta oli kun lähdimme pienessä ryhmässä kiertämään Kirkassoljosta. Samalla matkalla löysimme luontopolun ja kiersimme senkin. Pysähdyimme yhteen hyvin kauniiseen kohtaan luontopolulla ja istuimme pitkospuille. Aurinko oli juuri laskenut puiden latvojen taakse ja luonto oli aivan hiljainen. Se oli todella mahtavaa vain istua siellä ja ihaila maisemia. (T10)

Suot, rämeet ja metsät olivat niin kauniita! Tuntui kuin olisi mennyt satuun. (T8)

Illalla sitten kokoontuimme jälleen yhteen. Edessä oli vapaaehtoista ”pakollista” ohjelmaa...

Pimeään tullen sytytimme nuotion ja nautimme leirielämää nuotion äärellä. (P1)

Paistinlastojen ym. vuolesskelua, jutustelua, naurua, hervottoman huonoja vitsejä, näytelmä, ”oppitunti” eri nuotiotyypeistä - tunnelma oli hieno!! Ilta/yö oli todella pimeä täysikuusta huolimatta, mutta pimeydelle ja kylmyydelle ei ollut tilaa tiiviissä ringissä. Vähitellen uni alkoi ottaa otteen yhä useammasta. Tuntui haikealta lähteä nuotion äärestä. (T1)

Kaikkien mielestä iso tiivis porukka nuotiolla ei kuitenkaan ollut ainoastaan positiivinen asia...

Valitettavasti nuotion ääressä riitti metakkaa pitkälle yöhön. Kun itse menin nukkumaan joskus yhden maissa, niin heräsin aina vähän väliä jonkun nauruun tai nuotin vierestä laulettuun lauluun. (P6)

Edessä oleva yö sujui hyvin, hyvin huonosti...ja taistelun kautta jokseenkin.

Nukkuminenkin oli oma taiteenlajinsa kohtalaisen vilpakassa kelissä. Makupussin aukon kutistaminen sen pienimpään mahdolliseen kokoonsa ja sen kautta hengittäminen tarjosi mehevät puitteet nukkumiselle kahden muun raavaan uroksen seurassa hyvin intiimissä oloissa pienehkössä teltassa.

*Aamulla haju kyllä kuvasi suuresti tätä nukkujiin yleistä tuskaa ja ahdistusta.
(P16)*

Perjantai aamuna kömpiessämme teltoistamme ulos, olivat kaikki kyllä aivan pölähtäneen näköisiä - mutta annettakoon se anteeksi tällä kertaa, ei ois voinu kuvitellakaan menevänsä kouluun niin räjäiseen ja väsyneen näköisenä...johtuen ehkä, että illalla oli jonkin myöhään valvottu.(T5)

Oli tärkeätä syödä tarpeeksi, mutta ei liikaa, jotta jaksaisi sitten kävellä vaelluksen pisimmän päivän. Naaman ja hampaiden pesun jälkeen kaurapuuro alkoikin jo olla valmista. Lisämakua toi Ekströmin mansikkakiisseli. Aamupalan jälkeen tavarat kasaan ja liikkeelle.(P1)

Perjantaina reitti oli jo selvästi pitempi, ja kiersimme vielä hieman extraa erittäin kaunista luontopolkua pitkin. Matkalla näimme monenmoisia maisemia aina suosta jylhään ikimetsään asti.(P17)

*Puolessavälissä matkaa vastaan tuli helsinkiläisiä retkeilijöitä, jotka olivat kehitelleet aivan uuden retkilajin, nimittäin "autovaelluksen". Jestas sentään.
(P7)*

Matkaa jatkettiin lounaspaikalle ...

Ruokailun jälkeen oli taas kehitetty toimintaa. Se oli eräänlainen joukkuehengen kohottaja. Kuuden henkilön piti mennä kuudesta reiästä, eikä samaa kautta saanut mennä kahdesti. Ilman toisten apua ei tosiaan päässyt toiselle puolelle. Mieleenpainuva juttu, joka piristi ja selkeytti mieltä. Jaksoi taas paahtaa loppumatkan.(P10)

Välillä epäonni astuu kuvaan, vaikka kuinka etukäteen on pyrkinyt ottamaan huomioon vaaratilanteet, niin tässä sattui kesken leikin...

Kaikesta saamastaan avusta kiitollisena ja me-hengen innoittamana abiturientti katsoi tässä leikissä aiheelliseksi tiputtaa ystävänsä reilun metrin korkeudesta

selälleen kallioperään, mistä tälle aiheutui epämiellyttäviä tuntemuksia, kuten kuumeilua ja selkäkipua.(T15)

Ullan loukkaantuminen sai ajatukset taas palaamaan maanpinnalle. Jos olisin tiennyt jo silloin, kuinka vakava putoaminen todellisuudessa oli, olisi vaelluksesta varmaan mennyt suurin hohto pois.(T6)

Kun 13 kilometriä polkuja, teitä ja pitkospuita oli saatu tallattua saavuimme jälleen yöpymispaikalle, joka oli jopa edeltäjäänsä idyllisempi. Se sijaitsi kauniin järven rannalla, jonka rauhaa eivät edes kalastajat rikkoneet.(P17)

Leiripaikan lähellä sijaitsi aivan upea maatila, joka oli kunnostettu entisajan tyylliseksi. Punaisen hirsitalon tuvassa vanhempi nainen kehräsi villaa ja kamarin nurkassa raksutti kaappikello. Pihalla oli kaivo, josta saimme raikasta vettä. Talon takana oli lampaita laitumella ja niiden seassa tepasteli muutama kana ja kukko. Punaisen navettarakennuksen takana oli lehmiä vanhassa riukuaitauksessa. Tuntui kuin olisi siirtynyt ajassa taaksepäin, siihen vanhaan hyvään aikaan. (T13)

Hämärän tuloa huomasi odottavansa lapsekkaan innostuneesti "koska pääsee taas notskille"? (T1)

Tämä yö oli ehdottomasti yksi hauskimista hetkistä, jonka vietimme vaelluksella. Opin silloin tekemään parit mitä yksinkertaisimmista asioista tällä kertaa siihen riitti pieni pätkä narua ja pari puuta. Onneksi en ollut koekaniinina tässä tilanteessa, sillä ainakin minua huolestutti parien kestävyys. Mutta onni onnettomuudessa parit kestivät mainiosti ja emme joutuneet tekemään uusia ja parempia tällä kertaa oikeaan hätään!! Tämä parien teko olikin matkan ehdottomasti hyödyllisin asia, jonka opin tekemään vaelluksen aikana.(P12)

Meidän ryhmän tarkoitus oli opettaa muille miten tikkupullia valmistetaan, mutta siitä ei oikein tahtonut tulla mitään, kun taikinoista tuli joko liian löysää tai kovaa, mutta eiköhän jokainen päässyt maistamaan tuota "taivaallista" vehnäjäuhon ja sokerin sekoitusta, joka oli paikoittain hieman hiiltynyttä. (T10)

Tänä iltana osa porukasta oli kehitellyt itselleen aivan omaa ohjelmaa...

... telttasaunomista (oujee). Telttä pystytettiin yhteistoimin ja edessä oli kinkkinen pulma nimeltään kiuas. Lopputulos ei ollut hääppöinen, mutta olosuhteisiin nähden se sai kelvata. Kyllä se vähän pihisikin. Paikallinen lampi oli suorastaan luotaantyöntävän jäätävä, kun siihen molskautti. Satasen maailmanennätys rikkoutui leikiten, kun pingoimme takaisin "saunamme" lämpöön.(P7)

Hiljalleen alkoivat abiturienttien luomet painamaan. Raskaiden huvien jälkeen vähän aikaisemmin kuin edellisenä yönä aikaisin nukkumaan menneiden iloksi.

Unissa pyörii vain illan esitykset joita ryhmät olivat väsänneet.(P4)

Yöllä abiturientti koki huiman elämyksen: hän oli kuulevinaan pöllön huhuilua ja näki ihkaelävän sammakon.(T15)

Seuraavana aamuna kalkki oli karvasta! Huonosti nukutun yön jälkeen aamu ei ehkä näyttänyt parasta puoltaan. Itselleni kova järkytys oli se, että lähtöön oli noin tunnin verran aikaa ja aamupala ei odottanutkaan pöydässä mihin oli monesti kotona tottunut. Tukeva aamiainen käsittäen paria Domino-keksejä ja teetä (hieman sympatiaa) sai aamun valkenemaan myös omassa itsessäni.(P12)

Kaksi joukosta päätti kuitenkin kokeilla voimiaan erityisesti ja odotti, että muut lähtisivät matkaan ennen heitä. Toiseksi viimeisinä he lähtivät omalle taipaleelle, liki juoksujalkaa ja tuli persuksen alla. Hirvittävä olikin vauhti millä nämä kaksi urhoa metsää halkoivat, mutta ei liian luja sillä hyvä oli myös heidän kuntonsa. Muutamassa toivissa jäivät jo muut taakse kaukaisuuteen ja maisema vaihtui lennossa. Yksikään mäki ei ollut liikaa, vaan mentiin ylös apinan raivolla, mutta ilomielin. Hiestä kostui selkäkin, mutta askelta se ei lyhentänyt, vaan lihakset vauhdikkaassa vireessä taival lyheni silmissä. (P2)

Kun kävelimme Pekan kanssa kahdestaan metsässä kuulimme edestä hieman manausta. Tämä johtuikin siitä, että Liisa oli taittanut hieman nilkkaansa. Mutta ei hätää, sillä porukasta löytyi monta miespuolista henkilöä, jotka auttoivat ihan mielellään. Tästä teimme Pekan kanssa johtopäätöksen: auttaisivatkohan pojat meitäkin yhtä innokkaasti kuin esimerkiksi Liisaa. Totesimme miehissä sen, että näin ei välttämättä olisi, joten loppumatkan katsoimme erittäin tiiviisti jalkoihimme välttääksemme onnettomuuksia, sillä ei olisi mukava jäädä suden syötiksi. Mutta muistimme kuitenkin sen, että meillä oli Talvisodan aatteet käytössä eli toisiin sanoen olisi joku meidät kyytiin ottanut sillä kaveria ei jätetä!(P12)

Lopulta reissu oli takana. Edessä vain linja-auton odottelu ja kohta oltaisiin jo kotona. Linja-autoon pakkautui joukko väsyneitä mutta tyytyväisiä retkeläisiä.

Hepan tasainen kyyti sai väsyneimmätkin retkeilijät nuokahtamaan uneen ja niin vaihtuivat maisemat taas pikkuhiljaa yhä tutuimmiksi. Kohta oltiin valtakunnan porteilla, missä nöyrät kansalaiset katsoivat urheita nuoria kunnioitettavasti, kun he astuivat raittiiseen ulkoilmaan. Retki oli kunniallisesti ohi.(P2)

Vaikka reissu olikin raskas oli, se henkisesti vapauttava. Ei ollut matikkaa, ei ollut ruotsia, ei ollut mitään muuta kuin mies, buutsit ja rinkka. Reissu ohi, tukka takana. (P10)

8 RETKIKERTOMUSTEN YLEISILME

Kirjoituksista huomaa, etteivät kirjoittajat ole enää lapsia, vaan nuoria aikuisuuden kynnyksellä. Osa teksteistä reflektoi kypsästi, yhdistellen aikaisempia retkikokemuksia tältä retkeltä saatuihin. Kirjoittajat ovat näin tavallaan löytäneet palan itseään. Toisaalta taas osa teksteistä on kirjoitettu hyvin pinnallisesti, paljastamatta kirjoittajastaan juuri mitään. Tutkijoille herää ajatus, että ovatko kirjoittajat reflektoineet lainkaan kokemiaan asioita vai eivätkö vain paljasta niitä teksteissään.

8.1 Positiivisuus

Aineiden kokonaisuudesta kuvastui positiivisuus ja yhdessäolon tärkeys. Ihanaa, leppoisaa, virkistävää, mahtavaa, ikimuistoista, mieleenpainuvaa ja kaunista olivat paljon käytettyjä adjektiiveja. Kokonaisuutena kaikki oppilaat ovat olleet tyytyväisiä retkeen. Joillekin se on ollut kokemus, jonka he ovat halunneet kokea kerran elämässään. Nyt retki on koettu ja siellä oli hauskaa, mutta kaikki eivät kuitenkaan halua lähteä uudestaan. Toiset tiesivät jo ennen lähtöä viihtyvänsä retkellä ja lähtevänsä mielellään uudelleen. Joillekin se on ollut uusi miellyttävä kokemus, joka on antanut retkeilykipinän. Metsään kaivataan mahdollisimman pian uudelleen. Uusia retkiä onkin suunnitteilla monilla mahdollisimman pian retken jälkeen, esimerkiksi tulevalla syyslomalla. Tästä saimme myös vahvistusta haastattelutilanteessa. Kysyessämme, kuinka moni on suunnittelemassa uutta retkeä lähiaikoina ja kuinka monet oppilaista ovat tämän retken jälkeen innostuneet retkeilystä, nousi oppilaiden käsiä ahkerasti ilmaan.

"Vaelluskurssi jäi mieleen yhtenä ehdottomasti parhaana lukioajan kokemuksena. Uskon, että moni oppi niiden kolmen päivän aikana metsässä enemmän kuin lukiossa usean kurssin opiskeltuaan. Etenkin kavereihin tutustui paremmin kuin koskaan aikaisemmin." T3

”Ja mikä parasta tämä kurssi herätti taas vanhat vaistot ja intohimon luontoa ja vaeltamista varten. Olenkin jo syyslomaksi suunnitellut hieman pidempää reissua jonnekin erämaan siimekseen.” P7

”Kun kolmantena päivänä bussi hämötti näkökentässä, alkoi tulla haikea olo - nyt tämä sitten loppuisi. Hyvin olisi vielä voinut viettää pari päivää luonnon helmassa, siinä ihanassa rauhallisuudessa poissa urbaanista kaupunkiviidakosta ja sen kaikista meluista, jotka meitä joka päivä varjostavat. Reissu oli kaikin puolin siis antoisa ja herkullinen, kävelyhaluja olisi ollut vielä ehkä enemmänkin, joskin tämänkertainen matkakin oli aivan riittävän vaelluksen tuskan ja ahdistuksen tuntemiseen. Mutta sen kyllä päätin, että vaeltamaan lähden toistekin.” P16

Luontoretki koetaan positiivisempänä verrattuna muihin vapaa-aika-aktiiviteetteihin (Vittersö 1995.) Positiivisuutta lisää myös se , että retki sisältyi valinnaisiin aineisiin, jolloin kurssille hakeutuu jo valmiiksi motivoituneita oppilaita. Kukaan ei hakeutunut kurssille ainoastaan kurssimerkinnän vuoksi. Positiivista mielialaa tuki myös säätilanne retkellä. Ennen retkeä oli pitkä sateinen kausi ja kaikki pelkäsivät sään olevan samanlainen retkellä. Positiivinen yllätys oli, että retki alkoi aurinkoisella säällä ja pouta suosi koko retken ajan.

8.2 Negatiivisuus

Useista aineista löytyy myös negatiivisia kokemuksia. Suuri osa näistä kokemuksista on kuitenkin ollut sellaisia epämiellyttävyksiä, joihin on suhtauduttu humoristisesti ja ymmärretty, niiden kuuluvan retkeilyyn. Öisin on ollut kylmää tai ruoka ei ole maistunut hyvälle. Yksi retken motivoivista tekijöistä on myös se, että negatiivisten kokemusten määrä pysyy kohtuullisena, muuten se lannistaa osallistujat. Sopiva määrä koettelemuksia voidaan kokea rankkojen tilanteiden hallintana ja itsensä voittamisena.

Yöllä oli vähän kylmää nukkua. Aamulla jatkoimme matkaa. Niskat olivat aivan jumissa. Lopulta pääsimme sovittuun tapaamispaikkaan. Kaikki olivat ihan poikki, mutta tyytyväisiä saavuttamansa urakan vuoksi.” P15

Muutammat aineet oli kuitenkin kirjoitettu hyvin negatiivisessa muodossa ja niistä kuvastui mm. retken fyysinen tuska, rakkulat, hiertymät ja rinkan painaminen. Lukiessa tällaista kertomusta olettaa, ettei kirjoittajilla ole ollut ollenkaan hauskaa retkellä, mutta toisin ilmeni kertomuksen lopusta. Heillä on vain kriittinen tapa kirjoittaa.

”Vaikka alussa ei tuntunut menevän hyvin niin silti lähtisin uudelleen, mutta varustautuisin eri lailla. Ruokaa ei läheskään niin paljon mukaan. Varsinkaan ei lihapullia. Vesiastioita kyllä pitäisi ottaa enemmän kuin yksi. Loppujen lopuksi kivaa siellä oli.” P14

Jotkut oppilaat ovat pitäneet negatiivisena sitä, etteivät toiveet ja retken toteutus ole täysin vastanneet toisiaan. Toisaalta ison ryhmän retkellä törmätään sellaisiin asioihin, joita ei voi sovittaa jokaisen yksilön toiveiden mukaiseksi esimerkiksi vaellusvauhti ja metelöinti. Näitä negatiivisia asioita ei pidä sivuttaa pieninä vähäpätöisinä ajatellen, että retki muutoin on ollut oppilaille miellyttävä kokemus. Olemme pohdinnassa miettineet keinoja, miten eriyttää myös näitä tekijöitä.

”Näin jälkeempäin täytyy sanoa, etten oppinut luonnosta juuri mitään kun matkan aikana tuli katseltua lähinnä edellä kulkijan kantapäitä ja eläimet luultavasti pakenivat meidän tieltämme sillä niitä ei juuri näkynyt. Suunnistustaidotkaan eivät karttuneet kun metsässä oli suuntakylttejä joka risteyksessä. Se mitä tästä kurssista sain oli fyysisen kunnonkohennus ja jonkinlainen käsitys siitä, mitä metsävaellus on. Reissu oli mulle oikein positiivinen kokemus ja luulen että voisin lähteä uudelleen vaellukselle ihan mielellään.” P13

9 RETKIKERTOMUSTEN KIRJOITUSTYYPIT

Aineiden kirjoitustavat vaihtelivat hyvin suuresti oppilaasta toiseen. Oli yksityiskohtaisia kertomuksia retkestä aikajärjestyksessä lähes luettelomaisia ja hyvin suppeita vastauksia otsikon kysymyksiin passiivimuodossa. Toinen ääripää olivat elävästi kirjoitetut seikkailutarinat, joissa totuus oli kiedottu sankarillisiin satutarinoin. Löysimme myös lähes tutkijanomaisia pohdiskeluita retken eräistä yksityiskohdista.

Aineiston kirjoittajatyypit jakautuivat viiteen erilaiseen tapaan kirjoittaa. Nimesimme ne seuraavasti; Meidän hauska retki –tyyppi, Näin minä selvisin retkestä –tyyppi, Fantasia –tyyppi, Kysymyksiin vastaajat –tyyppi sekä Analysoija –tyyppi. Kaikki kirjoitukset eivät tietenkään ole puhtaasti jotain luokkaa, vaan osa on näiden yhdistelmiä. Mutta jokainen aine voidaan kuitenkin luokitella pääkirjoitustavan mukaan johonkin näistä luokista.

9.1 Meidän hauska retki - tyyppi

Selvästi suosituin tapa kirjoittaa oli kertoa retken tapahtumista aikajärjestyksessä me -muodossa. Näistä kertomuksista kuvastui yhdessä tekemisen ilo, ja kertojat ovat selvästi olleet hyvin tyytyväisiä retkeen.

Tämä kirjoitustyyli oli toisaalta hyvin vaikea analysoida joidenkin kohdalla. Sillä jotkut oppilaista olivat kertoneet retken tapahtumista hyvin lyhyesti, korostamatta mitään kohtaa, jolloin mitään ei tavallaan ”hypähtänyt” esille tutkijalle tekstistä. Mieleenpainuvimmat kokemukset olivat siten vaikeata löytää. Kertomukset olivat vain retken tapahtumien luettelointia aikajärjestyksessä.

”Illalla saavuimme yöpymispaikalle, teimme ruokaa, kävimme uimassa ja kalassa. Myöhään illalla olimme nuotion lämmössä ja kerroimme vitsejä. Lopuksi kävimme nukkumaan. Aamulla jatkoimme matkaa, matkalla kävimme vaeltamassa Multiharjun ympäri...” P15

Mutta suurin osa teksteistä tässäkin kirjoitustyyppissä oli hyvin kuvailevia tarinoita, joista mieleenpainuvimmat seikat oli kerrottu laajasti ja värikkäästi. Monissa näistä oppilas oli itsekin korostanut, että tämä tapahtuma oli hänelle ollut hieno mieleenpainuva elämys.

”Taaskaan emme malttaneet istahtaa tai edes syödä eväitä, kun joku sai idean telttasaunan pystyttämisestä. Idea toteutettiin paikalla odottaneessa puolijoukkueteltassa, joka pystytettiin yhteistuumin. Sitten ei muuta kuin pököä pesään (+ vähän sinolia) ja kamiina hehkumaan. Sauna toimi loistavasti ja sieltä käsin kävimme uimassakin. Saunakokemus oli kaiken kaikkiaan kieltämättä ikimuistoinen.” P17

9.2 Näin minä selvisin retkestä -tyyppi

Edellisen ryhmän lähes vastakohtaiset kertomukset luokittelimme nimellä ”Näin minä selvisin retkestä”. Näiden kertomuksen kirjoittajille retki oli selvästi ollut rankka tai vaikea ja siksi he itse olivat ajatuksiensa keskipisteenä. Nämä kertomukset olivat lähes yksinomaan kerrottu minä -muodossa. Kirjoituksista kuvastui tuska, hiki, hiertymät ja kylmä, joita vastaan on taisteltu. Yleisilme on negatiivinen, mutta yllättäen kaikki tämänkin ryhmän kirjoittajat olivat kuitenkin olleet tyytyväisiä retkeen ja lähtisivät uudestaan, jos mahdollisuus tarjoutuisi.

Toisaalta näiden kertomusten kirjoittajat olivat hyvin rohkeita kirjoittajia. Näistä kertomuksista tulivat esille kirjoittajien henkilökohtaiset tunteet. He uskalsivat paljastaa omia heikkouksiaan lukijalle, kun taas edellisessä tyyppissä kertojan omat mielipiteet hukkuivat me -kirjoitukseen. ”Me koimme”, ei ”minä koin”.

”Loppujen lopuksi pääsimme perille. Sinä yönä opin asian jota ei parane unohtaa: Älä nuku lähellä ”Paanasen Pekkaa”! Sillä en saa unta kun joku kuorsaa. Huonosti nukutun ja kylmän yön sekä huonon aamiaisen takia seuraava päivä oli tuskaa. Rinkkakin tuntui painavan 50 kiloa. Sitä päivää en halua muistella.” P14

Nämä kertomukset alkavat selvästi tuskaisesti: on vaikeaa tottua rinkan painoon ja yöt ovat kylmiä, mutta retken loppua kohti mieli kirkastuu selvästi. Rinkka on kevyempi ja ruoka on parempaa. Kertojat huomaavat, että matkasta selviää sittenkin.

” Toinen päivä sujuu jo paremmin ja aamutoimien jälkeen matka taukopaikalle kävi nopeasti ja ongelmitta. Tauko - ohjelmana ollut ”hämähäkinseitti” oli ihan hauska, ruuanlaittokin onnistui hyvin ja kaiken kaikkiaan toinen päivä oli oikein onnistunut kun yöpymispaikallekin päästiin ilman vaikeuksia. Ikävä kyllä kyseisenä yönä eräs ryhmämme jäsen kuorsasi, mutta olin jo melkein tottunut siihen ja heräsin aamulla jotakuinkin levänneenä.” P13

9.3 Fantasia -tyyppi

Kirjoitelmista löytyi myös varsinainen satusetä. Sankarilliseen tarinaan kiedottu kertomus, joka etenee aikajärjestyksessä. Tarinaa kertoo kolmas persoona, ”ulkopuolinen tarinoitsija”, siksi siitä on vaikeaa saada kirjoittajan omia tunteja ja elämyksiä selville. Joskus tarina rönsyilee proosalliseksi, jolloin on vaikea tietää, onko kertoja itse kokenut retken näin voimakkaasti. Kirjoittaja on selvästi lukenut hiljattain suomalaista klassikkokirjallisuutta, tulee mieleen Aleksis Kivi.

”Olipa kerran joukko vekkuleita lukiolaisia tuolla synkässä keskisen Suomen korvessa. Heidän jalo rehtorinsa oli ollut suopea ja tarjonnut heille mahdollisuuden päästä käsiksi metsän salattuihin iloihin ja vieläpä kurssimerkinnän teon merkiksi. Huhu kiersi valtakunnassa nopeasti ja pian olikin ilmoittautumislista tuposen täynnä. Näin oli parhaimmat ja urheimmat valittu pääsemään käsiksi metsän saloihin.” P2

Tarinassa retki oli positiivinen, haasteellinen kokemus. Retkeläiset oli valittu huolellisesti. Mukaan olivat päässeet vain kaikista urheimmat ja parhaimmat oppilaat. Nämä selviäisivät nokkeluudellaan ja urheudellaan retkestä kaukana valtakunnasta keskellä koskematonta salattua korpimaisemaa. Kun retki oli ohi, nöyrät kansalaiset katsoivat näitä urheita nuoria kunnioittavasti.

9.4 Kysymyksiin vastaajat -tyyppi

Kysymyksiin vastaajien ryhmään kuuluvat olivat käyneet muutamia heille merkittäviä ydinkohtia meidän kysymyksiemme mukaan. Kaikki kirjoitukset olivat kirjoitettu joko minä - tai passiivimuodossa. Mitä minä näin, mitä koin ja mitä opin, käsiteltiin selkeästi vastaten kysymyksiin. Nämä kertomukset olivat hyvin helppolukuisia, koska oppilaat olivat kertoneet vain heille merkittävät asiat. Jotkut olivat kuitenkin hyvin lyhyitä väkisin väännettyjen näköisiä kertomuksia, jotka ovat pinnallisia ja vaikuttivat ”tunnottomilta”.

”Matkalla näin paljon metsää ja vettä. Erilaisia eläimiä ei hirveästi näkynyt lukuun ottamatta kanaa, kukkoa, lammasta, sammakkoa, kuollutta kalaa ja muutamia toukkia ja muita ötököitä. Yöllä oli niin pimeää, ettei meinannut nähdä juuri mitään. Opin kokoamaan teltan ihan itse ja tekemään erilaisia pussiruokia sekä ahtaamaan paljon tavaraa mahdollisimman pieneen tilaan.” P5

Toiset kirjoittajat taas olivat pohtineet tarkoin käsiteltäviä kohtia ja miettineet, miksi asia on jäänyt mieleen ja kuvailleet kohtia värikkäästi. Kertojan omat mielipiteet tulivat hyvin esille näissä laajemmissa kertomuksissa, ja myös se, miksi mielipiteet olivat sen suuntaiset.

”Kantapään kautta oppi jotain, mikä olisi kannattanut tehdä toisin. Esimerkiksi trangian käyttö hieman ontui ensimmäisellä ruokatauolla. Aloitimme ruoan laitton ensimmäisenä ja lopetimme viimeisenä. Ruokapakkauksen ohjeessa veden määrä oli kenties liian suuri, taisipa marinolikin välillä palaa loppuun. Pienet virheet kuitattiin huumorilla. Monia käytännön asioita kuitenkin oppii tekemään virheiden kautta. Syntyi melko selkeä käsitys esimerkiksi siitä, mitä ruokaa kannattaisi ottaa tai millaisen pohjalliset on hyvät kengissä.” P3

9.5 Analysoijat -tyyppi

Edellistä ryhmää syvällisemmät vastaukset lukeutuivat kategoriaan analysoijat. Asioita oli syvällisesti pohdittu kaikilta puolilta, mikä retkellä oli hyvää ja mikä huonoa, sekä miten näitä asioita olisi voitu tehdä kenties toisin. Kertomuksesta voisi ensin kuvitella, että retki oli ollut henkilölle epämiellyttävä, mutta se vaikutelma tulee kirjoitelman kriittisen pohdiskelevasta ”äänensävyistä”. Lopussa kirjoittaja oli kuitenkin päätenyt analysoinnissaan siihen, että retki oli ollut miellyttävä kokemus. Hyvin avartavia kertomuksia, sillä ne avarsivat pohtimaan retkeä eri näkökulmista.

”Matkaan lähtöä, ja matkassa pysymistä voin vielä tässäkin vaiheessa, suhteellisen kauan tuon reissun jälkeen pitää erityisen järkevänä, ja ennen kaikkea kannatan - näin ollen lähtisin uudelleen tänään, ja palattuani vielä huomenna uudelleenkin, olettaen, ettei matkaan tarvitsisi ensinkään valmistautua - ja olettaen, ettei matkaa varten pakattua kassia olisi tarpeellista matkan jälkeen purkaa ja palauttaa Tämä kaikki osoittautui kuitenkin niin suurta panostusta vaativaksi, etten uskoisi lopulta viitsiväni kovinkaan usein lähteväni vastaavalle reissulle. Kuten ilmeistä ilmenee, ei kyse kuitenkaan ole niinkään reissun luonteesta, vaan enemmänkin reissun valmistautumisesta ja palautumisesta, ja niihin liittyvistä tavaroiden lainaamisesta ja palauttamisesta.”

P11

10 RETKIKOKEMUKSET

10.1 Elämysten kokeminen vai kokemusten eläminen ?

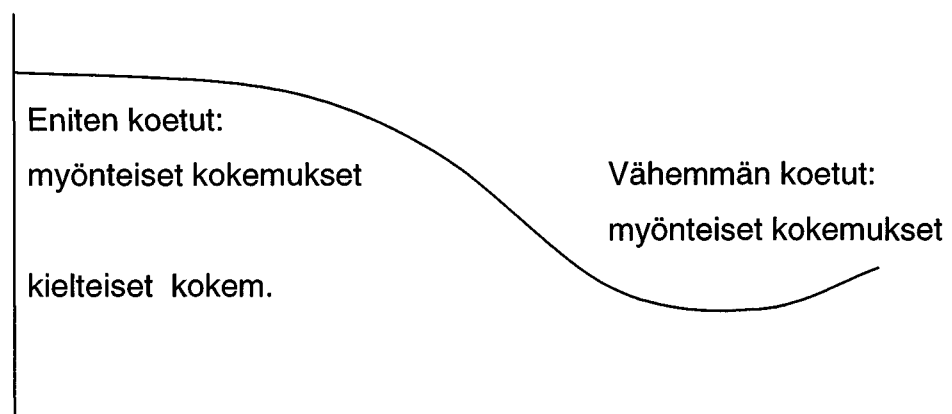
Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tutkia oppilaiden retkeltä saatuja kokemuksia, ei metsään menemisen syitä. Luontokokemukset ovat meidän luontosuhteiden ja luontoretkeilyn motiivien muokkaajia. Liikunnan motiiveja tutkineet Vuolle, Telama & Laakso (1986), ovat päätyneet siihen, että luonnon kokeminen on

suomalaisille tärkeimpiä luontoliikunnan motiiveja. Kuitenkaan useimmat ihmiset eivät osaa kertoa miksi, motiivin syytä harvoin pohditaan.

Pyrkiessämme määrittelemään sanat elämys ja kokemus huomasimme niiden erottelemisen mahdottomaksi. Elämyksiä koetaan ja kokemuksia eletään. Telaman (1999) mukaan, elämyksillä ja kokemuksilla ei ole eroa, ainakaan englanninkielessä. Suomi – englantisanakirjassa molemmat sanat käännetään sanaksi ”experience”, näin emme mekään erottele sanoja.

10.2 Kokemusten luokittelusta

Luontoretkellä kokemuksia oli yhtä paljon kuin on kokijoitakin. Saman asian voi jokainen kokea omalla tavallaan. Tämän vuoksi tutkiessamme oppilaiden retkeilykokemuksia, oli aineiston määrä valtaisa. Kokemusluokkia muotoutui melkoinen määrä. Tutkimuksen kohteeksi näistä valitsimme (ks. kuvio 3) sellaiset kokemukset, jotka niin sanotusti läpäisivät aineiston eli kokemuksia löytyi monelta oppilaalta. Näiden lisäksi poimimme myös vain muutamilla oppilailla esiintyneitä mielenkiintoisia kokemuksia ns. ääripäiden yllättäjiä.

KUVIO 3. Tutkimusaineisto sisällön jakautumisen mukaan

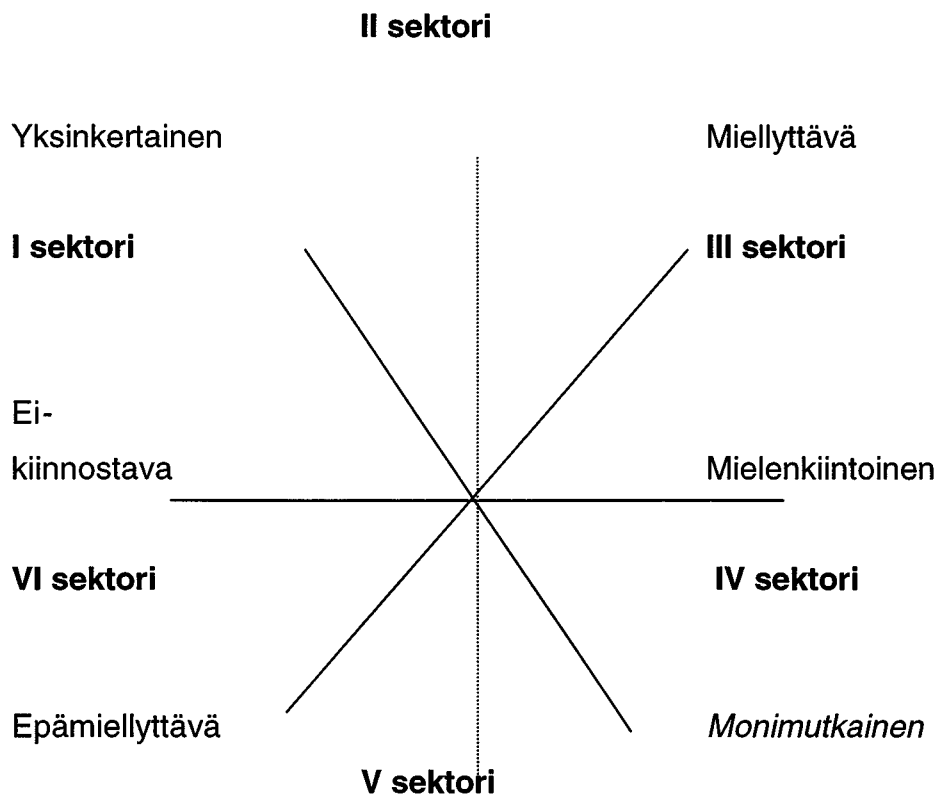
Kokemuksista ja elämyksistä on tehty aikaisempia tutkimuksia ja luokitteluja muun muassa Csikszentmihalyi (1990) ja Kaplan (1989). Itsellemme eniten tukea luokkien muotoilussa löysimme Jan Progenin (1979) luontokokemus luokittelusta.

<u>Progenin (1979) luokittelu</u>	<u>Meidän luokittelu</u>
1. Esteettinen kokemus	1. Vastakohta tavalliselle elämälle
2. Haaste	2. Jännitys ja haasteellisuus
3. Stressin ja riskin etsiminen	3. Aistikokemukset (sis. esteettiset ja negat. Kokemukset)
4. Vapaus ja riippumattomuus	4. Yhdessäolokokemukset
5. Vastakohta tavalliselle elämälle	5. Oppimiskokemukset
6. Itsensä ja sosiaalisen yhteyden löytäminen	6. Fyysinen ja ruumiillinen tekeminen

TAULUKKO 2. Kokemusten luokittelun Progenin (1979) mukaan ja oma luokittelumme.

Yhdistelimme joitakin Progenin luokkia suuremmiksi kokonaisuuksiksi. **Vastakohta tavalliselle elämälle** otsikon alle liitimme luonnon erilaisuuden, luonnossa rauhoittumisen, kaupungin rytmin ja kiireestä vapautumisen, vanhan ja nykyajan elämäntyylien erot ja metsän mystisyyden. Haasteet, riskin ja stressin etsintä kuuluivat kaikki **jännityksen ja haasteellisuuden** alle. **Aistikokemuksista** löytyivät esteettiset kokemukset. Sosiaalisen yhteyden kokemisen nimesimme **yhdessäololuokaksi**. Lisäksi löysimme aineistostamme kokemuksia, joista koostuivat **oppimiskokemukset -luokka** sekä **fyysisen ja ruumiillisen tekemisen -luokka**. Laajoilla luokilla helpotimme kokemusten luokittelua ja siten myös oppilaiden kokemusten kokonaisvaltaisuus säilyi. Tämä osaltaan vaikutti myös aineiston luokittelun luotettavuuteen.

Aineistomme analysoinnissa käytimme tukena norjalaisen Eckbladin vuonna 1981 kehittämää ”Skjemateoriaa” eli kuvioteoriaa (Vittersö 1995). (ks. kuvio 4) Tämä kuvioteoria perustuu tapahtumasidonnaisiin mittauksiin kokemuksista, joita muunmuassa Vittersö (1995) käytti tutkiessaan luontokokemuksia retkikertomuksista määrällisellä tutkimustavalla. Teoria tutkii sanoja, joilla kokemukset kuvataan. Siinä arvioitiin laadullisesti kokemuksista, oliko kokemus mielenkiintoinen tai ei-kiinnostava, miellyttävä tai epämiellyttävä, yksinkertainen tai monimutkainen. Lisäksi siinä yhdistettiin millaisiin asioihin kokemus voi liittyä. Meidän luontokokemusaineistomme kertomusteksteistä löytyi yhteneväisyyksiä kuvioteorian kokemuskuvailujen kanssa.

KUVIO 4. Eckbladin (1981) kuvioteoriassa esitetään tapahtuman ärsykeasteen; yksinkertainen – monimutkainen sekä kiinnostavuuden – ei-kiinnostavuuden vaikutus kokemuksiin. Teoriassa kokemus jaettiin kuuteen sektoriin, jossa jokaisessa kokemus kuvattiin eri tavoin. (Vittersö 1995)

Sektor I: Tapahtuma on ei-kiinnostava ja yksinkertainen. Kokemukset tässä sektorissa kuvaillaan sanoilla kuten passiivinen ja rentouttava, sisältäen haastetta vain vähän.

Sektor II: Tapahtuma on yksinkertainen ja miellyttävä. Kokemuksia kuvaillaan sanoilla kaunis, selkeä, mahtava ja hyvä. Tällainen elämys on esteettinen, rentouttava ja mystinen.

Sektor III: Tapahtuma on miellyttävä ja kiinnostava. Kokemukset kuvaillaan sanoilla viihtyisä, mukava, onnellinen, merkityksellinen mutta haasteeton. Useasti kokemus on sosiaalinen.

Sektor IV: Tapahtuma on kiinnostava ja monimutkainen. Kokemukset kuvaillaan sanoilla haasteellinen, vaikea, aktiivinen, vaihteleva ja jännittävä. Retken mieleenpainuvimmat elämykset kuuluvat tähän luokkaan. Retken opetustuokioiden, eräkokemusten ja ongelmanratkaisuleikien olivat tällaisia.

Sektor V: Tapahtuma on monimutkainen ja epämiellyttävä. Kokemukset kuvaillaan sanoilla sekava, huono, sairas ja vaikeatajuinen. Nämä negatiiviset kokemukset koetaan usein fyysisen kivun (hiertymät yms.) ja ponnistelussa alkuvaiheella, tai mikäli joudutaan retkellä ennakoitua suurempiin vaikeuksiin.

Sektor VI: Tapahtuma on epämiellyttävä ja ei-kiinnostava. Kokemukset kuvaillaan sellaisilla sanoilla kuten huono, merkityksetön, tyhmä, tylsä ja haasteeton. Epäselvä opetus ja liian haasteeton retki voivat olla tällaisia kokemuksia.

Kokemuksia, joita me tutkijat retkeltä eniten toivoimme, löytyivät sektoreista I – IV. Näiden sektoreiden kokemukset olivat suurimmalta osin myönteisiä. Lopuista sektoreista V – VI ilmenevät kokemukset olivat usein epämiellyttäviä, mikäli mahdollista näitä pyrittäisiin karsimaan. Löysimme yhteneväisyyksiä kuvioteorian sektoreihin omasta aineistostamme.

11 VASTAKOHTA TAVALLISELLE ELÄMÄLLE

Tavallinen elämä nykyajan kaupunkinuorelle on, kuten luontosuhde – kappaleessa käsitelimme, sidottu rakennettuun ympäristöön ja kelloon. Luonto on jäänyt monelle vieraaksi. Luontoympäristöä voidaan pitää nykyajan rakennetun kaupungin ”vastakohtana”. Luonnossa siirrytään ennustamattomaan ja monimuotoiseen, tuntemattomaan ympäristöön (Kirjonen 1992, 32), jossa noudatetaan ajankäytössä luonnon rytmiä. Löysimme aineistosta vastakohtia tavalliselle arjelle kahdessa eri muodossa. Eräät kokevat luonnossa kiireettömyyttä, ns. ”hidasta aikaa” ja stressittömyyttä – pakoa arjen rutiineista. Toisaalta vieraassa ympäristössä, luontoympäristössä, voidaan kokea ”haettua stressiä”, jännitystä, haastetta selviytyä, jopa pelkoa ja riskinottamista. Myös Kaplan (1977) ja Bernstein (1972) löytävät luonnosta kaksi puolta sekä rauhoittavan ja tyynnyttävän, mutta myös uutuusarvoa ja jännittäviä ärsykejä tarjoavan, jotka herättävät kaupungistuneessa ihmisessä uteliaisuutta (Kallio 1992, 44).

11.1 Rauhoittuminen

Useimpia oppilaita ahdistivat (painaa mieltä) selvästi kaupungin rytmit ja koulumaailman kiireet. Kirjoitelmissa he puhuivat huolestuneina kiireistä, kuten lähestyvistä ylioppilaskirjoituksista. Retki koettiin tämän arjen katkaisijana, joka siirsi hetkeksi ajatukset muualle lepäämään.

Luonnossa liikkuminen tarjoaa Schmidtin mukaan tulevaisuudessa yhä enemmän mahdollisuuksia irrottautua teollistumisen sivilisaation kiihkeästä rytmistä (Kirjonen 1992, 29). Aika saa luonnossa todellisen merkityksensä, kaupungissa kaikki on sidottu aikaan (Jääskeläinen 1987,168). Kello edustaa lineaarista aikakäsitystä. Se muistuttaa velvollisuuksista, sitoo meidät ja hoputtaa luoden paineita ja stressiä.

Luontoympäristö voi vapauttaa meidät tästä kellon orjuudesta ja jopa antaa meille "ajattomuuden tunnetta". (Telama 1992, 66) Luonnossa siirymme "alkuperäiseen aikaan", sanoo Bowles (1998). Silloin on hidasta aikaa rauhoittua, syventyä.

"Mitä kauemmas Jyväskylästä köröteltiin, sen etäisemmäksi alkoivat tuntua myös opiskelijan päätä painavat huolet – kuten uhkaavasti lähestyvä koeviikko ja mikä vielä kamalampaa – YLIOPPILASKIRJOITUKSET! Teoriaa, lukemista, pönttäämistä .. juuri sen vuoksi abiturientille oli mukavaa lähteä metsään ja suorittaa edes yksi kurssi käytännönläheisesti jotakin konkreettista oppien." T 15

"Vaelluksella on aina yhtä rentouttavaa! Antoisinta retkessä oli tälläkin kertaa se, että sain olla muutaman päivän kaukana sivistyksestä ja pystyin unohtamaan kaikki ikävät arkiasiat. Kotiinpaluun jälkeisenä päivänä olin erikoisen hyvällä tuulella, sillä stressi jäi metsään." T4

"Vaikka reissu olikin raskas se oli henkisesti vapauttava. Ei ollut matikkaa ei ollut ruotsia ei ollut mitään muuta kuin mies, buutsit ja rinka. Reissu ohi tukka takana." P10

Jotta saavutettaisiin näitä elämyksiä, on retkellä oltava aikaa. Ennen kaikkea on oltava aikaa tehdä yksinkertaisia asioita, jotka eivät vaadi erikoisvälineitä ja keskittymistä suoritukseen itseensä. (ks. sektori I). Teksteistä löydettävät sanat, jotka kuvaavat näitä kokemuksia, ovat passiivinen ja rentouttava. Retken ei ole tarkoitus olla tällainen jatkuvasti ja liian suuri määrä passiivisuutta voi muuttaa kokemuksen sektori VI puolelle eli merkityksettömäksi, tylsäksi ja tyhmäksi.

Vaelluksen aikataulu oli laadittu avoimen joustavaksi ja osallistuminen yhteisiin ohjelmiin oli vapaaehtoista. Tällöin oppilaille jäi omaa aikaa. Joku oppilaista lähti yökalastukseen, joku istui ihailmassa tähtitaivasta ja muutamat lähtivät ystävineen rentoutumaan omille poluille.

”Samalla matkalla löysimme luontopolun ja kiersimme senkin. Pysähdyimme yhteen hyvin kauniiseen kohtaan luontopolulla ja istuimme pitkospuille. Aurinko oli juuri laskenut puiden latvojen taakse ja luonto oli aivan hiljainen. Se oli todella mahtavaa vain istua siellä ja ihailla maisemia.” T10

”Tunnelmaa riitti tälläkin kertaa, vaikka koko joukko vaivoin mahtui nuotion ympärille. Se oli todellista yhdessäoloa. Mukavaa oli myös se, ettei kenelläkään ollut mihinkään kiire, vaan oli kerrankin mahdollisuus viettää aikaa rauhassa.” P3

”Meidän retkikuntamme piti hiukan rauhallisempaa tahtia kuin muiden ja olimme aina viimeisenä ruoka- ja majoituspaikoilla. Me nautimme täysin rinnoin luonnon raikkaudesta, katsellen samalla ympärillemme. Pitkästä aikaa meillä ei ollut kiire minnekään ja kellon vilkuilukin tuntui turhalta.” T7

Kokeneita vaeltajia etappien lyhyys arvelutti, ja vaelluksella tarjottiin mahdollisuus kiertää pidempääkin reittiä. Kuitenkin kaikki halusivat pysyä yhdessä. Havaitsimme, että kokeneimmatkin ottivat vaelluksen rentouttavan tavoitteen hyvin vastaan ja hyväksyivät vaelluksen tavoitteiltaan erilaiseksi kuin omat vaelluksensa.

”Itselleni parasta oli se, että sai vähäksi aikaa irtautua kaameasta koulustressistä ja arkirutiineista ja tuulettautua luonnon rauhassa. Vaellus oli myös kivaa vaihtelua niihin reissuihin, joita teemme omalla vaeltajaporukallamme. Meno oli sopivan leppoisaa ja seura hauskaa.” T3

Toisilla kuitenkin oli ongelmia siirtyä pois kaupungin kiireisestä rytmistä ja ymmärtää, että aikaa on. Vaikka aikaa olisi ollut paljon, osa oppilaista kiirehti ja ainakin pojilla oli havaittavissa jopa kilpajuoksua, kuka ensiksi ehtii valitsemaan telttapaikkaa. Muutamissa aineissa ilmeni tämä kiire, jolloin he eivät olleet ehtineet havaita ja nauttia luonnosta, vaan olivat kulkeneet katse edellä kulkevan kantapäissä, ymmärtämättä että juuri sitä se kiire teettää.

*"Kun olimme päässeet Seitsemiseen olin tottunut ajatukseen, että kuljen jälkijoukossa ja muut menevät lujempaa, mutta toisin kävi, toiset tuntuvat matelevan. Maisemien ihailu jäi vähiin sillä kulkiessamme eteenpäin näin vain mihin laitan jalkani ja toisten kantapäitä."*P14

*"Viimeisenä päivänä me menimme viimeisen etapin melkeinpä juosten ilman kummempia taukoja ja pääsimme perille yli 3 tuntia ennen bussin tuloa ja rättiväsyneenä lähinnä lepäsimme tuon ajan. Näin jälkeempäin täytyy sanoa etten oppinut luonnosta juuri mitään kun matkan aikana tuli katseltua lähinnä edellä kulkijan kantapäitä ja eläimet luultavasti pakenivat meidän tieltämme sillä niitä ei juuri näkynyt."*P13

Osalle oppilaista luonnon kiireettömyys avautui, ja he löysivät luonnosta uuden elementin. Vaelluksen lopussa ollaan nostalgisissa tunnelmissa, kun luonnon "välittömyys ja rauha" (T 15) jäävät taakse. *"Vaelluksen aikana tullut rento olo säilyi viikonlopun yli, mutta maanantaina ahdistus tuli jo takaisin"* (T3). Vaellukselle haluttaisiin uudestaan, *"kunhan koeviikko ja kirjoitukset ovat ohi, aion lähteä metsään taas 'lepäämään'"* (T4). Monen oppilaan mielessä voi kuvitella pyörineen erään oppilaan toiveen paluukyytiä odotellessa; *"sillä salaa toivoin ettei se olisi tullut ollenkaan. Sillä 'mihin on kiire valmiissa maailmassa' .."*(T9).

11.2 Luonto vastaan kaupunkiympäristö

"On totuuden hetki. On aikaa jättää taakseen sivistyksen suuret mukavuudet ja siirtyä toiseen, ettei, jopa kolmanteen, ulottuvuuteen. Erämaa aukeaa suurena ja mahtavana opiskelijan silmien edessä... Haikea olo valtaa väsyneen miehenalun. Reissu kaikkine sivistymättömine mukavuuksineen alkaa olla taaksejäänyttä elämää. Tosin muistoissa reissu elää kauan, jopa ikuisesti. Goodbye Seitseminen. Goodbye unsocial life!" P4

Luonnossa koetut ja nähdyt asiat toivat oppilaiden mieleen vastakohtia kaupungin rakennetun ympäristön ja luonnon välillä. Kertomuksista ilmenivät oppilaita lainaten `kaupungin sivistyneisyys` ja `luonnon sivistymättömyys`. Sivistyneisyyden sivuvaikutukset, joita haluttiin karkuun olivat ; ”tylsä arki”, ”melu, joka meitä joka päivä varjostaa” sekä ”betoniviidakkoa”. Ihasteltu `sivistymättömyys` koettiin pienissäkin asioissa; aito lähdevesi, kova nukkumalusta, luonnollinen likaantuminen...

”Vaellusretki Seitsemisen kansallispuistossa sen lisäksi, että se oli elämäni ensimmäinen vaellus, oli minulle ainutkertainen kokemus. Jäin niin sanotusti metsän lumoihin, ja elämä kaupungissa tuntuu nyt lähinnä ”likaiselta”, vaikka tosiasiallisesti kolmen päivän hikoilun jälkeen olin todella likainen.” T9

11.3 Vanha maatila vastakohtana kaupunkimiljööille

Kun puhutaan sivistyneen kaupunkimiljööön vastakohtasta, sen ei välttämättä tarvitse olla kaukainen rakentamaton erämaa, missä sudet ulvovat ja kaarnaiset puut kasvavat tiheinä ja synkkinä. Osa oppilaista – kokemattomimmat vaeltajat – kokivat kaupunkimiljööön vastakohtaksi vanhan ajan maatilaa ilman sähköä. Se oli tarpeeksi kaukainen kokemus oppilaiden tavallisesta nykyelämästä. Elämäntapatutkimuksista (esim. Roos 1980) käy ilmi, että nuorin sukupolvi eli lähiöiden sukupolvi on kaupungistumisen myötä etäännyttänyt aikaisemmille sukupolville tutusta ja läheisestä aidosta luonnonympäristöstä. Ahosen (1983) mukaan metsä ei enää kuulu keskeiseen elämänpiiriimme, ja että olemme irtaantuneet välittömästä toimintasuhteesta luontoon. Luontosuhteemme on välillistynyt ja välineellistynyt; tieto metsästä saadaan ”opastettuna” ei omakohtaisesti kokemalla. (Vuolle, 1987, 162)

”Noin 500 metriä toiselta yöpymispaikalta oli Koveron perinnetila, jonka pihassa oli vanha kunnan perisuomalainen kaivo. Loppu olikin sitten jo historiaa. Pihan ympärillä oli erilaisia aitauksia. Yhdessä oli lehmiä, toisessa oli lampaita ja kukko ja kanat tallasivat pihalla. Todellakaan ei ollut ikävää urbaaniin betoniviidakkoon. Tämä oli sitä itteään.” P10

Nuorilla suhde aitoon luontoon on vierasta (Vuolle 1992). Siksi nuorilla nousee kynnys mennä aitoon luonnonympäristöön, erämaahan. Kansallispuisto on muokattua luontoa, jonne meneminen on helpotettua mm. opastetuin reitein, silloin, pitkospuin, leiriytymispaikoin, tiestöin ja opastuskeskuksin. Näin Seitsemisen kansallispuisto oli heille aivan tarpeeksi ”erämaata”, vaikka sivistys oli melkein käsien ulottuvilla.

”Ensimmäinen yöpymispaikka, Kirkas-Soljonen oli aivan kuin Lapissa. Lammen vastakkaisella puolella oleva suo parine puineen, sai minut unohtamaan, että olen lähellä Tamperetta” T6

”Erämaa aukeaa suurena ja mahtavana opiskelijan silmiäni edessä. Sää on suotuista. Aurinko paistaa...Useimmat ilmaisuni luonnon mahtavuudesta ja rauhoittavasta tunnelmasta saavat tukea myös muilta vaeltajilta. Luonto on sentään luontoa” P4

”En nimittäin toki ole koskaan ennen kantanut yhtä painavaa rinkkaa selässä, enkä voi väittää olleeni yhtä pitkää aikaa vakituisesti juoksevan veden ulottumattomissa. Vaikka autotiet olivatkin lähellä, en nähnyt ensimmäistäkään kauppaa, tai ravintolaa, joten voimme uskoa ainakin tavallaan olleemme yksin erämaassa.” P11

Vaikka oppilaat lähtivät retkelle kokemaan erilaisia asioita, niin oli kuitenkin kokemuksia, jotka tuntuivat kaikista epämiellyttäviltä. Nämä kokemukset, joista haluttiin pois, olivat niitä, jotka muistuttivat nykykaupungista ja arjen harmaudesta mm. melusta ja autoista. Bagöien (1998, 24) toteaa, että metsä yleensä koetaan kokonaisuutena. Vaikka tie veisi vain pienen alan metsästä, niin sen mystisyys ja jännitys tuhoutuu.

”Kuinka me saattaisimmekaan tuudittautua luonnon rauhaan, niin luonnossa kuin olimmekin, mutta kuitenkin vaarallisen lähellä valtatieä! Kuinka olisikaan voinut irrottautua kaupungin metelistä, kun Kirkassoljosen auringonlaskun katseluun rauhoittumista niin täydellisesti häiritsi läheisellä autotiellä

kulkeneiden rekkojen jyrinä! Eli luonnollisia puistoja – ainakin tätä nimenomaista puistoa – tulisi varmastikin hieman tehokkaammin eristää autoteistä.” P11

”Parkkipaikalla näkemämme autot herättivät vastenmielisyyttä, puhtaassa luonnossa tarpominen oli jo ehtinyt luoda illusion autottomasta & saasteettomasta elämästä.” T1

Oppilaat kuitenkin ymmärsivät, että kouluvaelluksen turvallisuuden takia ei voitu mennä erämaahan, vaan oli pysyteltävä tiestöjen ja palvelujen läheisyydessä. Kansallispuistoissa voidaan jo tämänikäisille antaa enemmän vastuuta ja vapautta, mikä taas olisi erämaavaelluksella vaativampaa toteuttaa. Näin nuoret oppisivat omatoimiseksi vaeltajiksi ja saisivat itseluottamusta suunnitella omia vaellusretkiään.

”Ehkä perinteisellä kunnan vaelluksella ei myöskään autot keskellä metsää sovi kuvaan. On tietysti ymmärrettävää että paikka kouluvaellukseen järjestämistä varten on mitä käytännöllisin.” P 3

11.4 Muutaman oppilaan havainto: ”Tää ei oo meiän juttu..”

Kaksi tyttöä päätyivät siihen, että metsäsamoilu ei ole heidän ”juttunsa”. Toinen heistä kertoi jo ennen matkalle lähtöä, ettei hän ole mikään metsäihminen mutta hän haluaa kerran kokea, millaista on olla vaelluksella. Jopa matkan varrella oli pakko saada sivistyksestä turvaa. *”Oli mukavaa saada pari viestiä ja puhelinsoittoa puhelimen avaamisen jälkeen ja kuulla jotain sivistyneestäkin maailmasta.” (T11)* Matkan lopussa hän kertoi tämän tuntemuksen vain vahvistuneen, vaikka hän oli retkestä pitänytkin. Myös toinen näistä kahdesta tytöstä oli pitänyt retkestä, mutta *...”hän ei voinut olla riemuitsematta paluusta sivilisaatioon.. Kotona abiturientti päätti vakaasti, että hän ei kyllä lähtisi metsään enää ikinä. Hänen oikeasta rinnastaan oli löytynyt punkki, ja kämmenselissä oli ihottumaa.” (T 15)* Luonnon realiteetit voittivat näin metsässä koetun idyllin.

11.5 Henkinen, mystinen luonto

Useimpien Kaplanin (1989) luontokokemuksiin liittyvien osatutkimusten mukaan luonnossa koetaan jotain mystistä, salaperäistä ja tunteita herättävää. Nämä tuntemukset liittyvät usein luonnon johdonmukaisiin tapahtumiin, kuten auringon laskuun ja nousuun, tuleen, vesistöihin ja eläimiin. (Kirjonen 1992, 35) Skolimowskin (1987) mukaan luonnossa siirrymme yhteyteen itse elämän kanssa, mikä voi olla hyvin lähellä uskonnollista kokemusta. Näin metsistä tulee pyhättöjä.

Luonnossa liikkuminen tarjoaa vapauden ja riippumattomuuden kokemuksia, jolloin ihminen voi tuntea suurempaa elämänsä hallintaa ja vastuuta itsestään. Siihen liittyy myös halu olla yksin ja syventyä omiin ajatuksiinsa. (Telama 1987, 149-154.) Retkeilyn opetus on ikään kuin pieni matka ihmisyyteen - matka alkujuurisiin, esimakua elämiseen (Jääskeläinen 1987, 168).

Mieleenpainuvimmat luontoelämykset koetaan usein tilanteissa, joissa voimme täydellisesti upottautua ympäristöön. Nämä hetket vaativat hiljaisuutta ja aikaa, jolloin voimme antaa ajatusten ja tunteiden leijailta rauhassa. Siksi oppilailla oli mahdollisuus siirtyä yksin tai pienessä ryhmässä pois muiden joukosta, löytämään ja kokemaan omia elämyksiä luonnosta. (Karvinen 1997, 28) Nämä kokemukset liittyvät sektoriin II; tapahtuma jää yksinkertaisen ja miellyttävän väliin. Kokemuksissa tunnetaan mm. esteettisyyttä, selittämättömyyttä ja ne ilmaistaan sanoin kaunis, mahtava jne. (ks. kuvio 5)

Yöllä minä koin koko vaelluksen vaikuttavimman elämyksen tämän pienen, kalaisan ja kirkkaan järven rannalla. Minä näin ensimmäistä kertaa omin silmin Otavan tähtikuvion. Se ei ehkä kuulosta kovin erikoiselta, mutta minulle se oli hyvin vaikuttava kokemus siellä pimeään järven rannalla, jossa vain tähtien valo kirkasti myöhäisiltä. Oikein haikea tunnelma tuli, kun ensin Leppäsen Lassen ja myöhemmin Mäkisen Matin kanssa ihmeteltiin luonnon kauneutta ja avaruuden suunnatonta mahtavuutta, joka saa meidät ihmiset näyttämään niin pieniltä ja mitättömiltä.” P6

(Huomautus, nimet ovat keksittyjä.)

12 JÄNNITYS JA HAASTEELLISUUS

Monien ihmisten työ ja vapaa-aika sisältää melko vähän haasteita ja mahdollisuuksia kokea onnistumisen elämyksiä (Telama 1992, 65). Kirjonen (1992, 32) kuvaa nykyajan asuinympäristöjämmeikin keinotekoisiksi ja säädellyiksi. Tämän ympäristön ulkopuolella on sen vastakohta - luonto, joka on monimuotoinen, ennalta ennustamaton, tuntematon, ehkä pelottavakin. Telama jatkaa, että luonnossa tätä ennustamatonta haasteellisuutta tarjoavat luonnonvoimat, kuten yllättävät sään vaihtelut tai maasto itsessään.

”Ravinteita ei kuitenkaan vielä tuhlailtu, sillä ei voitu tietää, jos vaikka nousis yllättävä rajuilma, joka pakottaisi urheimmatkin soturit piilosille.”P2

Nykyajan pehmo-oloissa elävälle lapselle on Jääskeläisen (1987, 168) mielestä henkisesti terveellistä kokea fyysistä epämukavuutta. Tietoisuus siitä, että kykenee selviytymään normaalia vaikeammassakin olosuhteissa ja että osaa nauttia askeettisesta elämisenmallista, sekä antaa voimia että luo turvallisuuden tunnetta. Tämän kaltaisia vaikeisiin olosuhteisiin liittyvää piilokasvatusta löytyy lähes jokaisesta luontoympäristöä käyttävästä kasvatussuuntauksesta; hahnilaisuudesta, Outward Boundista, seikkailupedagogiikasta (Telemäki 1998, 12-24; Tordsson 1993, 151; Bowles 1998, 31) Tällainen ”vaikeuksien kautta voittoon” ja epämukavuuksien sietäminen näkyi teksteissä haasteellisena urheuden ja selviytymisen kokemuksina. Oppilaat löysivät mm. ”suomalaista eräsissimentaliteettia...’Kyllä sen kestää, kun tietää miten hyvää se mulle tekee.’”(P10).

12.1 Äärimmäisyys (extreme) vai yksinkertaisuus?

Elämyksiä haettaessa voidaan joko etäännyä todellisuudesta tai lähestyä sitä. Useasti etäännyttään kauaksi ja korkealle (Lehtonen 1998, 105). Seikkailu – haasteen etsintä on muuttunut yhä enemmän henkilökohtaisen jännityksen hakemiseksi, jolloin itse seikkailun maine tuo haastetta (Bowles 1994, 6).

Haasteellisten elämysten ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa sellaista äärimmäisyyksiin menevää ”extremeä”, joka nyt on niin muodissa. Aidoimmillaan seikkailu on osa jokapäiväistä elämää, se on uusien ulottuvuuksien oivaltamista ja löytämistä arjesta, todellisuuden lähestymistä (Kiiski 1998, 109 ; Lehtonen 1998, 105).

Luonnon yksinkertainen kokeminen on perusajatus norjalaisessa Friluftsliv – pedagogiikassa (Tordsson 1993, 142). Sen tähden, että harva kaupunkilaisnuori on samoillut metsässä, niin he kokivat luontoretken jo sinänsä haasteellisena seikkailuna ja kouluympäristön vastakohtana, sillä *”opetusympäristönä ei ollut tavallinen neliö luukku, jossa on valkoiset seinät ja tunkkainen ilma”* (T5), vaan retki koettiin *”rutiinia rikkovana”* (T1), *”tylsän arjen”* (P10) vastakohtana. Nämä seikat huomasimme jo valmistelutunneilla, tiedustellessamme, mitä he halusivat retkeltä. Kukaan oppilaista ei ehdottanut ”extreme-lajeja”, kuten kiipeilyä tai koskimelontaa. Oppilaiden toivomana haasteena oli, että oppii pärjäämään itseksensä luonnossa muun muassa erätaitoja, nukkumista taivasalla jne.

”Uusi ja jännittävä haaste oli teltan pystyttäminen. Tuskin oli abiturientit, kahdesta kaupunkilaisneitosesta koostuva telttakunta oli saanut potentiaalista yösjäänsä pystyyn, kun he ikäväkseen saivat todeta teltan olevan väärinpäin..”
T 15

”Ruuanlaitto luonnon keskellä, oudolla keittimellä ja vielä ilman kunnollisia välineitä tuntui alussa hassulta....mutta silti saimme joka päivä oivan lounaan ja päivällisen.” T7

Lähes nykypäivään asti on metsään menemisen syynä ollut pääosin sen hyötykäyttö, marjastus, sienestys, kalastus ja metsästys. Näiden hyötyliikuntamuotojen motiivit ovat nykyään muuttuneet. Telamaa (1992, 65) lainaten: *”tärkeintä ei ole enää rahallinen tai aineellinen hyöty, vaan esimerkiksi motiivina on haaste, kuinka hyvän kalapaikan tai sienimetsän löytää.”*

"Paras kokemus oli kuitenkin ekan päivän ilta, jolloin meinasin saada kalan lammesta, jonka rannalla yövyimme." P 18

12.2 Kultainen keskitie taiteillessa haasteiden kanssa

Ohjelman haasteen on oltava vaatimuksiltaan ja oppilaiden oletettujen kykyjen mukaan tasapainossa (ks. kuvio 5, sektori IV). Kun kyvyt ja haasteiden vaatimukset olivat tasapainossa, näkyivät ne tekstissä mm. P8 :” *Ruokapaikalla ollutta hämähäkin verkkoa (leikki) pidin erityisen mielenkiintoisena ja haastavana.*” Mikäli me asetamme yksilöille liian vaatimattomia haasteita suhteessa heidän omiin taitoihinsa, seurauksena on ikävystymistä ja kyllästymistä kyseistä toimintaa kohtaan. (Ks. kuvio 5, sektori VI) Vastaavasti, mikäli asettamamme haasteet ovat liian vaativia suhteessa yksilön taitoihin, syntyy pelkoa ja jännittyneisyyttä sen sijaan (ks. kuvio 5, sektori V). (Csikszentmihalyi 1990, 75 ; Vittersö 1995, 422.) Näin kouluretkelyssä olisi löydettävä se raja, missä vaatimustaso ei ylitä (Vittersö 1995, 422).

13 SOSIAALISUUS JA YHDESSÄOLO

13.1 Sosiaalinen nykytilanne

Sosiaalinen tilanne on muuttunut teollistumisen myötä. Yhteisöt ja ryhmät ovat kasvaneet pienistä työpaikoista teollisuuslaitoksiksi ja suppeista kyläkouluista massiivisiksi kaupunkikouluiksi. Näissä yksilö hukkuu isoon ihmismassaan, mikä heikentää entisestään ihmisen identiteettiä ja lisää yksinäisyyden tunnetta. Myös perheet ovat menettäneet merkityksensä sosiaalisen kanssakäymisen pienoiskeskuksina. (Tordsson 1993, 166-167) Tämä massiivisuuden maksimointi on tullut tiensä päähän, sillä nykyisin elvytetään kyläyhteisöjä, ja niiden kouluja sekä pyritään takaisin pienempiin yksiköihin ja laatuun. Tämän

avulla parannetaan ihmisen inhimillistä kanssakäymistä ja henkistä elämän laatua.

13.2 Luonnon vaikutus sosiaalisuuteen

Ihmisen sosiaalisuudesta luontoympäristössä on monia tutkimuksia. (Csikszentmihalyi 1990, Karvinen 1997) Useissa luonnossa liikkumisen muodoissa on mahdollisuus tuntea ja kokea oma kehonsa tavalla, joka ei ole mahdollista muussa elämässä. Tämä saattaa luoda aivan uuden olemassaolon ja ihmisenä olemisen tunteen. Luonto antaa mahdollisuuden hiljenemiseen ja yksinoloon ja myös tunteen riippumattomuudesta, sosiaalisesti se saattaa myös yhdistää. Irtautuminen muusta maailmasta ja luonnonhiljaisuus saattaa tuottaa aivan uusia sosiaalisia kokemuksia ryhmässä. Tällaista yhteyden tunnetta voi kokea eräretkeilyssä. (Telama 1987, 151-152).

Nuorille liikunnalla on suuri merkitys sosiaalisten elämysten tuottajana. Nupposen ja Telaman (1998, 68) mukaan nuorille "halu olla ystävien kanssa" oli kolmanneksi tärkein liikuntamotiiveja kysyttäessä. Korostamme luonnon mahdollisuutta sosiaalisen kanssakäymisen edistäjänä ja yhdessäolon merkitystä nuorten luontoliikunnan motivoijana. Yllätyimme positiivisesti, kun huomasimme oppilaiden toivoneen eniten juuri "hauskaa yhdessäoloa" retkitoiveita kyseltäessä.

Norjalaisen luontoliikuntapedagogiikan (friluftslivin) yksi keskeinen ajatus on kehittää yksilöiden sosiaalis-affektivisia kykyjä. Suomalaisessa luontoliikunnassa korostuu usein ihmisen suhde toimintaan mm. liikuntaan ja toimintaympäristöön esim. luontoon (Telama 1992, 70).

13.3 Yhdessäolon kokemukset, suunnittelua ja spontaanisuutta

Lähes aina kun retkelle lähdetään, toivotaan juuri sosiaalista yhdessäoloa, mutta usein ajatellaan sen luontuvan itsestään. Se ei kuitenkaan suju helposti etenäkään, jos retkeläiset ovat vieraita toisilleen. Suunnittelemalla etukäteen yhdessäolon tilanteita, on mahdollista edistää näiden tavoitteiden

saavuttamista. Tämä ei tarkoita, että kaikki sosiaalinen toiminta täytyy ja pitää olla suunniteltua, vaan tasapaino suunnitellun ja spontaanisen yhdessäolon kesken on paras ratkaisu.

Sosiaalinen kanssakäyminen kuuluu sektoriin III: Tapahtuma on miellyttävän ja kiinnostavan välillä. Kokemukset tässä sektorissa kuvaillaan esimerkiksi sanoilla viihtyisiä, mukava, haasteeton, onnellinen, merkityksellinen jne.

13.3.1 Suunnitellut yhdessäolohetket

"Murtaa jää" alkumetreillä. Ensimmäinen olennainen asia oli "murtaa jää" alkumetreillä, tutustuttamalla ryhmä jo ennen retkeä toisiinsa (kahdeksan valmistavaa oppituntia) ja antaa oppilaille mahdollisuus osallistua retken sisällön suunnitteluun.

Annoimme oppilaille valmistelevilla tunneilla ryhmätöitä, kuten reitin suunnittelua, varusteiden hankintaa ja opetustehtäviä. Opetustehtävillä heille annettiin vastuuta opettaa toisilleen erilaisia pieniä retkeilyyn liittyviä asioita. Luonnossa kaikilla teoilla on vaikutuksensa, joten retkeillessä vastuu teoista tarjoaa oppilaille hyvän harjoittelukentän. Tasa-arvo luontoretellä, kuten demokraattinen päättäminen, vastuun ja tehtävien jakaminen, ovat tärkeitä. (Tordsson 1993, 140) Avainsana on "ryhmäpäättävältä", yhden päättäjän sijasta. Ryhmäläisistä jokaisen on saatava tunne yhteisvastuusta ja osallistumisesta. Käytännössä yhdessä voidaan päättää retken sisällöstä, paikanvalinnasta, etappien pituuksista, tauoista yms. (Bagöien 1998, 14)

Opetustehtävät. Oppilaiden suunnitelluista opetustehtävistä kerroimme jo retkien raameissa, ja myöhemmin pohdimme niistä saatuja oppimiskokemuksia. Ryhmille annetut opetustehtävät lisäsivät myös osaltaan sosiaalisia taitoja ja yhteishenkeä, eräs tyttö (T13) kertoo; *“Minulle retki opetti vaeltamisen perustaitojen (rinkan pakkaaminen, toimivan nuotion rakentaminen, vähällä toimentuleminen, yöpyminen luonnossa ym.) lisäksi myös toisten huomioonottamista, ensiaputaitoja ja tietysti luonnossa liikkumista ja olemista.”*

Ryhmäjako on käytännön työkalu, jolla voidaan vaikuttaa oppilaiden kehittymiseen. Se ei ole ainoastaan järjestelyjä helpottava toiminto. (Tordsson 1993) Ennen retkeä keskityimme ryhmäjakoihin ja pohdimme, miten ne palvelisivat mahdollisimman hyvin retken tavoitteita. Ensimmäisellä valmistelevalle tunnilla oppilaat istuivat kaveriporukoissa, jotka me hajaannutimme numerojaolla 1,2,3,...,7. Tällöin parhaimmat kaverukset erotettiin toisistaan seitsemään eri opetusryhmään. Tarkoituksena oli helpottaa uusien tuttavuuksien syntyä, varmistamalla etteivät ryhmäläiset olleet aikaisemmin tuttuja keskenään. Tämä onnistuikin melko hyvin valinnaiskurssilla, jolle oppilaita tulee suuren lukion muiltakin luokilta, eivätkä oppilaat entuudestaan tunne toisiaan. Yhdessä toiminen on todettu parantavan ryhmän ihmissuhteita, vahvistavan oppilaiden itsetuntoa sekä vähentävän työrauhaongelmia (Koro 1994, 125). Retkikertomuksista selvisi, että oppilaiden toisiinsa tutustuttaminen oli onnistunut hyvin.

“Se mihin olin jo eka illan jälkeen erittäin positiivisesti yllätynyt oli koko porukkamme yhteinen ryhmähenki, se oli kuin olisivat olleet toistensa parhaita kamuja jo vaikka kuinka kauan.” T5

Lounastaukoleikki. Tarkoituksenamme oli lounastauolla järjestää oppilaille ongelmanratkaisutehtävä, jossa yhdessä toimimalla päästään parhaaseen tulokseen. Mainitsimme alussa, että tehtävä vaatii yhteistyötä – ajattelua ja toimintaa kaikilta yhdessä. (Keighley, 1995) Päädyimme ns. spiderwebiin eli puiden väliin, narusta kyhättyyn hämähäkinseittiin. Seitin kuudesta reiästä oppilaiden olisi pujottauduttava pienryhmissä (6 oppilasta) läpi koskematta lainkaan lankoihin ja käyttäen jokainen eri reikää. Useimmilla tuntui olleen hauskaa ja monessa kertomuksessa seitti mainittiin.

“Ruokailun jälkeen oli taas kehitetty toimintaa. Se oli eräänlainen joukkuehengen kohottaja. Kuuden henkilön piti mennä kuudesta reiästä, eikä samaa kautta saanut mennä kahdesti. Ilman toisten apua ei tosiaan päässyt toiselle puolelle. Mieleenpainuva juttu, joka piristi ja selkeytti mieltä. Jaksoi taas paahtaa loppumatkan.” P10

Itku pitkästä ilosta, sillä vakavin tapaturma sattui tässä ilkamoinnissa. Eräs ryhmä pudotti yhden jäsenen selälleen, tosin melko matalalta – mutta kuitenkin vamma oli vakavampi kuin alussa oletimme. Millaisia sosiaalipsykologisia pohdintoja tällainen herättäisikään – nimittäin vastuun ottaminen ryhmänsä jäsenten turvallisuudesta!

Vuorossa oli leikkimielinen kilpailu, jossa tiedon määrästä kankeiden opiskelijoiden tuli vääntäytyä hullunkurisiin taivutuksiin päästääkseen läpi sokkeloisesta verkosta. Kaikesta saamastaan avusta kiitollisena ja me-hengen innoittamana abiturientti katsoi tässä leikissä aiheelliseksi tiputtaa ystävänsä reilun metrin korkeudesta selälleen kallioperään, mistä tälle aiheutui epämiellyttäviä tuntemuksia, kuten kuumeilua ja selkäkkipua. T15

13.3.2 Spontaanit yhdessäolokokemukset

Liiallista suunnittelua on vältettävä ja annettava tilaa ja aikaa luonnolliselle yhteistoiminnalle. Varaamalla aikaa spontaaniselle yhdessäololle, annetaan ryhmälle mahdollisuus luonnollisesti löytää yhteys toisiinsa, kunnioittaen ryhmää, ja sen yksilöitä. (Lehtonen 1998, 103)

Nuotiopiirissä. Spontaanisia yhdessäoloja, kuten nuotion ääressä oleskelua, voidaan edistää esimerkiksi kokoamalla oppilaat yhteen iltaohjelmien avulla. Sosiaalinen tapahtuma jatkuu yleensä sen jälkeen omaa kulkuaan.

Yhteistä aikaa vietimme nuotion ääressä, alkuillasta vuolulastut lentelivät ja vitsit nauruineen hersyivät. Tätä kuvaa osuvasti eräs tyttö (T1): *“Myöhemmin koko jengi kokoontui iltanuotiolle. Paistinlastojen ym. vuoleskelua, jutustelua, naurua, hervottoman huonoja vitsejä, näytelmä, ”oppitunti” eri nuotiotyypeistä...tunnelma oli hieno!!”* Mutta yön tiivistyneessä tunnelmassa nuotion ääressä käytiin henkeviäkin keskusteluja. Oppilaat kertovat (T 9): *“Ja hyvä ettei nukuttanut., sillä yöllä syntyi mitä koskettavimpia keskusteluja nuotion ympärillä.”* (T12): *“Juttelimme pitkälle iltaan, jos jonkinlaista, joka onnistui mm. hyvän ryhmähengen johdosta.”* (P3): *“.. se oli todellista yhdessäoloa (nuotion ympärillä).”*

Pojat väsäävät telttasaunan. Tarjoamalla pienryhmille ideoita ja tarvikkeita, joiden avulla he pystyivät keksimään "ns. omia juttuja", autetaan myös spontaanisen yhdessäolon syntymistä. Meidän tutkijoiden tuomasta armeijan kymppiteltasta pojat keksivät hetimiten rakentaa telttasaunan. Poika (P7) kertoo toteutuksesta: *"Tänäkin iltana olisi odotettavissa leppoisaa yhdessäoloa ja yllätys, yllätys, telttasaunomista (oujee). Teltta pystytettiin yhteistoimin ja edessä oli kinkkinen pulma nimeltään kiuas. Lopputulos ei ollut hääppöinen, mutta olosuhteisiin nähden se sai kelvata. Kyllä se vähän pihisikin. Paikallinen lampi oli suorastaan luotaintyöntävän jäätävä, kun siihen molskautti. Satasen maailmanennätys rikkoutui leikiten, kun pingoimme takaisin "saunamme" lämpöön. Saunomiskokemus oli tästä retkestä kaikkein mieleenpainuvuin kokemus."* Tästä kokemuksesta eivät kaikki uskaltaneetkaan nauttia. Tytön (T9) mietteitä: *"Pojat tekivät puolijoukkueteltasta saunan, jossa olisin itsekin mielelläni saunonut, mutta järvivesi oli jäätävän kylmää.."*

Varsinaiseen tarkoitukseensa telttaa käytettiin myös, eli lämpimämpään nukkumiseen, sillä monet olivat palelleet edellisyönä. Oppilastytön (T9) kokemuksia; *"Päätimmekin nukkua pienellä ryhmällä sauna-teltassa, jossa oli kamiina. Tämä yö oli huomattavasti miellyttävämpi kuin ensimmäinen."*

Oppilaiden omat jutut. Tärkein tapa auttaa oppilaita spontaaniin yhdessäoloon oli kuitenkin antaa oppilaille omaa aikaa. Lisäksi heillä oli vapaus tulla mukaan tapahtumiin jos huvitti tai keksiä omia juttuja. Jos on liian tiukka aikataulu, tämä ei ole mahdollista. Pienissä ryhmissä oppilaat keksivätkin kaikenlaista. *"..muiden ollessa iltanuotiolla yhteisten ohjelmien parissa, kalastelimme kaverin kanssa rannalla kalojen toivossa.."*P8 ; *"..Toisena iltana kiersimme luontopolun parin kaverin kanssa, joka osoittautui ehkä retken kohokohdaksi.."*T 8

Vaelluskokemukset. Sosiaalisia tilanteita esiintyy vaelluksella muutenkin ilman erityisjärjestelyjä, kuten ruuanlaittoa yhteisellä trangialla, yöpymistä samassa teltassa ja vaeltamista pienissä porukoissa. Tätä yhdessäoloa lisäsimme päättämällä kaikille yhteisiä taukopaikkoja ja tapaamisaikoja. Tarkoituksena oli, etteivät retkeläiset hajaantuisi liian kauaksi toisistaan.

Vaelluskokemuksista useimmat liittyivät fyysiseen jaksamiseen ja maaston vaihteluihin – mutta jotain sosiaalistakin sieltä löytyi. Poika (P4) kertoo humoristisesti ryhmähengestä: “..*Taas tasataan rinkan painoja. Lähinnä muilta minulle – ja muilta minulle. Niukka pakkaaminen siis osoittautui turhaksi, mutta hei : KAVERIA EI JÄTETÄ! Hauskaa on tapahtui mitä hyvänsä..*” Toisten huomiointi ja auttaminen sujuivat koko retken aikana kuin itsestään. Heikompia ei jätetty ja kertaakaan ei kuultu; "miksi minun pitää auttaa yms." Näin heikommatkaan eivät tunteneet itseänsä taakaksi, vaan jokaisella oli oikeus pyytää apua.

Lähdimme 3.9 torstai-aamuna matkaan ja rinkani tuntui tuskasen painavalta. Vielä painavammaksi sen teki telta, jonka myöhemmin vaihdoin Aleksin makualustaan ja kumppareihin.” (T9)

13.4 Negatiivisesti yhdessäoloa kokeneet

Havainnoimme viiden oppilaan ryhmän, joka oli selvästi jäänyt suuressa joukossa me-hengen ulkopuolelle. Heidän kohdallaan tutustuminen muihin oli vähäistä. Puolin ja toisin havaitsimme tiettyä ennakkoluuloisuutta näiden viiden ja muiden oppilaiden välillä. Tähän olisi ehkä pystynyt vaikuttamaan tutustuttamalla heitä muihin oppilaisiin enemmän ohjelmien merkeissä ja jakamalla kaveriporukka-telttakunnat eri tavoin.

Nämä oppilaat kokivat useasti negatiivisena ne sosiaaliset yhdessäolohetket, joita muut kokivat miellyttävinä ja jopa retken kohokohtina. Nämä viisi kertomusta olivat valitusvirsiä, jotka päättyivät kuitenkin toteamukseen, että reissu oli ollut upea! Tässä esimerkki siitä, miten kaksi retkeläistä voivat kokea saman asian täysin päinvastaisina. Ensimmäisenä yksi viiden hengen ryhmästä ja toisena yksi muista oppilaista:

“Kuitenkin nuotiohetkien harmillisena sivuseikkana mainittakoon, että joko retkeläisiä oli liikaa tai nuotiopiirit olivat liian pieniä - sillä ahtaus oli merkittävä iltaisin nuotion ympärillä.” P 11

“Iltayö oli todella pimeä täysikuusta huolimatta, mutta pimeydelle ja kylmyydelle ei ollut tilaa tiiviissä ringissä. Vähitellen uni alkoi ottaa otteen yhä useammasta. Tuntui haikealta lähteä nuotion äärestä.” T1

Tordsson (1993) toteaa, että mitä isommat ryhmät ovat, sitä suuremmiksi etäisyydet ydinryhmän ja ääripäiden eli ulkopuolelle jäävien välillä muodostuvat. Viiden hengen ryhmä ehkä koki etääntyneensä suuresta ydinjoukosta, ja yhdessäolohetket suurella joukolla toivat sen esille selkeämmin. Toisaalta kaikki eivät viihdy suuressa joukossa, vaan hakeutuvat pienempiin ryhmiin, mihin on annettava mahdollisuus.

13.5 Ryhmän koko

Ryhmämme koostui 38 retkeläisestä, josta 34 oli oppilaita ja kaksi opettajaa sekä vielä kaksi opinnäytetutkijaa. Tähän ryhmän suureen kokoon olivat monet kiinnittäneet huomionsa, siitä löydettiin niin hyviä kuin huonojakin puolia.

Isossa joukossa oleminen oli joillekin ainoastaan positiivinen asia. Se toi turvallisuuden tunnetta epävarmassa ympäristössä. *“On myös mukava olla isolla porukalla liikkeellä, jolloin tietää ettei jää yksin ja joukosta löytyy varmasti joku, joka tietää mitä pitää tehdä hädän sattuessa. Se luo turvallisuuden tuntua ekakertalaiselle vaeltajalle.” T9*

Norjalaisen luontoliikuntapedagogiikan isä, luonnontieteilijä Fridtjof Nansen (1861 - 1930) vastusti jo oman aikansa friluftslivin "ryhmämatkailua" eli sitä, että luontoon mentiin suurella joukolla juhlimaan ja meluamaan sen sijaan, että olisi kuunneltu luonnon hiljaisuutta. Keskeinen ajatus Nansenilla oli kokea luonnossa yksinäisyys. Ryhmäretkeilyssä "small talk" ja arkipäivän askareet hukuttavat alleen luonnon mysteerion ja salaisuudet. (Breivik 1989,12) Joissakin retkikertomuksissa ei ollut kommentoitu metsää tai ympäristöä mitenkään. Nämä kertomukset keskittyivät omaan ja ryhmäläisten toimintaan, juuri näihin arkiaskareisiin retkellä. Hiljentyminen vaatii tiettyä rohkeutta kohdata tuntematon ympärillään, tai ehkä sisällään.

Eräs meidänkin retkiryhmästämme kaipasi rankempaa iltaohjelmaa eikä osannut nauttia luonnon rauhasta: *“Molempina iltoina oli kyllä iltaohjelmaa, mutta se tuntui laimealta. Raskaat työt, raskaat hovit -kaavaa ei käytetty hyväksi. ”* P14. Suurin osa retkeläisistä oli kuitenkin toista mieltä. Luonto tarjosi nuorille puitteet erilaiseen yhdessäoloon: *“Illanvietot olivat niin ratkiriemukasta kuin olin odottanutkin. Se tosiaankin kasvatti ryhmähenkeä ja aika ei tullut tylsäksi. Taas tuli huomattua, että ilman alkoholipitoisia aineitakin voi pitää hauskaa hyvässä seurassa.”* P16

Norjalainen luontoliikuntapedagogiikka perustuu yleensä pienryhmätoimintaan. Ryhmän ideaalokokona voidaan pitää 5 - 8 henkilöä. Pienryhmä-toiminta on käytännöllinen työmuoto, joka toimii yksilöllisenä ja sosiaalisena työkaluna. Se parantaa pienryhmän luottamusta sekä avoimuutta toisiinsa, edistäen samalla yksilöiden persoonallisuuden kehittymistä. (Tordsson 1993) Meidänkin retkellämme pyrimme mahdollisimman paljon hajottamaan ryhmää pienemmäksi, jotta jokainen tuntisi itsensä tärkeäksi eikä "hukkuisi massaan"

13.6 Ryhmäkoherenssi eli ryhmän kiinteys

Ryhmää koossa pitäviä tekijöitä ovat tunnesiteet, yhteiset päämäärät ja organisaatio, joko yhdessä tai erikseen. Ryhmän kiinteyttä eli ryhmää koossa pitävien voimien kokonaismäärää voidaan kuvata jäsenten kokeman yhteenkuuluvuuden tunteen eli me-hengen, ryhmän vetovoiman eli attraktion ja yhdenmukaisuuteen pyrkimisen eli konformisuuden avulla. Ryhmän kiinteyden on todettu lisääntyvän muun muassa, jos ryhmä kilpailee muun tai muiden ryhmien kanssa tai jos ryhmällä on ulkopuolinen vihollinen tai se kokee asemansa uhatuksi. (Ojala & Uutela 1993, 88) Ryhmällämme oli selkeästi yhteinen päämäärä ja yhdistävä organisaatio, koulu. ”Meidän koulumme oppilaat” vastaan ”muut” -asetelma, tuli esille jo linja-automatalla sekä viimeisellä leiripaikalla kohdatessamme lyseon jättämiä jekkuja. Tähän mehenkisyteen yhtyivät jopa nämä viisi erillään olijaa, jotka halveksien mainitsivat kertomuksissaan ulkopuolisista vihollisista.

"Yöpymispaikalla olivat lyseolaiset tehneet meille jekun. He olivat piilottaneet kirveen puuhun ja jättäneet hiukan ivallisen viestin meille. Me Voionmaalaiset emme alennu tuollaisiin lapsellisuuksiin." P 6

Tämän lisäksi huomasimme kertomuksista ryhmään kuuluvuuden lisääntyvän, kun aiheeksi tuli yhteinen "vihollinen" eli helsinkiläisryhmä. *"....Noin puolessavälissä oli yöpymistalo, jossa parhaillaan oli lähdössä helsinkiläisen, urheilupainotteisen lukion oppilaat rinkat esillä. Paikanpäällä pidimme tee-tauon ja näimme miten hesalaisten rinkat lastattiin auton peräkärriyn. Itse porukka jatkoi kävellen. Todellista pullamössö sakkia."* P 10

Uskoimme me-henkisyyttä kasvattaneen retkiolosuhteet: retken rankkuus. Oudoissa olosuhteissa, jokainen ehkä joutuu tarvitsemaan apua toisiltaan, ja tämä vaatii yhteistyötä. Ruoka valmistuu nopeammin yhdessä, autamme toisiamme, jos jotain sattuu ja kaverit luovat turvallisuutta.

13.7 Roolit

Aikuisten ja nuorten sekä eri nuorisoryhmien välinen kuilu voidaan hälventää luontoliikunnan avulla (Tordsson 1993). Luontoon menemisellä voi olla merkittävä vaikutus nuorten yhteiskunnassa vetämään rooliin. Oppilas voi metsässä vapautua näistä sosiaalisista rooleista ja totutut luokan roolikuviot murenevat (Arve-Vuontela 1994, 36-37). Luonto ei arvosta taustaa, ei asemaa, ei titteleitä. Siellä minä todella olen minä ja sinä olet sinä. (Jääskeläinen 1987, 168) Se on nyky-yhteiskunnan muoti-ilmiöistä vapaana oleva vyöhyke. Näin luonnossa oltaessa ero "hevarin, punkkarin ja lukutoukan" välillä häviää. Tämä mahdollistaa toimivan yhteistyön hyvin erilaisten oppilaiden välillä, mikä ei välttämättä olisi mahdollista koulumaailmassa. (Tordsson 1993)

"Retken yksi antoisimmista asioista oli se, että opin tuntemaan koulukavereita sellaisina, kuin he oikeasti ovat. Minusta on ihana olla välillä "rähjäisenä rähjäisten seurassa", sillä silloin ei ole väliä vaatteilla vaan aatteilla. Vaelluksen

jälkeen on koulussakin ollut ihan erilainen suhde vaelluskavereihin, sillä yhdessä on tehty ja koettu muunkin kuin kouluasioiden merkeissä.” T 4

"Kun keräännymme perjantai aamuna koulun pihalle, olin yllättynyt siitä, miten erinäköisiä kaikki olivat, tuntui että jotkut jopa käyttäytyivät eri tavalla maastovaatteet päällään. Mielestäni se on yksi niistä asioista, mitkä teki kurssista mieleenpainuvan. Sillä helposti kaupungissa jokainen vetää jonkinlaista roolia, mutta metsässä ihmisistä tulee rennompia (ja mukavampia)."

T6

“..mutta koulukavereista kyllä, lähinnä positiivisia. Oli kiva huomata, että heidän kanssaanhan tulee toimeen jopa haisevana ja likaisena eikä ainoastaan edustuskuunnossa koulussa.” T3

Samoin oppilas-opettaja -asetelma muuttuu tämän työmuodon kautta, jossa opettajan rooli ei ole niin korostunut. Opettaja ei ole enää etäinen ohjaaja, vaan ryhmän jäsen. On helpompi oppia tuntemaan toisten ja omia tunteita. Luottamusta syntyy, mikä helpottaa palautteen hyväksyntää ja avoimuutta. (Arve-Vuontela, 1994)

“Myös opettajista löytyi ihan uusia, myönteisiä piirteitä.” T4

Yksi retkeläisistä (T14) oli löytänyt osuvan nimen luontoliikuntakurssillemme - ilmaisutaidon kurssi. Se kuvasi myös meidän mielestämme hyvin retken olemusta.

“Mukavat piristysleikit auttoivat myös osaltaan vapautumaan siitä ulkokuoresta. Kuvailisin tätä kurssia toiselta nimeltään ilmaisutaidon kurssiksi. Itsensä täysillä leikkiin pistäminen ja mahtava nauru sen jälkeen toivat "aidon" elämisen tunteen.” T14

14 OPPIMISKOKEMUKSET

Tie älykkyyteen

On olemassa tie älykkyyteen, -
Jota pitäisi olla helppo seurata:

tyri,
ja tyri
ja tyri yhä uudelleen,
mutta vähemmän
ja vähemmän
ja vähemmän

Piet Hein

14.1 Kouluopetuksen laadullinen kehittäminen

Tärkeämmällä sijalla ovat opetuksessa kokemisen ja inhimillisen vuoro-vaikutuksen laadukkuus - enemmän kuin oppimistuotokset. On tullut koulun laadullisen kehittämisen aika. Nyt pitäisi paneutua pohtimaan, miten koulu voisi pysyä samassa veneessä muun yhteiskunnan kanssa, sekä onnistua omassa kasvatustehtävässään mahdollisimman hyvin. Kouluissa ollaankin uuden elämäntavan ja asenteiden muuttamisen edessä, sillä uudistuminen ei tapahdu uusia ohjeita ja opetussuunnitelmia kirjoittamalla. (Laurila 1988, 9-27)

"Deweyläisyys" Parhaillaan käynnissä oleva koulun kehittämiskaavailu on opetushallituksen pääjohtaja Vilho Hirven (1994) mukaan jonkinlainen paluu Deweyn reformipedagogiikkaan :

"Deweyn perusajatukset - lapsen tarpeista lähteminen, tekemällä oppiminen, ongelmankeskeinen projektioppiminen tiukan oppiainejaon sijasta, koulun ympäröivän todellisuuden kohtaamispaikkana sekä pyrkimys siihen, että koulu

ei vain tahdottomasti seuraa aikaansa vaan aktiivisesti vaikuttaa kehitykseen - ovat saman sukuisia monien nykyisten koulutuksen kehittämissuunnitelmien kanssa. Oppilaskeskeisyys, osallistuva oppiminen, kasvun ja ajattelun prosessimaisuuden korostaminen, väljyys ja valinnaisuus tuntijaossa ja opetussuunnitelmassa, ajatus oppimiskeskuksista - kaikissa näissä on tunnistettavissa reformipedagogiikan tunnuspiirteitä. " (Kasvatus 2/1994 ;Koro 1994 ,119)

Ihanteoppimistasoa edustaa tavallaan "know-how", jossa yhdistyvät asian tai ilmiön teoreettinen perusta ja sen käytännön soveltamisen taso. Uuden oppimiskäsityksen myötä vanha deweyläisyys on siis taas palannut arvoonsa. Tekemisen tai asian soveltamisen kautta uskotaan jälleen opin menevän parhaiten perille. (Rask 1996,105) Yleisesti Kolbin (1984) kokemuksellisen oppimisen malli on tällaisen oppimisen malli. Siinä välitön, omakohtainen kokemus on keskeinen asia oppimisessa, sillä se antaa merkityksen abstrakteille käsitteille.

14.2 Avoin opetus

Kirjallisuudessa törmäsimme "avoin opetus" -termiin, josta löysimme paljon yhtäläisyyttä "friluftsliv"-opetustapaan, jota käyttäisimme retkellä. Avoin opetus on lapsikeskeistä kasvatusta, jonka keskeiset ajatukset juontavat juurensa mm. Rousseauin, Deweyn, Piagetin, Fröbelin ja Montessorin ajatuksista. Avoin opetus hyväksyy oppilaan ainutkertaisena persoonana. Jokainen oppilas työskentelee omien kykyjensä mukaan niin älyllisesti kuin fyysisesti. Taustoiltaan oppilaat ovat erilaisia. Mikäli oppilaalle tarjotut kokemukset ovat mielenkiintoisia, kasvavat sisäinen halu oppia ja ymmärtää asioita ja näin oppimisen motivaatio nousee. Tärkeimpiä inhimillisiä saavutuksia ovat oppilaiden henkilökohtaisten arvojen kehittäminen sekä vastuuntunnon edistäminen (Laurila 1988, 41-43).

W. James, (1842-1910) dynaamisen pedagogiikan uranuurtaja painotti, ettei oppimisprosessin tarkoituksena ole pelkästään tiedon ja taidon tarjoaminen. On yhtä tärkeää löytää ihmisestä ominaisuudet kuten vapaus, luovuus, aktiivisuus, sekä kyky toimia ja elää yhdessä muiden kanssa (Bischoff 1996, Tordsson 1993). Avoin opetus -ajattelu kehottaa opetustapojen avoimuuteen, opetusympäristön laaja-alaisempaan katsomiseen ja oppilaiden näkemiseen kokonaisina, aktiivisesti toimivina yksilöinä. Avoin opetus korostaa oppilaiden vastuuta oppimisestaan ja että opettajan rooli muuttuu monialaisemmaksi, oppimisen organisoijaksi ja ohjaajaksi.

Tutkimuksessamme retkellä tapahtuvan opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa annettiin oppilaille mahdollisimman vapaat kädet. Opetuksesta tulisi oppilaiden omien toiveiden mukainen. Samalla tavoitteena oli oppilaiden suuremman liikkumatilan ja vapauden kautta kannustaa heitä omaan aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen. Näin he myös kokevat saavansa vastuuta, joka innostaisi oppilaita tekemään retkestä parhaan mahdollisen.

Oppimisympäristönä luonto ja siinä opettaminen. Yhtenä tärkeänä kehityksenä nähdään oppimisympäristö -käsitteen laajentuminen. Luokka, jopa koulu, on äärimmäisen rajoittunut oppimisympäristö (Laurila 1988, 42-43). Helakorpi (1996, 74) on kirjoittanut fyysisen ympäristön ja toiminnallisuuden merkityksestä opetuksessa. Koulurakennukset ovat laitosmaisia, eivätkä luokkahuoneet sovellu ryhmätyöhön. Oppimisympäristöstä puuttuu luova virikkeellisyys. Persoonallisuuden kehittymisen kannalta ympäristöllä on Rousseau'n mukaan tärkeä vaikutus. Steriilissä, rakennetussa ympäristössä on hankalaa saada mieltä rikastuttavia vaikutteita. Luonto on monipuolinen ympäristö, jossa jokainen itse voi muokata persoonallisuuttaan ilman, että yhteiskunnan muoti-ilmiöt ja nuorisokulttuurit siihen vaikuttavat. (Bischoff 1996, Tordsson 1993.)

Koulun rajoittuneen oppimisympäristön tilalle vaihtoehdoksi Jääskeläinen (1987) ehdottaa luontoa. Luonto tarjoaa äärettömän määrän virikkeitä ja mittaamattomia kasvamisen mahdollisuuksia. Nykyajan lapsille on huikaiseva kokemus löytää oma "metsäminä". Hiljaisuus on hänelle kokemus, luontoon

tutustuminen seikkailu. (Jääskeläinen 1987,168) Jääskeläisen ajatusten mukaisesti, näimme luonnon retken raameja asetellessa monipuolisten virikkeiden tarjoajana. Pyrkimyksenämme oli päästä monipuoliseen opettamiseen, jossa hyödynnetään opetuksessa luonnon antamia virikkeitä ja annetaan luonnon itse tuoda uusia opetusaiheita matkan varrella.

Suunnitellessamme liikunnan ja biologian opettajien kanssa tulevaa retkeämme, kävimme läpi edellisten vuosien retkien ohjelmat ja huomasimme, ettei näillä oltu järjestetty juuri minkäänlaista opetusta. Opettajat aristelivat liittää retkeen opetusta, ajatellen sen tekevän retkistä liian koulumaisen. He olivat opettaneet oppilaita ainoastaan, jos oppilaat itse aktiivisesti olivat tulleet kysymään jostakin asiasta. Tällä retkellä päätimme kuitenkin ottaa opetusta mukaan ns. nuotio-opetuksena ja erilaisin luovin opetusmenetelmin. Ennakkoluuloja opetusta kohtaan ei ollut vain opettajilla, vaan myös jotkut oppilaista kuvittelivat, että koulumaistahan siitä retkeilystä tulisi: opetustuokioita, aikatauluja, jonossa marssimista yms.

"Kaikki kuusi valmistavaa tuntia toivat yksi kerrallaan epäilyksiä matkasta ja erityisesti ryhmätyöt arveluttivat mieltäni... Alkumatkasta olin yllättynyt, koska saimme matkata lähes omaa vauhtiamme..." P8

Mutta kuitenkin retken edetessä epäilykset näyttivät kaikkoavan; *"...Illalla oli kaksi mielestäni hyödyllisimpiä ryhmätöitä joissa opeteltiin kuinka luonnossa on helppoa tehdä ihmistä kannattelevat parit joilla loukkaantuneen ihmisen saa siirrettyä pienen matkan. Retki oli mukavampi kuin olin odottanut ja se yllätti positiivisesti. Kaiken kaikkiaan retki sai kiitettävän arvosanan järjestelyiden ja kokonaisuuden puolesta. Hyvä kurssi jota ei kannata poistaa valikoimasta."* P8

14.3 Kokonaisopetuksella opetuksesta käytännön läheistä ja mielenkiintoista

Lähtökohtina opetusta suunnitellessa pidimme käytännönläheisyyttä ja kokonaisvaltaisuutta. Kasvattaja, filosofi John Dewey (1859-1952) puhui kokonaisopetuksesta, vastustaen nykyistä tiedon pilkkomista. Hän totesi lapsen

elämän olevan kokonaista ja jakaantumaton. Kaikki asiat kuuluvat tavalla tai toisella toisiinsa. Mutta koulussa tosiasiat irrotetaan alkuperästään ja tieto on sirpalemaista (Bruhn 1973, 35). Opetussuunnitelman yhteydessä kokonaisopetuksella eli integraatiolla tarkoitetaan yleisemmin opetussisältöjen jäsentymistä laajoiksi kokonaisuuksiksi (Kari 1994, 95). Staattisesta tiedosta siirrymme dynaamiseen, passiivisesta aktiiviseen, kriittittömyydestä kriittisyyteen sekä irrallisesta sirpaletiedosta kokonaisuuksien opettamiseen (Koro 1994, 117).

Where is the life we have lost in living?

Where is the wisdom we have lost in knowledge?

Where is the knowledge we have lost in information?

T.S.Eliot "Chorses from the rock"

Aiheiksi päätimme ottaa mahdollisimman erilaisia oppilaita kiinnostavia aiheita retkeilyn tiimoilta, jotka yhdessä laajentaisivat ja syventäisivät oppilaiden retkeilytaitoja. Näitä aiheita kyseltiin oppilailta järjestelytuntien yhteydessä kirjallisen kyselyn muodossa (ks. liite 3). Vastausten perusteella muodostimme opetusaiheiksi:

1. Erilaiset nuotiotyypit
2. Ensiapu ja solmut (paarien ja kolmijalan tekoa)
3. Tikkupulla
4. Sytykkeet
5. Leirikaste (kansantarustoa, perinnettä)
6. Iltaohjelma (nuotioleikkejä)

Aiheiden valinta oli oppilaiden retkikertomusten perusteella onnistunut, sillä ne koettiin hyödyllisiksi ja mielenkiintoisiksi. Huomasimme tämän, kun observoimme oppilaiden työskentelyä opetustuokioiden suunnittelussa ja esittämisessä. Kaikki työskentelivät huolellisesti ja innokkaasti opetustuokioiden

eteen ja joitakin niistä jopa ”mainostettiin” retken aikana tai niitä valmisteltiin salaperäisesti yllätykseksi muille.

”Opimme niin erilaisten parien tekoa kuin myös hyödyllisten kolmijalkojen rakentamista. Kaikki onnistui hyvin...” P1 *”..Illalla oli kaksi mielestäni hyödyllisimpiä ryhmätöitä, joissa opeteltiin kuinka luonnossa on helppoa tehdä ihmistä kannattelevat parit, joilla loukkaantuneen ihmisen saa siirrettyä pienen matkan.” P8*

”Tämä yö oli ehdottomasti yksi hausimmista hetkistä, jonka vietimme vaelluksella. Opin silloin tekemään parit mitä yksinkertaisimmista asioista, tällä kertaa siihen riitti pieni pätkä narua ja pari puuta. Onneksi en ollut koekaniinina tässä tilanteessa, sillä ainakin minua huolestutti parien kestävyys. Mutta onni onnettomuudessa parit kestivät mainiosti ja emme joutuneet tekemään uusia ja parempia tällä kertaa oikeaan hätään!! Tämä parien teko olikin matkan ehdottomasti hyödyllisin asia, jonka opin tekemään vaelluksen aikana.” P12

Avoin opetustapa asettaa opettajalle uusia vaatimuksia. Hänen on ensinnäkin luovuttava perinteisestä, autoritäärisestä opettajan roolista ja vetäytyttävä taka-alalle tarkkailemaan ja tukemaan oppilaiden kehitystä kohti itseohjautuvuutta. (Koro 1994, 127) Opettajan roolina on olla ns. tiennäyttävä (veiledare), jolloin rooli oppimistapahtumassa tiedon siirtäjänä ei ole mitenkään hallitseva ns. ”kansankynttilä”, vaan opettajalla on merkitystä ennen kaikkea kasvattajana ja ohjaajana. Tämä tehtävä on sekä vaativa että aikaa vievä: opettaja on toiminnan aktivoija, opiskeluympäristön järjestäjä ja materiaalien hankkija sekä laatija. (Lauriala 1988, 44) Opettaja asettaa raamit pedagogisille prosesseille, hyödyntää tilanteita luonnontaitojen opettamiseen, sekä tuo oppilaat tietoisiksi omista kokemuksistaan. (Tordsson 1993.) Valmistelutunneilla jaoin oppilaat ryhmiin, sekä ryhmätöiden aiheet ja autoimme ryhmät liikkeelle opetusten valmistelussa. Sen jälkeen puutuimme vain ryhmien työskentelyyn heidän pyytäessä apua. Ryhmät aloittivatkin touhuamisen pienen arastelun jälkeen innokkaana. Sen jälkeen osuimme työskentelyssä pysyikin pienenä, kuten olimme toivoneet.

14.4 Oppilaan rooli

Vastuun ottaminen ja yhteistoiminnallisuus oppilaiden kesken on koulussa niukkaa, usein jopa kiellettyä (Lauriala 1988). Luontoliikunta yhteistoiminnallisena opetusmuotona pystyykin murtamaan tämän muurin. Johnson ym. (1988) tiivistävät oppilaan roolin yhteistoiminnallisessa oppimisessa seuraaviksi luonnehdinnoiksi: Oppilas on positiivisesti riippuvainen muista ryhmänsä jäsenistä. Oppilas on henkilökohtaisesti vastuussa oppimistehtävästään ja toisten auttamisesta asian oppimisessa. Oppilas on koko työskentelyn ajan vuorovaikutuksessa ryhmänsä jäsenten kanssa ja keskustelee avoimesti heidän kanssaan. Oppilas käyttää ryhmä- ja ihmissuhdetaitojaan oppimisen ja myönteisen ilmapiirin edistämiseksi. (Koro 1994, 127) Oppilaiden on ymmärrettävä oma vastuunsa oppimisestaan ja ryhmästään (Bischoff 1996; Kari 1994; Lehtinen, Kinnunen, Vauras, Salonen, Olkinuora & Poskiparta 1991 ; Tordsson 1995).

Opetustuokioistamme muodostui rentoja tilanteita, joissa kaikilla oli hauskaa ja jotain aina opittiinkin. Opetustehtävissä tehtävän luonne oli ohjata oppilaita yhteistyöhön ryhmän sisällä. Jokainen pystyi osallistumaan opetukseen omalla tavallaan ja panoksellaan. Kaikkien ei tarvitse osata kaikkea. Esimerkiksi oppilas, joka on ujo eikä halua opetusaihetta opettaa, voi olla taitava suunnittelija ja taustatietojen hankkija. Näin jokainen voi kokea itsensä tärkeäksi ryhmän jäseneksi. Ryhmät työskentelivät hyvin ilman kitkaa. Kaikki näyttivät ottavan vastuuta ryhmätyön syntymisestä ja jokainen löysi itselleen tehtävän ryhmässä.

Avoin opetus korostaa yksilöllisyyttä, eroavaisuuksien arvostusta ja kehittymistä (Laurila 1988, 42-43) Yksilöllisyyttä tulikin kosolti näiltä nuorilta. Annoimme vapaat kädet opetustavan suhteen ja kirjo olikin melkoinen. Kansantaru esitettiin näytelmänä, nuotilajeista ”stand-up-komiikkaa” väittelyn ja runon muodossa, perinteistä kysymys-vastaus –opetustapaa käytettiin testaamalla yleistietoutta kansallispuistoista, tosin sekin toteutettiin yösuunnistuksena taskulampuilla heijastinradalla sekä ”learning-by-doing” tekemällä oppimista

leipomalla tikkupullia eräleipureiden kanssa nuotiolla sekä kolmijalan ja kantopaarien valmistusta klinikkamuotoisessa puuhastelussa.

14.5 Tekemällä oppiminen

” Sen minkä kuulen – unohdan.

Sen minkä näen – muistan.

Sen minkä teen – ymmärrän.”

(Kiinalainen sananlasku)

Tekemällä oppimisen isä, Dewey, varoitti jo vuosisadan alussa (1901) teorian ja käytännön välisestä kuilusta oppimisen esteenä. Hän neuvoi opettajia ottamaan huomioon käytännön työtoimintaan sisältyvän älyllisyyden vaatimuksen jo koulutyöskentelyssä. (Suonperä 1992, 30-34.) Johnson mainitsi puhuessaan yhteistoiminnallisesta oppimisesta, että tavoitteena on saada aikaan ajattelua eikä sokeata oppimista. (Laurila 1988, 27) Keinona tähän Dewey mainitsee tekemällä oppimisen eli learning by doing, joka veisi opetusta pois valmiiksi pureskellun tiedon pänttämisestä siihen, että oppilaat itse kävisivät käsiksi opetusongelmiin ja yrittäisivät ratkaista niitä. (Bruhn 1973, 29)

Opetustoiminnan johtoajatus oli, että opettaja liiallisen mallin näyttämisen sijasta pohtisi keinoja, joiden avulla saadaan oppilaat toimimaan halutulla tavalla. Opettajan tehtävänä on luoda sellaiset puitteet, että oppilas pystyy tavoittamaan opittavana olevaa todellisuutta mahdollisimman konkreettisessa muodossa. Oppijan on saatava oivaltaa itse, miten joku suoritus tehdään kokeilemalla (ohjattu oivaltaminen). Kun oppilas saa itse käytännössä kokeilla eri vaihtoehtoja niissä onnistuen, lisääntyy hänen tyytyväisyyden tunteensa ja oppiminen on "syvempää". Tekemällä oppiminen toimi retkellämme hyvin. Oppimista tapahtui ja sen näytti kertomusten perusteella olevan hauskaa:

"Tehtäväryhmät oli hyvä idea. Oma ryhmäni nuotiorymä, oli kiva. Siinä toimiminen ja itse asioiden miettiminen opetti uusia asioita. Nyt osaan tehdä muunlaisiakin nuotioita kuin sen ainoan "kielletyn" (joka aiemmin oli ainut nuotio jonka osasin tehdä)." T 15

".. pystyimme jälleen teltat, joka kävi edelliskertaa paljon nopeammin. Tekemällä oppii!! "T 9 ..Tekemisen kautta oppiminen on hauskinda." T 14 Mukavinta oli kun pääsimme itse toteuttamaan ja tekemään asioita, sillä silloin ne jäävät mieleen; opin mm. kuinka kolmijalkaan tehdään solmu ja kuinka rakennetaan paarit niin, ettei potilas putoa maahan tai retkipatja repeä. Lisäksi tällainen yhdessä toimiminen kasvattaa ryhmähenkeä. T4

14.6 Retken kommellukset opettavat

Luonnossa on mielenkiintoista, että koko ajan tapahtuu jotakin pientä. Sammakko hyppii tien yli, kurjet lentävät etelään, telta vuotaa ja ruoka palaa pohjaan. On sekä positiivisia että negatiivisia tapahtumia ja hyvin paljon uusia tilanteita. Näistä oppilaat oppivat uusia asioita lähes huomaamatta. Asiat eivät välttämättä ole suuria mullistavia, vaan voi olla paljon pieniä, joiden avulla he oppivat selviytymään itsenäisesti metsässä.

"Kantapään kautta oppi jotain, mikä olisi kannattanut tehdä toisin. Esimerkiksi trangian käyttö hieman ontui ensimmäisellä ruokatauolla. Vettä tuli lisättyä liikaa ja Marinolkin lopahti kesken ruuanlaiton.. Virheet kuitattiin huumorilla. Monia käytännön asioita kuitenkin oppi tekemien virheiden kautta. Syntyi melko selkeä käsitys esimerkiksi siitä, mitä ruokaa kannattaisi ottaa mukaan ja millaiset pohjalliset on hyvät kengissä. Ehkä sen Marinolpullonkin voisi ensi kerralla laittaa muovipussiin." P 3

14.7 Opittiinko uusia asioita?

Kertomuksista löysimme monia kohtia, joissa viitattiin oppimiseen. Oppiminen oli kokonaisvaltaista, kuten seuraavat lainaukset osoittavat:

*"Pimeään tullen sytytimme nuotion ja nautimme leirielämää nuotion äärellä. Nuotioryhmältä saimme hyviä neuvoja ja oppeja erilaisten nuotioiden tehokkaaseen sytyttämiseen, sekä jonkinlaiselta näytelmäryhmältä saimme hienon esityksen. Päivä oli ollut opettavainen."*P1

".. myöhemmin illalla istuimme tulen ääressä kuunnellen muiden ryhmien esitelmiä, joita valmistelimme jo koulussa. Ne olivat kivoja ja mielenkiintoisia...joista ehdottomasti paras oli tikkupullat. Ne maistuivatkin niin hyvälle! Heh, heh! ..Opin monia asioita mm. ensiapua keskellä luontoa, kolmijalan ja tikkupullat ym. eli todella hyödyllisiä asioita." T 12

Katsoessamme kokonaisuutena oppilaiden palautteita opetuksesta voimme sanoa onnistuneemme. Opetusta ei pidetty liian koulumaisena, vaan retkeen kuuluvana kiinnostavana asiana. Oppilaat valmistelivat opetustehtäviä innokkaasti. Retkellä he innokkaasti utelivat milloin he pääsevät (ei joutuvat) esiintymään. Myös esitysten vastaanotto oli hienoa. Muut oppilaat istuivat silmät tapittaen, odottaen esiintyjä innokkaana. Opetusten aikana oppilaat asettivat luokkatovereilleen kiperiä mielenkiintoisia kysymyksiä. Lisäksi kaikki viihtyivät ja nauru raikui, oppiminenkin voi olla hauskaa. Näihin havaintoihimme saimme tukea retkikertomuksista, joissa paljon mainittiin iltaohjelmista ja miten ne olivat ikimuistoisia.

"Vaelluskurssi jäi mieleen yhtenä ehdottomasti parhaana lukioajan kokemuksena. Uskon, että moni oppi niiden kolmen päivän aikana metsässä enemmän kuin lukiossa usean kurssin opiskeltuaan." T7

14.8 Asiantuntevampaa opetustakin kaivattiin

Oli kuitenkin joitakin oppilaita joiden mielestä olisi pitänyt olla jopa enemmänkin opetusta ja asiantuntevampaa opetusta. He kokivat, ettei luokkatovereiden antama opetus ollut tarpeeksi hyvää. Ovatkohan he niin tottuneet siihen, että ainoastaan opettajan ja asiantuntijoiden antama tieto on pätevää? Nämä kommentit tulivat niiltä oppilailta, jotka jättäytyivät erilleen suuremmasta ryhmästä.

"Siltikään en välttä oppineeni asioita - tai sanottakoon, että vaikka myönnettävästi teinkin asioita joita en aiemmin ollut edes kuvitellut tekeväni, en voi jakaa kunniaa siitä, että olisin retkeltä saanut erityisen merkittävää opastusta näissä asioissa." P11

"Näin jälkeensä täytyy sanoa etten oppinut luonnosta juuri mitään kun matkan aikana tuli katseltua lähinnä edellä - kulkijan kantapäitä ja eläimet luultavasti pakenivat meidän tieltämme sillä niitä ei juuri näkynyt. Suunnistustaitokaan eivät karttuneet kun metsässä oli suuntakylttejä joka risteyksessä." P13

15 ÄÄRIPÄIDEN YLLÄTTÄJÄT

15.1 Fyysinen ja ruumiillinen tekeminen

Aikaisemmilla koulun vaellusretkillä fyysinen rasitus on ollut keskeisin tavoite. Käveltiin paljon ja opettajia lainaten "illalla ei jaksettu tehdä paljoakaan, kun oltiin niin väsyneitä". Nyt haluttiin vähentää fyysistä rasitusta, jotta jokainen jaksaisi tehdä myös muuta ja saataisiin monipuolisempia kokemuksia retkeltä.

15.2 Fyysisten rajojen testaus

Fyysisellä ja ruumiillisella tekemisellä oli oppilaasta riippuen hyvin erilaisia merkityksiä. Joillekin fyysisen suorituksen oli keino näyttää, mihin he pystyvät tai testata omia rajoja. Tätä myös Telama (1987,149-154) on kuvannut erävaelluksen yhtenä haasteena. NykYTEknologian ja elintason nousun myötä on ihmiseltä riistetty eräs aitoja iloja ; raskas ruumiillinen työ, fyysistä räsitudusta on vapaa-ajalla lähdeTTävä erikseen hakemaan (Linkola 1971,36; Telama 1999). Vaikka retkireitin pituus ei ollut oppilaiden kuntoon nähden pitkä, aiheutti outo maasto, kumisaappaat ja rinkan paino haasteita suurimmalle osalle. Pientä kipua koettiin rinkan hieTTäessä. Lihakset olivat arkoja oudoista liikkeistä. Hiki tuli auringon paistaessa ja sykkeen noustessa. Paljon esiintyviä sanoja oppilaiden retkikertomuksissa olivat ”suomalainen sisu”, ”saavutetut etapit” ja ”urheat vaeltajat”.

”Oli noin 6,5 käveltävää ja viimeisinä kilometreinä käytimme vanhaa kunnan suomalaista sisua ja painoimme lujaa vauhtia melkein koko matkan, vain kerran levähtäen ja hieman suklaata syöden.” P1

”Vaelluspäivät eivät olleet rankkoja. Matka meni useimmiten joutuisasti. Jokaisen saavutetun etapin jälkeen, ihana onnistumisen elämys valtasi kuitenkin mielen.” T 14

15.3 Päivämatkojen pituudet aloitteleville?

Suurin osa oppilaista ei ollut paljon vaellellut. Siksi päivämatkoja suunnitellessa ei kannattanut tehdä liian pitkiä etappeja. Suositeltava päivämatka on noin 10 kilometriä. Pituutta voidaan lisätä parilla kilometrillä retken loppua kohden, kun on totuttu kävelemiseen ja rinkan paino kevenee. Lyhyetkin päivämatkat herättivät joissakin jo epävarmoja tunteita:

”Ensimmäisenä päivänä perintönä olin saanut orastavia rakkoja, joten aamu alkoi ehkäisevällä ensiapuoperaatiolla. Tietäen, missä kunnossa itse oli eka

päivän jälkeen matkan pituus herätti lähinnä pelonsekaisia tunteita, eteenkään kun ei tiennyt millaista maastoa oli edessäpäin.” P10

Hyvin hänellä meni taistelu retken läpi ja kotiinlähdön koittaessa paluu helppoon elämään ei tuntunutkaan niin houkuttelevalta.

”Oli hetkiä jolloin toivoin olevani himassa huurteinen kourassa, mutta lähtiessäni kotiinpäin minä henk.koht. olisin vaikka voinut jäädä samoamaan sinne Suomen rajaseudulle. Edessä oli vain paluu tylsään arkeen.” P10

Joidenkin mielestä matkat olivat kuitenkin liian lyhyitä. Toisaalta he kuitenkin ymmärsivät syyn lyhyisiin matkoihin. Kaikki oppilaat eivät ole yhtä hyvässä fyysisessä kunnossa ja jos käveltäisiin paljon, niin muuhun toimintaan ei jäisi aikaa eikä voimia:

”Hetki alkuun kävi ilmi, että kävelymatkat olivat melko lyhyitä - ehkä liiankin lyhyitä. Toisaalta oli parempi ainakin itselleni ensikertalaisena, että matkat olivat hieman alakanttiin arvioituja kuin vastoin päin. Aikaa riitti myös leiripaikalla yhdessäoloon.” P3

15.4 Retken tauottaminen tärkeää

Tällaisella matkalla taukojen pitäminen on tärkeää. Jos ei ole riittävästi "pakollisia" taukoja, niin oppilaista osa juoksee koko etapin kerralla lähdestä maaliin. Retkellä järjestimme lounaspaikoille yhteistä ohjelmaa, jonka tarkoituksena oli pysäyttää kiireisimmätkin "paahtajat" ilman, että tauko tuntuisi pakonomaiselta.

”Ennen vaellusta ei tullut pahemmin reippailtua ja kylmiltään aloittaminen vei veronsa, ensimmäisellä yöpymispaikalla olin kohtalaisen väsynyttä miestä.

Ruokailun jälkeen oli eräänlainen joukkuehengen kohottaja. Kuuden henkilön piti mennä kuudesta reiästä, eikä samaa kautta saanut mennä kahdesti. Ilman toisten apua ei tosiaankaan päässyt toiselle puolelle. Mielenpainuva juttu, joka todellakin piristi ja selkeytti mieltä. Jaksoi taas paahtaa loppumatkan.” P1

Näiden lisäksi muistutimme oppilaita, ettei matkan aikana ollut kiire minnekään. Pitäisi mieluummin nauttia auringon paisteesta ja katsella kauniita maisemia kuin tulla liian aikaisin perille:

”Jo ensimmäisen kilometrin jälkeen alkoi kolottaa paikkoja, selkää ja hartioita särki ja jalkoja pakotti. Mutta onneksi pidimme riittävästi pysähdyksiä niin selkäkin sai hieman levätä.” T12

Tämä ei aina onnistunut vaan tyypillistä oli, että liikkeelle lähdettiin täysillä ilman taukoja. Oli kiire, kiire ja kiire päästä perille. Nykyinen kilpailuyhteiskunta muistutti näin olemassaolostaan:

” Vaellusreitti oli hyvin hoidettua leveää polkua ja aluksi kävelimme kohtuullisen hidasta vauhtia, mutta parin kilometrin, ja samalla kuin jo toimen omasta mielestäni turha pysähdys tuli eteen, päätimme me kärkijoukossa olevat jatkaa omaa tahtia ensimmäiselle ruokapaikalle asti odottamaan jälkijoukkoa. Nyt tahti oli mukavan vauhdikasta ja rinkaankin oli jo totuttu.” P6

Jotkut huomasivat jo matkan aikana, etteivät olleet nähneet kuin edellä kulkevan kantapäitä:

”Lämpötila nosti entisestään vauhtia, joka muistutti uhkaavasti uutta maasturin nopeusennätys yritystä. Onneksi vauhti siitä tasaantui, ettei kukaan enää meinannut marssia ylitseni, kun pysähdyin syömään vetisiä mustikoita tai raakoja puolukoita.” T2

Ne jotka huomasivat tämän vasta kotona, olivat luonnon havainnoimiseen pettyneitä ja fyysiset kokemukset korostuivat heidän kertomuksissaan. Samalla he kuitenkin valittivat, että aikaa jäi liikaa leiripaikalla oloon. Miksi siis ”juosta” rinkka selässä läpi kauniin luonnon?

”Se mitä tästä kurssista sain oli fyysinen kunnon kohennus ja jonkinlainen käsitys siitä, mitä metsävaellus on.” P13

16 AISTIKOKEMUKSET

Aistien avulla ihminen saa tietoa ympäristöstään ja omasta elimistöstään. Havaitseminen on oppimisen perusedellytys ja se pohjautuu aistien toiminnalle. Näitä aisteja ovat :

1. Kaukoaistit eli näkö ja kuulo
2. Ihoaistit eli kosketus-, lämpö-, kipu- ja paineaistit
3. Kehon aistit eli asento- ja liikeaistit
4. Kemialliset aistit eli haju- ja makuaisti

(Nienstedt, Hänninen, Arstila, Nienstedt 1992, 295-316; Suonperä 1980, 81.)

Elämme pienestä pitäen rakennetussa ympäristössä, missä ihmisten toiminta, ympäristön ”yliärsykyisyys” ja melu hallitsevat maailmaa. Kiinnostumme huomaamaan vain ihmisen käsien jättämiä jälkiä ja asioita, joista meillä on ennestään kokemuksia. Tästä syystä aistimme turtuvat luonnon havainnointiin. Arjen kiihkeä rytmi vie ajatuksemme jatkuvasti tulevaisuuteen, nykyhetki jää huomaamatta, emme elä tässä ja nyt. *”Kulkiessamme kauniina aurinkoisena päivänä puiston halki, saatammekin haaveilla tulevasta lomasta, emmekä huomaa nauttia juuri siitä hetkestä puistossa.”* (Karvinen 1997, 22-24)

Huomasimme tämän havainnoidessa retkellä ja myös oppilaiden retkikertomuksista. Muutamien oppilaiden aineissa ei ollut riviäkään luonnon

kokemisesta, ja kiire paistoi läpi. Joillakin oli jopa kisailua siitä, kuka ehtii ensimmäisenä taukopaikoille, vaikka aikaa olisi ollut yllin kyllin.

”Viimeisenä päivänä me menimme viimeisen etapin melkeinpä juosten ilman kummempia taukoja ja pääsimme perille yli 3 tuntia ennen bussin tuloa ja rätti väsyneenä lähinnä lepäsimme tuon ajan. Näin jälkeempäin täytyy sanoa etten oppinut luonnosta juuri mitään kun matkan aikana tuli katseltua lähinnä edellä kulkijan kantapäitä ja eläimetkin luultavasti pakenivat meidän tieltämme sillä niitä ei juuri näkynyt. P13

Jo suunnitteluvaiheessa mietimme, miten avaisimme oppilaiden aistit havainnoimaan ympäristöä. Tähän pyrimme varaamalla oppilaille riittävästi aikaa luonnossa oleiluun ja omiin juttuihin. Retken ensimmäisellä lounastauolla verryttelimme aisteja ”sokea - kuuro” -leikillä. Tämä ei luonnistunutkaan oppilailta niin helposti kuin olimme ajatelleet. Kun tutuin aisti eli näkökyky poistettiin, tuli oppilaille turvaton olo ja turvaa haettiin puhumalla, hölsemällä ja huhuilemalla, jonka alle luonnon äänet hukkuivat. Leikin varsinainen idea, aistien verryttely, ei toteutunut monellakaan.

”Ruuan jälkeen oli vuorossa jonkinlainen ”luottamus” - leikki, jossa osa oli kuuromykkiä ja osa sokeita. Ei kovin kummonen leikki.” P6

Vaikka oppilaat eivät hiljentyneetkään kuuntelemaan luontoa, niin leikki ainakin hetkeksi pysäytti kiireistä matkantekoa. Naurun määrästä päätellen leikki oli monen mielestä hauska.

”Syönnin jälkeen leikittiin ”aisteja avartavaa” sokeaa & kuuromykkää. Hauska, mutta sadistinen leikki, ainakin oman parini mutinasta päätellen.” T1

Jotkut kuitenkin ymmärsivät mistä oli kyse ja istahtivat alas maahan tunnustelemaan luontoa, rentoutuivat tuntemaan auringon lämpöä tai lähtivät samoillen kuuntelemaan luonnon ääniä.

"Ruokalevon sijasta energiset ohjaajamme päättivät herkistää aistejamme "kuuromykkä ohjaa sokeaa" –leikin avulla." T13

"Toinen (tai siis ensimmäinen) leikki oli erityisesti mieleeni - se leikki, jossa pääsin vaeltamaan puskassa ilman näkökykyä. Kuinka mieleen tuollaisen eristyneisyyden vallassa tulikaan ihailtava runoelma!" P11

16.1 Näkö

Näköaistin avulla ihminen saa ulkomaailmasta eniten informaatiota (Nienstedt, Hänninen, Arstila, Nienstedt 1992, 308; Tuan 1974, 6). Yleensä myös kerromme näköhavaintoihin perustuvia kokemuksia enemmän kuin muilla aisteilla havainnoituja (Telama 1992, 71). Luonnossa kulkiessamme pysyttelemme polulla ja vain katsomme luontoa, sen sijaan, että kuuntelisimme, koskettelisimme, haistelisisimme tai maistelisisimme sitä (Karvinen 1997, 26). Kurt Hahnin mukaan, katsojan rooli on vain kasvanut, ulkopuolelta tulevien ärsykkeiden määrän lisääntymisen myötä (Telemäki 1998, 15). Suuntauksena näyttää olevan se, että itsekoettuja kokemuksia korvataan yhä enemmän virtuaalielämyksillä (Telama 1999,6).

Myös meidän tutkimuksessamme luonto tuli eniten esille näön kautta. Yhtenä syynä voi kuitenkin olla, että retkikertomusten otsikko oli muotoiltu: *Mitä näit, mitä koit, mitä opit?* Otsikon kysymys ohjaa oppilaita kertomaan ehkä enemmän näköhavaintojaan. Nähtyjä mieleen painuneita positiivisia asioita luonnosta kuvailtiin teksteissä seuraavasti: keloutuvat hongat, jylhät ikimetsät, suot pitkospuineen, sekä auringon laskeutuminen puiden latvojen taakse, maaston muuttuminen "lappilaismaisesta" maisemista satumetsäksi, metsä upeassa loistossaan valoineen ja varjoineen.

"Järven kierrettyämme kiersimme vielä lyhyemmän luontopolun, jossa näimme luonnon pieniä ihmeitä ja metsän upeassa loistossaan. Valo ja varjot näyttivät uskomattoman hienolta, tuntui kuin olisin kävellyt sadun aarniometsässä." T9

Monesta oppilaasta tuntui oudolta niinkin yksinkertainen asia kuin pimeys. Kaupungin kasvatteina elämme sähkövalojen ympäröimänä, emmehän me sammuta valoja kuin nukkumaan mennessä, emmehän me näe pimeää! Kukaan ei varmaan sammuta valoja, ajatellen haluavansa kokea pimeyden!

”En koskaan aikaisemmin ole ollut vaeltamassa syksyllä ja talvetkin olen viime vuosina viettänyt kaupungissa joten pimeys tuli täytenä yllätyksenä. Jos ei liikkunut taskulampun kanssa tai ollut nuotion läheisyydessä olo oli kuin joku olisi laittanut säkin päähän. Näkyvyys oli yhtä huono, vaikka olisi silmät sulkenut.” T3

”Illanvietto oli myös mukavaa. Harvoin pääsee liikkumaan pelkän taskulampun avulla metsässä.” T6

Negatiiviset näköhavainnot, jotka jäivät mieleen liittyivät kaupunkielämään, kuten: lastenvaunut, autot ja tiet: *”Jäi hyvin mieleen hetki, kun yhtäkkiä tupsahdimme tielle ja näimme lastenvaunuja työntävän pariskunnan. Oli aika kummallinen näky korvessa rämpimisen jälkeen.” (T1); ”Maasto oli hieno, vaikka autotiet – ja niiden varressa pysäköityinä olevat autot – ja lastenvaunuja työntävät naiset tuntuivatkin ajatuksissaan hieman väärään paikkaan sijoitetulta.” (P11)*

16.2 Kuulo

Tuanin (1974, 9) mukaan ääniaistimuksista ihminen liikuttuu emotionaalisesti voimakkaammin kuin näköhavainnoista. Tällöin kuuntelemalla luontoa ihminen kokisi luonnon syvemmin. Meidän retkemme luonnon äänistä mainittiin hyvin harvoissa teksteissä. Syksyinen luonto on hiljainen, ei linnun viserrystä eikä sammakoiden kurnutusta, ainoastaan tuulen hiljaista henkäystä ja veden liplatusta. Näin luonto valmistautuu talven tuloon. Kuuloaistimuksia ei synny niin paljon syksyllä kuin esimerkiksi keväällä, jolloin oppilaat eivät havahdu kuulemaan ”mitähän seuraavaksi kuulisin”: *”Yöllä abiturientti koki huiman elämyksen: hän oli kuulevinaan pöllön huhuilua ja näki ihkaelävän sammakon.”*

Luonnon hiljaisuudesta kerrottiin teksteissä usein ainoastaan positiivisessa mielessä. Nykyinen kaupunkimainen elinympäristö meluhaittoineen voi olla siihen syynä, ettei kaivata niinkään luonnon ääniä, vaan hiljaisuutta tuomaan lepoa sielulle. (Telama 1992, 71).

”Hetken tuumittuani päätin lähteä kiertämään pidemmän luontopolun. Matkalla oli uskomattoman kauniita suomalaisemia ja reitin aikana tuli konkreettisesti koettua käsite ”käsiin kosketeltava hiljaisuus” T1

Ryhmän suuruus tuli esille meluna, jota useat kommentoivat. Ärsytti, kun nukkumaan mentäessä kavereiden puhe kuului muutoin hiljaisessa luonnossa kauaksi. Suuren ryhmän aiheuttamat äänet karkoittivat viimeisimmätkin eläimet ja häiritsivät muita retkeilijöitä. Jotkut oppilaista pyrkivät pakoon melua pienemmissä ryhmissä. He lähtivät illalla omille pienille retkilleen tai istuskelivat itsekseen kauempana muista, nauttien rauhallisuudesta. Matkan aikana suuri joukko hajaantui vähitellen pienemmiksi vaellusporukoiksi, mikä oli tarkoituksenakin, ja se lisäsi retken nautittavuutta oppilaidenkin mielestä.

”Ensimmäisenä yönä (valvoessani) säälin muita leiriytyjiä toisella rannalla mekastuksemme takia. 30 hengen vaellusryhmä on vähän iso...Tai ääntä siitä ainakin lähtee.” T3

”Totesin paljon mukavammaksi vaeltaa pareittain pienissä ryhmissä. Näki muutakin kuin edellä menijän rinkan, ja mikä vielä tärkeämpää, desibelimäärä pysyi jokseenkin alhaisena.” T1

16.3 Maku ja haju

Raikkaassa ulkoilmassa fyysisen rasituksen jälkeen terve näläntunne on paras mauste – pussiruuatkin maistuivat taivaalliselta! Vain muutamat olivat maistelleet marjoja tai keränneet sieniä, lisäten niitä ruokiin makua antamaan. Merkittävin makuelämys oppilailta oli - yllätys, yllätys - raikas lähdevesi ! Pienestä asiasta syntyy suuri elämys.

”Matkalta löytyi lähde ja siitä juodessaan “ niin intohimoinen maitofriikki kuin olenkin “ jouduin myöntämään veden parhaaksi janojuomaksi.” T1

”Seuraava etappi tuli olemaan mystinen Finlandia-lähde, josta urheimmatkin soturit ovat ammentaneet taikajuomaa, joka kirvoittaa kielen ja virkistää väsyneemmänkin ruhon. Ja jumalallista juomaa se olikin..” P2

Yllättävää kyllä, luonnon tuoksuista ei kertomuksista löytynyt ainuttakaan mainintaa, mutta retkeilyä kuvasi eräs pojista väkevästi hajumuistoistaan:

“...tarjosi mehevät puitteet nukkumiselle, kahden muun raavaan uroksen seurassa, hyvin intiimissä oloissa, pienehkössä teltassa. Aamulla haju kyllä kuvasi suuresti tätä nukkujien yleistä tuskaa ja ahdistusta. Uudet vaelluskenkäni , jotka vielä tuoksuivat Sokoksen säilöntäaineille, palveli matkalla minua loistavasti..” P 6

16.4 Ihonaistit ; paine, kosketus, lämpö ja kipuaistimukset

Ihoaistien kokemukset liittyivät epämiellyttäviin tuntemuksiin kuten kipuun. Nämä kiputuntemukset voivat aiheutua monenlaisista ärsykkeistä, mm. mekaanisista (hiertymät, taakan painaminen) ja termisistä (kylmä, kuuma) (Nienstedt et al. 1992, 296). Kipua aiheuttivat rinkan paino, tottumattomuus taakan kantamiseen, kenkien hiertäminen ja öiset koettelemukset. Oppilaiden kertomuksista kävi selväksi, että nämä “kärsimykset” kuuluvat retkeilyyn ja ne kestetään ylpeästi urheutta tuntien.

“Rinkka vaan tuppas välillä painamaan liikaa ja hiertämään, mutta urhoollisesti kannoimme ne kotio asti.” T 7

“ Toisen päivän herääminen oli epämiellyttävää, sillä teltta ei ollut hengittänyt yhtään ja meidän nukkujien hengitysilman kosteus oli tiivistynyt seinän sisäisivuille, niin että ne olivat aivan lismassa. Inhottavaa.” P 6

“Mutta yöt olivat kauheita. Paleli aivan kauheasti, ulkona kuului epämääräistä möykkää ja maa tuntui hirveän kovalta pään alla. Hirveintä oli se kun yöllä heräsin siihen, että tärisin kauttaaltaan kylmyydestä, eikä meinannut saada uudestaan unta kylmyyden vuoksi.” T 7

Kipu on epämiellyttävää ja syrjäyttää helposti muut ajatukset tajunnasta (Nienstedt ym. 1992, 296). Näin kävi erään tytön kohdalla, joka satutti niskansa taukoleikissä toisena retkipäivänä. *“Ruuan jälkeinen aika, opetti minulle kuinka hermoille käyvää lievä pahoinvointi on. Siihen verrattuna päänsärkyäni, ja selkäkipuni olivat yhtä juhlaa. Kyseinen päivä menikin hieman usvaisen epätodellisena.” T 2*

16.5 Aistien kokonaisvaltaisuus

*Kuuntele ja katsele öistä taivasta.
Se puhuu Sinulle omaa rauhallista kieltään.*

*Älä pidä mitään itsestään selvyytenä.
Rauhoitu katselemaan,
ja huomaat miten puro solisee metsässä,
vilja kypsyy auringossa
tai lehdet kahisevat tuulella.*

-Linus Mundy-

Aineistosta kävi ilmi, että opiskelijoiden aistihavainnoista enimmäkseen perustuivat näköhavaintoihin. Tuan (1974, 10) kertoo pelkästään näköhavaintoihin perustuvan elämyksen olevan abstraktisempi kuin mikäli se sisältäisi myös muita aistihavaintoja. Kuten Karvinen (1997, 27) asian ilmaisee, *“elämyksien*

ydin on usein sen monipuolisuudessa ja moniaistisuudessa. Elämyksiä ovat öinen tunnelma, suppilovahverovoileipä sieniretkellä ja sumuinen kuusikkorinne hajuineen, makuineen ja äänineen.” Kun koet elämyksen monivivahteiseksi se jää voimakkaana mieleen, suurempana kuin vain kuva, enemmänkin tunteena.

”Ilma oli upea. Hyönteiset pörräsivät ympärillä. Metsä oli täynnä erilaisia sieniä ja marjoja. Pysähdyimme vähä väliä syömään kirkkaan punaisia puolukoita...Maisemat olivat uskomattomia. Keloja ”kasvoi” joka puolella.” P 15

17 POHDINTA

17.1 Laadullisen tutkimuksen toteuttaminen

Pohtiessamme millainen tutkimustapa sopisi parhaiten sekä luontokokemusten tutkimiseen että meille tutkijoille, päädyimme laadulliseen työhön. Se soveltuisi parhaiten käytännön elämään ja työhön. Aavistelimme hiukan, miten vaikeaa olisi saada kirjoista ja opettajilta ohjausta työhömmme. Kirjoista ei löytynyt yhtä selkeätä työtapaa, jota olisi ollut helppo seurata. Laadullisen tutkimuksen menetelmien kirjo on mittava, oikea "sillisalaatti", mistä on löydettävä itselleen soveltuvin metodi. Vaikeuksiin törmäsimme myös opettajan niukkojen ohjeiden kanssa. Alkuun pääseminen oli siis melko hankalaa. Kokeellisessa tutkimuksessa yleensä edetään aina samalla tavalla: koehenkilöt, tutkimusongelmat, hypoteesit, mittausvälineistö, kirjallisuuskatsaus, tulokset jne. Voimme suositella laadullista tutkimusta sen hyvänä mittarina mitattaessa laatua ja myös opettavaisuuden perusteella, emme suosittelisi sitä työmäärää laskettaessa.

17.2 Tiedekuntamme tutkimusopinnot

Vaikka tiedekunnassamme vakuutetaan kaikkien työtapojen olevan saman arvoisia, niin oma tiedekuntamme suosii selvästi kokeellista tutkimusmuotoa. Tutkimusopintojen pro- seminaari I -vaiheessa aloimme pohtia, mistä tekisimme gradutyötä. Opetusta saimme vain kokeellisista menetelmistä, vaikka pyysimme laadullisesta tutkimustavasta. Myöhemmässä vaiheessa tutkimusopintoja (proseminari 2 ja projekti -opinnot) laadullisen työn tekemiseen saimme opastukseksi, että "on löydettävä oma tiensä, ettei ole ainoata oikeaa tapaa tehdä laadullista työtä". On totta, että laadullisia metodeja on monia.

Tiedekunnan pitäisi tukea enemmän laadullisia töitä, antamalla jo aikaisessa vaiheessa tutkimussuuntautumisvaihtoehtoja: CD-ROM-työt, videotyöt jne. Nykyään on olemassa näistä kursseja eri oppilaitoksissa. Näiden

vaihtoehtoisten kurssien olisi oltava kuitenkin valinnaisia niin, ettei niiden lisäksi tarvitsisi käydä kvantitatiivisesta tutkimuksen teosta vastaavaa määrää kursseja. Muutoin monet karttavat näitä vaihtoehtometodeja jo siitä syystä, että opintoviikkojen määrä ylittyy ja opiskeluaika lisääntyy, jolloin vaarana on opintotukikuukausien loppuminen. Näin laadullisen tutkimuksen tehneenä, annamme muutamia neuvoja laadullisten töiden ohjaamiseen. Aineiston purkamista voitaisiin harjoitella siihen tarkoitukseen tehdyillä tietokoneohjelmilla, kokeellisten SPSS-tiedonkäsittelyjen sijasta. Lisäksi erilaisten laadullisten aineistojen purkutapoja, luokitteluja ja jopa tulkintaa olisi mahdollista harjoitella.

17.2 Laadullisen tutkimuksen teon hyödyt

Tämän tutkimuksen tekemisen hyödyt meille tutkijoille olivat seuraavat; osaamme tulkita kirjoitettuja tekstejä, havainnoida tapahtumia laaja-alaisesti, osaamme hyödyntää saatua palautetta, sekä kehittää luontoretkeilyä edelleen. Opetusalalla, kuten muissakin ammateissa, urautuu hyvin usein, tehden työtään vuodesta toiseen samalla tavalla. Kuitenkin oman työn arviointi ja kehittäminen ovat kaikissa ammateissa elinikäinen tehtävä.

Tämä tutkimustyö helpottaa oman työn kehittämistä. Sen huomasimme aloitettuaamme opetustyön koulussa. Teemme pieniä arviointeja työmme onnistumisesta ja kehittämistarpeista. Laadullinen työ soveltuu erinomaisesti opetustyön laadun arviointiin. Kouluissa puhutaan paljon laadun arvioinnista ja itsearviointista. Laadullinen tutkimus ohjaa opettajaa tutkimaan opetuksensa tuotosta ja muuttamaan sitä, koulunkehityksen sekä oppilaiden tarpeiden mukana. Laadullinen tutkimustapa on herkkä, aistien poikkeavuudet. Tulokset eivät ole ennustettavissa etukäteen. Ja ennen kaikkea tutkimustapana se on hyvin mielenkiintoinen, jopa yllätyksellinen tutkijoille.

Työmme anti tutkimuksemme oppilaille. Oppilaille vaellus oli mieleenpainuva kokemus ja käytännönläheisenä hyödyllinen. Retken ensikertalaiset innostuivat retkeilystä, kokeiltuaan itse käytännössä kaikkea retkeen liittyvää. Lisäksi monet kokeneemmat vaeltajat intoutuivat suunnittelemaan kavereineen uutta retkeä.

Työn anti lukijoille. Työmme hyödyntää lukijoita kahdella tavalla. Toivomme sen auttavan lukijoita oman työnsä laadullisessa kehittämisessä ja luontoretkien suunnittelussa. Laadullisen työn tuloksia ei voida yleistää, mikä on tutkimussuuntauksen eräs heikkous. Tulokset riippuvat aina kaikkien osatekijöiden summasta (sää, retkipaikka, opettajat, oppilaat jne.). Siksi tutkimustuloksemme eivät ole sellaisenaan valmiita käytettäväksi jonkun toisen retken suunnittelussa. Tuloksia voidaan soveltaa käytettäväksi omalla retkellään.

Työmme kautta lukija voi huomata, ettei oman työn laadun arviointi tarvitse tarkoittaa tieteellisiä kiemuroita ja rahaa vaativia mittausvälineitä, vaan arvioinnin työkalut ovat vain omasta luovuudesta kiinni. Oppilaita voi havainnoida ja haastatella tai videoida opetustaan. Koulun ilmapiiristä ja sen kehittämisestä voidaan järjestää oppilaille kilpailuja jne. Tärkeintä on, että opettaja on itse kiinnostunut työnsä ja koulunsa kehittämisestä ja pyrkii arvioimaan työtään laaja-alaisesti.

17.2 Tutkimusaiheesta

Tutkimusaiheemme oli laaja, johtuen kokemusten monialaisuudesta ja tutkittavien erilaisuudesta. Mietimme pitkään, rajoittaisimmeko tutkimusaihetta kattamaan vain yhtä kokemusaluetta, esimerkiksi sosiaalisia kokemuksia. Näin olisimme voineet tutkia osa-aluetta syvemmin ja tarkemmin. Lisäksi työmme määrä olisi supistunut huomattavasti. Päädyimme kuitenkin pitämään aiheen laajana kokonaisuutena, sillä se oli koko tutkimuksemme ydinajatus. Emme olisi voineet osoittaa monipuolisuuden merkitystä retkeilyn suunnittelussa, tutkimalla vain yhtä tai kahta osa-aluetta koko retkestä.

Vaihtoehtona olisi ollut kerätä joukko gradutyön tekijöitä ja jakaa tutkimusta heidän kesken, yksi osa-alue tutkittavaksi jokaiselle. Tämä olisi kuitenkin vienyt aikaa, eikä työn päätökseen vienti olisi tapahtunut yhtäaikaisesti. Siksi pysyimme suunnitelmisamme ja teimme laaja-alaisen tutkimuksen, joka ei mene kovin syvälle, vaan etsii osa-alueista olennaisimmat tulokset.

17.2.1 Aineiston keruutavoista

Retkikertomusten tulkinta päätutkimusmenetelmänä oli mielestämme oikea valinta. Tämän ikäisille se oli erinomainen tapa "päästä lähelle ihmismieltä". Saimme 100% osallistumisen ja laajan aineiston. Olisimme voineet havainnoida retken aikana vain osaa tutkimusjoukosta, jotain pientä ryhmää. Sen sijaan tarkkailimme koko tutkimusjoukkiota pienissä ryhmissä, jolloin pyrimme havainnoimaan kokonaisuutta. Luotettavuuden tukena ja tulkintojen tarkentamiseen siitä oli paljon hyötyä. Ryhmähaastatteluun emme olleet täysin tyytyväisiä. Ryhmähaastattelu tapahtui lopputapaamisessa. Opettajien ja meidän välisestä informaatiokatkoksesta johtuen, kukaan ei oikeastaan järjestänyt ja ottanut vastuuta lopputapahtumasta. Parempi vaihtoehto koulussa ja luokkatilassa pidetylle lopputapahtumalle olisi ollut järjestää erillinen mukava muistelutilaisuus, jossa olisi ollut pientä purtavaa ja rento tunnelma. Loppupalaverista pitäisi tehdä ikimuistoinen. Koulutilat ja ajankohta olivat väärinä, sillä päivän viimeiset tunnit väsyttivät, eikä rentoa tunnelmaa saada ankeassa koululuokassa. Lisäksi ryhmän suuri koko vaikutti oppilaiden avoimuuteen ja karsi vastaajien määrää vain äänekkäisiin oppilaisiin. Olisimme voineet osittaa isoa ryhmää pienemmiksi.

17.2.2 Retken suunnittelun lähtökohdista

Retken suunnittelu alkaa usein vääristä asioista. Suunnittelu aloitetaan yleensä käytännön asioista, paljonko on oppilaita, minne retki tehdään ja millaisin välinein. Alussa olisi kuitenkin ensin selvitettävä oppilaiden retkitoiveet ja erityistaidot. Juuri retkeläiset itse tekevät retkestä unohtumattoman ja antavat sille sen "ulkonäön tai luonteen". Oppilaiden erityistaidot kannattaa huomioida jo edeltä käsin, miettien miten niitä hyödyntää retken raameja asetellessa. Leena laulaa ja Lauri soittaa huuliharppua, Petri harrastaa tähtitiedettä yms., näiden erityistaitojen käyttö retkellä olisi ensiarvoisen tärkeää. Oppilaiden retkitoiveet kannattaa tiedustella. Toiveiden kirjo vaatii retkirungolta monipuolisuutta ja valinnan vapautta. Useasti kuitenkin nämä toiveet sivuutetaan, olettaen useasti opettajan tietävän mitä oppilaat

retkeltä toivovat. Itse törmäsimme opettajan ennakkoluuloon metsässä tapahtuvaa opettamista kohtaan eli niin sanottua nuotiopiiri-opetusta kohtaan. Perusteluna tälle ennakkoluulolle oli ”että se pilaa retken rennon tunnelman”. Tosiasiassa oppilaat toivoivat opetusta luonnosta, erätiedoista ja –taidoista. Annetun opetuksen vaikutus retkemme tunnelmaan oli päinvastainen.

17.2.3 Oppilaiden toiveiden erilaisuudesta ja huomioinnista

Haasteena on, että oppilaat toivovat retkeltä eri asioita. Joku oppilas toivoo tiettyä asiaa, jota toinen ei missään nimessä halua. Samasta asiasta tulee sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia. Pitääkö silloin jättää tämä asia pois, vai antaa oppilaiden valita? Ristiriitoja ei aina voida välttää. Pitää vain pyrkiä tekemään valintoja, jotka palvelevat mahdollisimman monia oppilaita, unohtamatta kuitenkaan muutamien oppilaiden erityistoiveita. Opettaja on kuitenkin se, joka tekee lopullisen valinnan, eikä oppilaat. On hyvä saada oppilaat ymmärtämään, ettei kaikkia toiveita voida toteuttaa, mutta yritetään parhaamme.

Tällä retkellä onnistuimme mielestämme hyvin huomioimaan oppilaiden toiveet. Pyrimme tarjoamaan monipuolisesti erilaisia elämyksiä ja tekemään niistä vapaaehtoisia mahdollisuuksien rajoissa. Muutamia negatiivisia kommentteja esiintyi joistakin retken ohjelmista (esim. opetus), mutta nekin oppilaat olivat saaneet jostain toisesta retkiohjelmasta hyviä kokemuksia. Näin pystyimme huomioimaan myös heidän toiveitaan.

Toiveita tiedustellessaan, kannattaa tarkoin miettiä miten sen suorittaa. Luokassa toiveiden esittäminen suullisesti viittaamalla ei välttämättä ole paras ratkaisu. Silloin huomioidaan helposti äänekkäimpien ja rohkeimpien joukko, jolloin hiljaiset oppilaat ja mahdolliset erityistoiveet jäävät huomioimatta. Avoimen kirjallisen kyselyn käyttäminen oli meillä onnistunut valinta. Siinä jokainen saa kertoa omat toiveet ja taidot retken suhteen.

17.2.4 Retken rungon elämisestä retkeltä toiseen

Kouluretken samanikäiset oppilaat toivovat suurin piirtein samoja asioita. Vaikka opettaja löytää sen “ainoan oikean” retkirungon, millä hän järjestää retken vuodesta toiseen, silti olisi hyvä kehittää retken runkoa ajoittain. Jos ei muusta syystä, niin opettajan oman mielenkiinnon ja motivaation vuoksi, ettei juututtaisi kaavoihin. Lisäksi voidaan kokeilun kautta löytää ideoita, jotka toimivat vanhoihin verrattuna vieläkin paremmin, vaikka vanha tuntuisikin toimivan moitteettomasti. Tämä ei päde vain retkien suunnitteluun, vaan jokapäiväiseen opetustyöhön.

Kun retki on ohi, huokaistaan usein helpotuksesta ja unohdetaan retken kehittämisen kannalta tärkein työ eli retken arviointi ja kehittäminen. Retkikertomusten kirjoittaminen on hyvä keino saada retkestä palautetta. Oppilaiden on helpompaa kirjoittaa palaute paperille, kuin kertoa se suoraan opettajalle. Oppilaille retken jälkeinen analysointi on myös opettavaista, oman reflektoinnin oppimista. Oppilaan on istuttava alas miettimään omaa retkikokemustaan, ja samalla kaikkien hiljaisempienkin oppilaiden palaute saadaan esille. Lisäksi retkestä saatu kertomusten palaute on pysyvää ja arvioinnin pariin voi palata uudelleen.

17.2.5 Keväällä tehdystä toisesta vaellusretkestä

Seuraavana keväänä toteutettiin toinen vaelluskurssi, jossa opettajan sijaisena toimi toinen tutkijoista. Vaikka retkirunko, retkikohde ja koulu olivat samat, niin retki oli aivan toisenlainen kuin syksyllä tehty tutkimusretkemme. Oppilaat kirjoittivat myös kevään vaelluksesta retkikertomukset, jotka luimme mielenkiinnolla. Huomasimme muutamia eroja. Kevään retkelle osallistuneet eivät olleet samoja oppilaita, ja se vaikutti retken kulkuun. Tämä ryhmä oli syksyn ryhmää yhtenäisempi. Ei ollut sellaisia oppilaita, jotka olisivat uupuneet ja joille retki olisi siten ollut fyysisesti hyvin haastava. Sää oli aurinkoinen niin kuin syksynkin retkellä, mutta olennaisin ero oli, että oli kevät. Oli valoisampaa kevätiltaisina kuin syyspimeällä, jolloin ei ollut pakko siirtyä nuotion äärelle

istumaan niin aikaisin illalla ja se väljensi retkiohjelmaa. Eläimet olivat juuri heränneet talvihorroksesta, joten luontoa havainnoitiin enemmän. Kurjet lentelivät taivaalla, tikat merkitsivät reviiriään, sammakot kurnuttivat, taivaanvuohet määlkyivät jne. Kenelläkään ei ollut kiire ja luonnon havainnointi vaikutti oppilaiden vaellusvauhtiin.

Oli positiivista huomata, että opettajat toteuttivat meidän retkirunkoa lähes samanlaisena. Oppilaiden toiveita ja taitoja kyseltiin, opetusryhmiä muodostettiin yms. Syksyllä ennen retkeä toinen opettajista oli epäillyt koko ohjelman toimivuutta. Nyt hän oli innostunut retken ohjelmasta ja ideoi siihen vielä itse lisää.

17.3 Retken yleisilme oppilaiden kokemusten perusteella

Retki oli kokonaisuutena onnistunut ja elämysiltään positiivinen. Toisaalta tämä ei ollut yllätys, sillä retkihän oli valinnaiskurssi, jolloin oppilaat, jotka tähän kurssiin ilmoittautuvat todennäköisesti pitivät jo ennestään retkeilystä tai olivat aiheesta kiinnostuneita.

Motivoituneisuus auttaa saamaan positiivisia kokemuksia retkeltä. Opettajan ei tarvitse käyttää energiaa retken alussa ryhmäläisten innostamiseen. Toisaalta motivoituneet oppilaat odottavat paljon retkeltä, jolloin opettaja on haasteen edessä. Retkikertomusten mukaan retkemme vastasi oppilaiden odotuksia ja jopa ylitti niitä. Opettajan olisi tärkeää retken jälkeen selvittää, miksi retki oli oppilaiden mielestä onnistunut? Meidän retkemme onnistui sekä säätilanteen että oppilaiden odotustenkin kohdalla melko hyvin. Olisi väärin vain tuudittautua tyytyväisenä tulokseen ja toistaa retki seuraavan kerran sellaisenaan. Olisiko meidän retkemme positiivisuus vähentynyt, mikäli olisimme rämpineet sateisessa säässä kampeet kosteina? Ehkä silloin ensikertalaisten kestävyyttä olisi koeteltu vielä enemmän. Toisaalta se olisi ehkä vielä entisestään tiivistänyt yhteishenkeä.

Hyvä olisi miettiä olivatko syyt sellaisia, jotka vain liittyvät retkeilyyn - vai voisiko niitä siirtää myös normaaliin koulunkäyntiin? Kun luodaan hyvät puitteet ja otetaan oppilaat suunnitteluun mukaan, motivointi työskentelyyn on jo olemassa.

17.3.1 Negatiiviset kokemukset

Tuloksia tarkasteltaessa olisi helppo lopettaa tutkimuksen teko positiivisiin tuloksiin ja sanoa retken olevan kaikilta osin onnistunut. Kaikkiin retkiin kuuluu joitain huonojakin kokemuksia. Negatiivisia kokemuksia ei kuitenkaan pidä sivuttaa todeten, että niitä sattuu, vaan niistä on yritettävä ottaa opiksi. On mietittävä, mitkä näistä negatiivisista kokemuksista olivat sellaisia, jotka vain sattuivat ja mitkä ovat vältettävissä.

Negatiiviset kokemukset olikin useasti koettu rankkojen kokemusten hallintana ja itsensä voittamisena. Kokemus olikin kasvattava tekijä, ”kyllä sen kestää, kun tietää miten hyvää se mulle tekee” oli eräänkin pojan toteamus, siitä että oli joutunut koville kantaessaan painavaa rinkkaa mäkisissä maastoissa.

Monille oppilaille yksi negatiivinen kokemus retkellä olivat olleet autotiet keskellä metsää, jotka muistuttivat oppilaita sivistyksestä keskellä ”erämaata”. Kouluretkille turvallisin retkipaikka on kansallispuisto, jossa on yleensä huoltotieverkosto. Esimerkiksi tällöin oli mahdollista antaa oppilaiden kulkea itsekseen pienissä ryhmissä, sillä eksymisen vaaraa ei ollut polkujen ja teiden ansiosta. Tämäkin asia on etukäteen mietittävä, kumpi asia on oppilaille tärkeämpi, vapaus vai täysin koskematon luonto?

Eräät negatiivisesti koetut asiat olivat verkkainen vaellusvauhti sekä isosta ryhmästä lähtenyt melu. Verkkaisuudesta ei valittanut kovinkaan moni, sillä fyysisesti retki oli riittävän rankka usealle. Vaeltaahan sai omaan tahtiinsa seuraavaan taukopaikkaan saakka, joissa kärkipään menijät joutuivat odottelemaan viimeisiä melko tovin. Tähän lääkkeeksi tarjosimme eri reittivaihtoehtoja. Pidempiä reittejä kovimmille menijöille, mutta niihin ei kuitenkaan kukaan halunnut lähteä. Ison ryhmän meluisuus varsinkin

leiripaikoilla, olikin melkoinen ongelma. Vaikka yritimme vaientaa ryhmää, se vaikenikin vain vähäksi aikaa. Moni pääsikin omilla iltaretkillään vähäksi aikaa pakoon tuota melua. Toiset taas eivät huomanneet koko asiaa, ehkä siksi etteivät juuri poistuneet leiristä. Hyvä keino ehkä olisikin viedä ”meluajat” etäämmäs leiristä, jolloin he voivat kuulla, miten karmaisevaa se on ja miten kauas melu hiljaisessa luonnossa kuuluu. Tosin surullista oli lukea niitä kertomuksia, joissa keskityttiin askareiden kertomiseen, kavereiden kanssa touhuamiseen. Surullista siksi, ettei ympäröivä luonto koskettanut heitä juurikaan. Melua ei oltu huomattu heidän kertomuksissaan. Ehkä hiljaisuus olisi ahdistanut, vieraannuttanut huomaamaan ympäröivän luonnon.

17.3.3 Kohderyhmä

Retkeläisten iällä on suuri merkitys retken raameja ja ohjelmia suunniteltaessa. Jokaisella kasvuvaiheella on hyvät ja huonot puolensa. Oppilaille tarjottavan vastuun määrää pohdimme paljon ennen retkeä. Tämän ikäisillä voi mielestämme antaa jo melko paljon vastuuta, mutta usein sitä pelätään antaa. Antamalla vastuuta he myös kantavat sitä paremmin. Onnistuminen on heistä kiinni. Koimme että vastuun antaminen oppilaille antoi enemmän kuin se otti. Häiriöitä ei esiintynyt, vaan se ohjasi oppilaita omatoimisuuteen ja aikuismaiseen työskentelyyn. Samalla opettajien työ helpottui, kun jokainen kantoi vastuun onnistumisesta itse.

Kevään vaellusretkellä tuli esille selvästi, millaista se on kun ryhmälle ei anneta vapautta ja vastuuta. Puolesta välissä kevään retkeä tuli vastaan koululuokka, jossa yksi opettaja käveli edessä, oppilaat välissä peräkanaa ja toinen opettaja perässä ”köömannina”. Kysymykset tulivat mieleen: Näkivätköhän oppilaat mitään vaeltaessaan jonossa? Kokivatkohan he mitään ja oppivatkohan he mitään luonnosta? Kevään retkikertomuksissa tuli esille, oppilaiden mielipide vapaudesta ja samaa mieltä olimme me opettajatkin:

”Kiitos kaikille, erityisesti valvojille, jotka antoivat vapauksia olla niin kuin halusi. Ei oltu asetettu liian tiukkoja rajoja eikä määräyksiä..” II-luokkalainen kevätretkellä.

On kuitenkin otettava huomioon, että oppilaat ovat vasta aikuisuuden kynnyksellä. Heidän pitää myös antaa välillä olla lapsia halutessaan. Retkillä leikkimielisyydellä ja peleillä on tärkeä merkitys.

17.3.4 Retkeilytaidot

Teltankäyttö, yöpyminen ulkona ja retkeily olivat uutta ja outoa suurelle osalle oppilaista. Mietimme, miten vähän kaupunkiperheet nykyaikana retkeilevät ja teltailevat lapsiensa kanssa. Onko entisajan ”peruskansalaistaito” telttaretket ja muu retkeily kaupungistumisen myötä unohtunut? Matkustusmuotona telttailu on ehkä jäänyt mökkeilyn ja asuntovaunumatkailun vuoksi heikommalle.

17.4 Kokemusluokkien tulosten pohdintaa

Pohdimme perusteellisesti otammeko Eckelbön skjemateorian mukaan tutkimustulostemme teoriapohjaksi. Se kuitenkin auttoi hahmottamaan kokemusten erilaisuutta ja helpottamaan luokittelua. Vaikka kokemuksia ei voi rajata ja luokitella, on niissä samankaltaisuuksia, joiden avulla niitä voidaan jakaa erilaisiin luokkiin. Jokainen kokemusluokka jakautuu vielä erilaisiin alaluokkiin, joissa samankaltaisten kokemusten vivahde-erot esittelemme tarkemmin.

Kokemusluokissa **Vastapaino tavalliselle elämälle** ja **Rauhoittuminen** törmäsimme yllättävään havaintoon, miten stressaantuneita nuoret abiturientit ovat! Tämä on samalla hälyttävää. Nuorilla pitäisi olla mahdollisuus välillä karata elämän kiireistä ja rutiineista. Normaalissa koulunkäynnissä se on vaikeaa, kun tuntimääriä jatkuvasti vähennetään ja luokkaryhmät suurenevät. Pitäisi oppia paljon enemmän, paljon vähemmässä ajassa. Jotkut oppilaista löysivät luonnosta paikan, missä voi rauhoittua. Kertomusten tekstien mukaan sinne palattaisiin ”lataamaan akkujaan” mahdollisimman pian uudelleen.

Retkeilyssä opettajan olisi otettava huomioon, ettei vie koulun kiireitä ja rytmiä mukanaan metsään. Ei retkellä tarvita tarkkaa aikataulua ja tehokasta ajankäyttöä.

Nykyajan ihminen kaiken kiireensä ja meluärsykkeiden keskellä tarvitsee hiljentymistä ja rauhaa. On jopa kehitetty ”hiljaisuusmatkailu”, jossa saadaan elämys hiljaisuudesta, rauhoittumisesta esimerkiksi erämaan hiljaisuudessa. Joitakin ihmisiä kuitenkin hiljaisuudessa olemisen saattaa ahdistaa ja pelottaa. Retkellämme jäi aina mahdollisuus pysyä turvassa leirissä.

Jännitys ja haasteellisuus. Retkeltä haimme yksinkertaista luontoliikuntaa, missä haasteet eivät ole vaarallisia tai pelottavia. Outward boundin ja extream -tyyppisissä luontokasvatuksissa mennään monesti äärimmäisyyksiin – korostetaan fyysisyyttä ja retkeläisiä kehoitetaan haasteisiin, voittamaan pelkonsa ja ylittämään itsensä. Tällainen itsensä ylittäminen voi olla upea elämys tai sitten epämiellyttävä, minuutta hajottava kokemus. Retki on kouluretki, jolloin sen ei saisi olla liian vaikea. Vaikeutena on oppilaiden erilaiset fyysisyyden, jännityksen, tiedon yms. rajat. Näin se, mikä toiselle on liian vaikeaa ja haastavaa, voi toiselle olla liiankin helppoa. Aina emme voi löytää jokaiselle soveltuvaa ohjelmaa, mutta meidän on kuitenkin vältettävä menemästä sen oppilaan mukaan, jonka vaatimustaso on korkein. Silloin joillekin syntyy pelkoa. Pyrimme pysymään keskilinjoilla, tehden kompromisseja ja erilaisia vaihtoehtoja, joista jokainen voi löytää itselleen tasoisensa haasteen. Esimerkiksi opettajalla voi olla takataskussaan lisätehtäviä, kuten apuohjaajana toiminen, ylimääräisten lenkkien suorittaminen jne.

Retkellämme huomasimme iloksemme saman asian mitä olimme etukäteen arvelleet eli etteivät oppilaat kaipaa retkeltä mitään hurjan vaarallisia asioita. Kaupunkilaisnuorelle luonto itsessään on jo haaste ja jännittävä paikka.

Haastetta retkellämme oli ollut sopivasti ja oppilaat olivat kokeneet selviytyneensä haastavasta urakasta. Joillekin retki oli näin ”helppona” ollut jo tarpeeksi haastava. Eräät tytöt kertoivat, että he halusivat kerran kokeilla turvallisessa porukassa, millaista on retkeily. Kertomuksien perusteella heillä oli

ollut rankkaa, mutta hauskaa. He olivat selviytyneet kunnialla. Eräät pojat valittivat, että retki oli ollut vaikea. Vaikka reitti oli heidän mukaansa liiankin helppo, kävelivät he kuitenkin ensimmäisestä leiripaikasta kilometrin verran ohi, huomaamatta selkeää viitoitusta. Silloin pojilta loppui jo kunto sekä vesi ja kaikki oli ollut yhtä tuskaa. Loppua kohti pojillakin alkoi mennä paremmin, joten taistelun kautta voittoon oli ollut kokemisen arvoista. Retkikertomuksissa mainittiin urheudesta, sankaruudesta, negatiivisten asioiden voittamisesta ja sissimentaliteetista. Tällaisten asioiden kanssa ollaan tekemisissä aivan tavallisella retkellä, ilman ensimmäistäkään seikkailutemppuilua.

Aina on joukossa heikkokuntoisempia, jotka kokevat huonommuutta muihin retkeläisiin. Heidän auttamisensa olisi tehtävä kunnioittavasti ja hienovaraisesti. Paras tapa auttaa jaksamaan, on ottaa toiselta itselleen kantamuksia ja pitää henkistä retkeilyiloa yllä kevyellä keskustelulla. Käytännössä voi sanoa, että omalla rinkallasi voisi olla helpompaa kantaa hänen teltaansa, kun sen saa siihen paremmin kiinni. Näin siirret hänen väsymyksensä rinkan syyksi. Monesti jo pelkkä heikkokuntoisempien huomiointi voi riittää jaksamisen lisäämiseen.

Retkeily oppiaineena voi olla vieras, uusi aihe opettajille. Sen vuoksi sitä helposti pelätään, eikä uskalleta lähteä luontoon. Meidän tutkimuksemme perusteella voidaan huomata, etteivät oppilaat kaipaa mitään vaikeata ns. extreamia vaan yksinkertainen luontoliikunta on jo tarpeeksi haastavaa ja jännittävää normaalille kaupunkilaisnuorelle. Opettaja pärjää hyvin pelkillä perusretkeilytaidoilla ja ainahan voi apulaisia pyytää retkeily-yhdistyksiltä.

Sosiaalisuus ja yhdessäolo. Halusimme gradutyömme käsittelevän sosiaalista yhdessäoloa retkeilyssä. Mielestämme se on tärkeä aihe, joka usein unohdetaan. Yleensä sen ajatellaan luontuvan itsestään. Iloinen yllätys oli huomata ”hauskaa yhdessäoloa” olevan lähes jokaisen oppilaan retkitoive. Näin retkestä tulisi oppilaiden toiveiden mukainen ja samalla se käsittelee meitä kiinnostavaa aihetta.

Suurin osa oppilaista koki retkellä hauskaa yhdessäoloa. Uskomme että se olisi myös itsestään luontunut hyvin. Hiljalleen retken aikana oppilaat olisivat kyllä

tutustuneet toisiinsa, mutta uskomme myös meidän suunnittelemiemme toimintojen edesauttaneen tavoitteen saavuttamista. Suunnitelluilla yhdessäolo ohjelmilla saimme oppilaat tutustumaan toisiinsa jo varhaisessa vaiheessa ennen retkelle lähtöä. Se helpotti yhdessä toimimista retken aikana. Yhdessäolo ohjelmilla saimme oppilaat kerättyä yhteen useasti. Tällä myös oli vaikutus tavoitteen, mukavaa yhdessäoloa, saavuttamiseen.

Yhdessäolohetket eivät saa olla liian teennäisiä. Yhdessäolo pitää tapahtua huomaamatta, esimerkiksi toisen tehtävän varjolla (opetusryhmät). Lisäksi niiden pitää olla monipuolisia, jolloin jokainen löytää oman itselleen soveltuvan tutustumistavan.

Sosiaalisuus ja yhdessäolo luokassa löysimme erään ongelman. Viisi oppilasta olivat kirjoittaneet melko kriittisesti retkestä ja selvästi jääneet me -hengen ulkopuolelle. Tämän myös havaitsimme retken aikana. Jättäytyivätkö he erilleen vai oliko heidän vaikeaa päästä muun ryhmän mukaan, tämä ei tule heidän kertomuksistaan ilmi. Nämä oppilaat olivat kaikki samaan telttakuntaan kuuluvia henkilöitä. Olisiko esimerkiksi ollut parempi jakaa telttakunnatkin meidän valintojemme mukaan? Näin tämän pienryhmän oppilaat olisivat tutustuneet muihin ryhmäläisiin, ja ehkä yhdessäolo olisi toteutunut paremmin heidänkin kohdallaan. Tosin lähes aina suurien ryhmien sisälle muotoutuu omia ryhmittymiä ns. "kuppikuntia". Haasteellista onkin saada eri ryhmittymät liittymään yhteen.

Kun keskustelimme ryhmäjaosta opettajien kanssa, olimme päättäneet jakaa telttakunnat itse ja oikeasti tutustuttaa oppilaita muihinkin kuin omiin kavereihinsa. Opettajien mielestä ajatus ei ollut hyvä, ja jouduimme luopumaan siitä. Tässä meidän olisi pitänyt olla riittävästi rohkeutta pysyä omassa kannassamme. Ikävä kyllä uskoimme opettajia, annoimme oppilaiden itse jakautua telttakuntiin. Opetusryhmiin jako toteutettiin meidän jakotavan mukaan.

Mielenkiintoinen lisähuomio, joka tuli ilmi erään oppilaan retkikertomuksessa oli, että tutustui opettajiin uudella tavalla. Opettaja pääsee retkellä irti opettajan

roolistaan, lähemmäs oppilaita. Opettajan vetäjän rooli ns. "veiledare" auttaa häntä laskeutumaan lehteriltään. Tämä saattaa merkittävästi parantaa opettajan ja oppilaan välistä suhdetta, joka puolestaan parantaa koulussa viihtymistä. Toistensa persoonallisuuksiin tutustuminen auttaa yhteistyötä koulussa.

Tordssonin ajatukset "ihmisen roolit jäävät metsässä taka-alalle" pitää kyllä paikkansa. Oppilaiden teksteistäkin oli luettavissa, ettei ollut väliä vaatteella vaan aatteella. Tämä kannattaa opetuksessakin muistaa, että ympäristön vaihdoksella on tällainen vaikutus. Oppilaat saivat olla nuoria temmeltäen ja seikkaillen luonnossa. Tämän kaltaiselle itsensä löytämiselle olisi hyvä kouluissa varata enemmän aikaa.

Suuri ryhmäkoko on retkeilyssä hyvin rajoittava tekijä. Retkeily perustuu pienryhmiin. Näin jokainen voi löytää itselleen roolin ryhmässä. Kaupunkilaisnuorilla oli selvästi voimakkaat "kuoret" tai roolit, jota he vetävät kaupungissa. Retkikertomuksista saimme lukea, miten luonnossa leikit ja mojavat naurut irrottavat nuoria ja antavat aidon elämisen tunteen. Kaupunki - minä häipyä taka-alalle.

Suurella ryhmällä kuljettaessa on aina huomioitava alustan kuluminen. Samoin tämänkin kokoisessa kansallispuistossa leiripaikat ovat mitoitettuja pienemmille ryhmille. Onneksemme emme törmänneet vastaavan kokoiseen ryhmään, sillä leiripaikoille ei olisi meidän telttojemme lisäksi muutamaa telttaa enempää mahtunutkaan.

Isosta ryhmästä on opettajalla suuri vastuu. Opettajan silmä ei ylety joka paikkaan. Retkeiltäessä nuorempien oppilaiden kanssa on pohdittava mahdollisia apuohjaajia esimerkiksi vanhemmista oppilaista tai oppilaiden vanhemmista. Omatoimisuutta ja retkeilytaitoja voidaan harjoitella pienimuotoisesti ennen retkeä vaikka kouluympäristössä. Tämä helpottaa retken käytännön sujumista, ettei opettajan tarvitse jokaista telttaa auttaa pystyttämään. Meidänkin retkiryhmästä osa oli valinnut retkeilykurssin jo yläasteella ja nämä kokeneemmat retkeilijät opettivat ensikertalaisia retken aikana.

Oppimiskokemukset. Alussa niin opettajia pelottanut aihe, opettaminen, onnistui mielestämme hyvin, jopa yli odotusten. Oppilaiden retkikertomuksista ei ilmennyt, että he olivat kokeneet opetusta liian koulumaisena vaan positiivisena hyödyllisenä asiana, joka kuuluu retkeilyyn. Sen lisäksi vielä hauskana asiana. Näin todistimme opettajille, että oikein toteutettuna opetus metsässä ei pilaa retken tunnelmaa. Kevään seuraavalla retkellä opettajat toteuttivat opetuksen samalla tavoin. Tätä pidämme todisteena kokeilun onnistumisesta.

Opettajan kannalta mukavinta menetelmässä on, ettei koskaan tiedä millaisia tuotoksia oppilailta syntyy. Samasta aiheesta eri ryhmän käsittelyssä voi syntyä ihan erilainen tuotos ja opetustapa kuin edellisellä. Opettajana meidän pitää varoa menemään väliin muokkaamaa ja "auttamaan" oppilaita liikaa. Alussa oppilaat voivat olla "lukossa" eivätkä keksi mitään, kun he todellisuudessa vain tarvitsevat rohkaisun avaamaan idea-arkkunsaa. Tässä tilanteessa opettaja useasti kiirehtii ja palaa normaaliin rooliinsa, antamaan ideoita, vastauksia. Jos vuodesta toiseen opettaja saa samankaltaiset opetustuokioidet eteensä, on todennäköistä että opettaja on auttanut ja että ne ovat opettajan kädenjäljen tulosta eivätkä oppilaiden.

Aina voi kuitenkin varautua siihen, että joku haluaisi enemmän asiantuntijaopetusta tai toinen ei lainkaan. Mielestämme jokaisen on kuitenkin osallistuttava opetukseen jollain tavoin. Jos ei opetusvaiheessa niin ainakin suunnitteluvaiheessa. Nytkin oli muutama poika, joka oli ongella opetustuokioidensa aikana ja tähän annettiin mahdollisuus. Suurin osa oppialista halusivat kuitenkin esiintyä ja odottivat innolla omaa vuoroaan ja toisten esityksiä.

Mielenkiintoamme herättivät se oppilas "analysoija", jotka ei kokenut oppineensa mitään. Uskomme hänen uutena retkeilijänä oppineen paljonkin, ehkä ei niinkään opetustuokioista vaan retken aikana. Hän ei kokenut oppilaskavereiden opetusta tarpeeksi asiantuntevaksi. Kirjoitustyyliinsä kertoo hyvin organisoituneesta henkilöstä. Mietimme, miten hänet saisi ymmärtämään, ettei kaikki tieto tule lukemalla faktaa kirjoista tai kuulemalla asiantuntijaa, vaan tietoa voi myös saada kokemalla.

Olisiko opetusta kaipaaville tarjottava retkellä myös mahdollisuus retkeilyn asiantuntijoiden kuulemiseen?

Suunnistuksen puute tuli kertomuksista useasti esille. Alue missä olimme on helppokulkuista ja merkittyä, joten jos olisi haluttu suunnistaa sen olisi pitänyt tapahtua polkujen ulkopuolella. Käytännössä kansallispuistoissa on mahdollisuus kulkea polkujen ulkopuolellakin ja joillakin alueilla on ehdottomasti pysyvä poluilla. Näin suuren ryhmän kanssa, saimme puiston pääoppaalta kehotuksen pysyä poluilla. Mahdollisuutta suunnistustaipaleisiin kyllä pohdimme reittiä suunnitellessa, mutta soisen maaston ja vähäisen ajan takia jätimme suunnistuksen kokonaan pois. Suunnistusta voisi toteuttaa opetustuokiona jollekin sitä haluavalle pienemmälle ryhmälle. Öinen suunnistaminen poluilla olisi voinut olla eräs mahdollisuus, taskulampun valossa etsiä opasteita ja heijastimia. Elämyksenä hieno, johon samalla yhdistyisi aistien käyttö.

Fyysinen ja ruumiillinen tekeminen. Retken ohjelmaa suunnitellessa riittävän ajan varaaminen on tärkeää. Vaellusetappien on oltava kohtuullisia, mikäli tavoitteena ovat jokin muu kuin pelkkä fyysinen rasittuminen. Kokemattomat retkeilijät suunnittelevat usein liian pitkiä vaellusmatkoja, jolloin jää huomiotta vaelluksen muut rasitukset ; rinkan paino, keli, maasto, ruuanlaiton kesto, lepo ulkona telttapatjalla ei vastaa sänkylepoa tottumattomalle jne. Huomasimme, että kohtuullinen vaellusetappi lukio-ikäisille on noin 10-13 kilometriä päivässä. Tällöin pidetään puolivälissä pitkä 1,5 tunnin lounastauko. Tauolla voidaan suunnitella jotain pientä piristävää, esim. sosiaalista tekemistä. Riittävälle levolle on myös varattava aikaa. Sillä kasvavat nuoret kuluttavat jo kasvamiseen energiaansa, patikointi ja ulkoilmaelämä siinä lisänä väsyttävät nopeasti.

Aistikokemukset. Luonto hukkuu puhetulvan alle ja on jatkuva kiire. Kiire lounaspaikalle, kiire telttapaikalle, jne.. Opettajan (veiledare) tärkeimpänä tehtävänä mielestämme onkin miettiä, miten saamme kaupungin kiireet ja huolet jäämään taka-alalle ja aistit heräämään kuuntelemaan, katselemaan ja tunnustelemaan rauhassa ympäröivää luontoa. Kokeilimme sokea-kuuro – leikkiä retkellämme, mutta se ei onnistunut avaamaan aisteja. Mietimme

olivatko he niin "tukossa" aisteiltaan vai ujostelivatko he vain heittäytyä leikkimään. Todennäköisesti ujostelu oli suurin syy.

Vuodenajalla ja retkipaikalla on vaikutuksensa aistien käyttöön. Keväällä on luonto heräämässä, ja aisteille on tarjolla enemmän ärsykeitä kuin syksyllä talvilepoon valmistautuvassa luonnossa. Lisäksi makuaistimuksia oltaisiin lähdeveden lisäksi saatu varmasti enemmänkin, mikäli opetusta siitä olisi järjestetty. Sienisato oli osaltaan jo kypsynyt, ja muutama oppilas saikin biologianopettajalta opastusta kehnäsienen keräämiseen ja käyttöön pussiruuan lisukkeena.

Retkikokemuksista tärkein oppimme oli se, että jokainen kokee retken todellakin omalla tavallaan. Vasta tarkempi tutkimus opettaa ymmärtämään, miten monta tapaa on kokea samojakin asioita. Jokaiselle on pyrittävä tarjoamaan jotakin, samaa asiaakin voi tarjota eri tavalla, eri ihmisille. Tiedämme, että hiljaisimpienkin ääni on saatava suunnittelussa jotenkin kuuluviin. Retken suunnitteluun luotu hyvä runko toimi ja sitä voidaan näillä tuloksilla vielä kehittää edelleen.

17.5 Mitä uutta meidän tutkimuksemme avulla tuli esille

Tutkimukset, joita löysimme aiheesta luontokokemukset ja luontosuhteet, ovat suoritettu kvantitatiivisin menetelmin kyselylomakkeella. Laadullisin menetelmin aihetta on tutkittu vähän. Laadullisilla menetelmillä pääsimme tutkimaan oppilaiden kokemuksia heidän omin sanoin. Kyselylomake muokkaa oppilaiden sanoja ja tärkeät vivahde-erot jäävät paljastumatta. Esimerkiksi kysymykseen, oliko retki oppilaiden mielestä onnistunut, olisivat kaikki vastanneet kyllä. Näin emme olisi tienneet, että joillakin oppilailla kuitenkin oli joitakin negatiivisia kokemuksia. Lisäksi kvantitatiivisessa menetelmässä kokemusluokat olisi pitänyt luoda etukäteen. Silloin jokin elämuskategoria olisi voinut jäädä tulematta esille.

Retkeily ja luonnossa liikkuminen on tullut uudelleen suosioon. Retkeilyn suosio

kouluaineena on kasvanut. Esimerkiksi Voionmaalla järjestetään joka vuosi muutama metsäkurssi, jotka täyttyvät oppilaista nopeasti. Uuden sukupolven retkeilijöillä on erilainen luontosuhde ja luontokokemusten määrä kuin tämän hetken retkeilijöillä. Tämä vaikuttaa myös heidän odotuksiinsa luontoretkestä ja asettaa retken järjestäjän haasteen eteen. Nykynuoriso kaipaa vaelluksilta muutakin kuin rakkoja kantapäihin ja kilometrejä. Näin tiedon lisääminen ja päivittäminen nykyajan retkeilystä on tarpeellista.

17.6 Tutkimuksen jatkohyödyntäminen

Meidän tutkimuksemme on nyt takana, ja siihen voidaan pohjata uusia retkiä. Monella opettajalla on ennakkoluuloja, joihin myös me törmäsimme. Esimerkiksi “Metsässä vaan ollaan, siellä ei saa opettaa, se pilaa retken rennon tunnelman.” ja “Nuoret haluavat olla kavereidensa kanssa – valinnaiskurssilla ei saa tehdä porukan sekoittamisia.” Opettajat huomasivat meidän retkemme tutkimustulosten pohjalta olleensa ennakkoluulojensa vankeja. Seuraavalla retkellä he jo kokeilivatkin innokkaasti opettamista retkellä sekä kaveriryhmien sekoittelua.

Jatkotutkimusehdotuksena voisi yksilötasolla tutkia, miten luonnon kokeminen kehittyy lapsuudesta nuoruuteen, aikuisiästä vanhuuteen. Tämä täytyisi toteuttaa ehkä seurantatutkimuksena, mikä olisikin pitkälinen projekti. Tosin sen tulokset olisivat mielenkiintoista luettavaa.

Jos voisimme tehdä työmme uudelleen paremmin, tarkentaisimme saatuja käsityksiä opettajilta ja oppilailta henkilökohtaisilla haastatteluilla. Tämä parantaisi ennestään validiteettia ja tekstien ymmärtämistä, mutta lisäisi analysoitavaa materiaalia entisestään. Tutkimustamme olisi myös helppo jatkaa eteenpäin, syventämällä yhtä retkikokemusluokkaa ja tutkimalla sitä tarkemmin. Kiinnostavaa olisi myös tietää, miten tällainen retki eri ikäluokalle (ala-aste, yläaste yms.) tarjottuna eroaa tai vastaa tuloksiltaan meidän retken tuloksia. Onko sosiaalisuudella yhtä suuri merkitys myös eri-ikäisillä? Miten retkien

järjestäjät ovat voineet hyödyntää meidän tutkimustuloksia? Ovatko he tulleet erilaisiin tai samankaltaisiin tuloksiin?

Lisäksi voi myös kerätä eri koulujen retkikokemuksia ja retkisuunnitelmia yhteen ja verrata niitä esim. norjalaiskoulujen koululaisretkeilyyn. Kiinnostavaa olisi tutkia myös aloittelevan retkeilyopettajan hankaluuksia ja onnistumisia retkellä.

17.7 Luontoliikunnan suosio

Kun me aloitimme gradutyömme syksyllä v.1998, oli tehty hyvin vähän tutkimuksia retkeilystä koulussamme ja vain muutamilla opiskelijoilla oli koulutusta alalta. Nyt uudella vuosituohannella näyttää siltä, että luontoliikunnan suosio on kasvanut valtavasti. Koulultamme on vaihdossa ulkomailla uusia opiskelijoita opiskelemaan alaa, useita gradutyötä aiheesta on tehty ja vielä tekeillä. Kirjallisuuttakin luontoliikunnasta ja retkeilystä tulee jatkuvasti lisää. Luontomatkaileu ja luontoaktiiviteettien opiskelu kiinnostaa ja koulutuksia kehitetään sillä alalla. Suomessa on nyt "in" opiskella alaa. Myös yritysmaailma on herännyt rahastamaan luontoelämyksillä. Olisi saatava tähän niin sanottuun elämystehtailuun sekä laadun, että ennen kaikkea turvallisuuden valvontaa. Kuten me tutkimuksellamme huomasimme pitää muistaa yksinkertaisuus - liiallisen extreme innostuksen myötä voidaan unohtaa huomioida harrastajien toiveet, kuten esimerkiksi stressittömyyttä ja yhdessäoloa kauniin luonnon keskellä.

LÄHTEET

Ahonen, S. (1994) Fenomenografia kvalitatiivisena oppimisen tutkimuksena. L. Syrjälä & S. Ahonen & E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 121 – 131.

Arve-Vuontela, U. (1994) Seikkailujen koulu tarjoaa värisyttävää jännitystä. *Liikunta & Tiede* (31)3, 36 – 37.

Bagöien, T. E. (1998) Högskolelektor i kroppsöving ved högskolen i Nord-Trøndelag: Barn og voksnes naturopplevelser. *Kroppsöving* 4, 23-26.

Bischoff, A. (1996) Friluftsliv, ungdom og personlig utvikling; kap. 7,8 ja 10. Kopenhavns Universitet . Hoved-fagsoppgave.

Bowles S. (1994) Mitä on seikkailukasvatus ? *Koululiikunta* (19)4, 6.

Bowles S. (1998) Olemassaolo elinikäisenä mahdollisuutena oppia huolehtimaan ja välittämään. T. Lehtonen, (toim.) Elämän seikkailu - näkökulmia elämykselliseen ja kokemukselliseen oppimisen kysymyksiin. Jyväskylä: Atena Kustannus, 26-59.

Breivik, G. (1989) F. Nansen and The Norwegian Outdoor Life Tradition. *Scandinavian Journal of Sports Sciences* (11)1, 9-13.

Bruhn, K. (1973) 1900-luvun pedagogisia virtauksia, Keuruu: Otava.

Csikszentmihalyi, M. (1990) *Flow, The Psychology of Optimal Experience*. New York :Harper & Row Publishers.

Eagels, P. (1980) An approach to deciphering recreation in the natural environment. *Reaction Research Review*. 1, 28-36.

Grönfors, M. (1982) Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: WSOY.

Helakorpi, S. (1996) Koulun tiimityö. Hämeenlinna: Riihimäen kirjapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1985) Teemahaastattelu. Kolmas painos. Helsinki: Gaudeamus.

Jääskeläinen, L. (1987) Luokasta luontoon – peruskoulu liikuntatottumusten kehittäjänä. Suomen latu ry (toim.) Ulkoilu elämäntavaksi, liikunta uusille urille, Suomen latu 1938 – 1988. Helsinki: Painokaari, 165-170.

Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989) The Experience of Nature, Cambridge: Cambridge University Press.

Kari, J. (1994) Kasvatus- ja opetustavoitteet (toim.) Didaktiikka ja opetussuunnittelu, Juva: WSOY, 65-100.

Kallio, E. (1992) Lähtökohtia luontoon liittyvien merkitysten ja elämysten tutkimukselle. T. Lyytinen & P. Vuolle (toim.) Ihminen - luonto – liikunta. Reports of physical culture and health 81. Jyväskylä: Kopi-Jyvä, 38-46.

Karvinen, P (1998) Tavoitteita ja menetelmiä. P. Karvinen, J. Hinkkanen, R. Nykänen , J. Kinnunen & S. Karhu (toim.) Luonnossa kotonaan, luonto-opastuksen käsikirja. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, 21-50.

Karvinen, P. & Nykänen, R. (1998) Lähtökohtia. P. Karvinen, J. Hinkkanen, R. Nykänen , J. Kinnunen & S. Karhu (toim.) Luonnossa kotonaan, luonto-opastuksen käsikirja. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, 13-19.

Keighley, P. W. S. (1995) Problem solving as a Feature of Outdoor and Adventurous Activity at Key Stage 2. Primary pe Focus, 6-9.

Kiiski, E. (1998) Seikkailua elämysten maailmassa. T. Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu - näkökulmia elämykselliseen ja kokemukselliseen oppimisen

kysymyksiin. Jyväskylä: Atena Kustannus, 108-115.

Kirjonen, J. (1992) Leikisti tosissaan: Ihmisen, luonnon ja liikunnan suhteen tarkastelua. T. Lyytinen & P. Vuolle (toim.) Ihminen - luonto – liikunta. Reports of physical culture and health 81. Jyväskylä: Kopi-Jyvä, 28-37.

Knopf, R. (1987) Human behaviour, cognition and affect in the natural environment. D. Stokols & I. Altman (toim.) Handbook of environmental psychology, vol 1. New York: John Willey, 783-826.

Kolb, D. A. (1984) Experiential learning. Experience as the source of learning and development. Englewood Cliff, N.J. :Prentice Hall

Koro, J. (1994) Kehittyvä opetustyö. J. Kari (toim.) Didaktiikka ja opetussuunnittelu, Juva: WSOY, 101-148.

Lauriala, A. (1988) Avoimen opetuksen keskeisiä periaatteita. A. Lauriala & R. Karonen (toim.) Kokeileva koulu - kohti eheää kasvua. Rauma: Kirjayhtymä, 42-51.

Lehtinen, E., Kinnunen, R., Vauras, M., Salonen, P., Olkinuora, E. & Poskiparta, E. (1991) Oppimiskäsityksen perusteet.: Oppimiskäsitys, Kouluhallitus, valtion painatuskeskus.

Lehtonen, T. (1998) Kunnioittava kohtaaminen elämyspedagogisessa työssä. T. Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu - näkökulmia elämykselliseen ja kokemukselliseen oppimisen kysymyksiin. Jyväskylä: Atena Kustannus, 96-107.

Linkola, P. (1971) Unelma paremmasta maailmasta. Juva: WSOY, 1990.

Lyytinen, T. & Vuolle, P. (1992) (toim.) Ihminen - luonto – liikunta. Reports of physical culture and health 81. Jyväskylä: Kopi-Jyvä, 8-27.

Nienstedt, W., Hänninen, O., Arstila A. & Nienstedt, I. (1992) Fysiologian ja anatomian perusteet. Porvoo: WSOY.

- Nupponen, H. (1998) Liikunta ja liikunnallisuus osana 11-16 vuotiaiden eurooppalaisten nuorten elämäntapaa. H. Nupponen & R. Telama (toim.) Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen julkaisuja.
- Ojala, T. & Uutela, A. (1993) Rakentava vuorovaikutus. Porvoo: WSOY.
- Pantzar, H. (1998) Majanrakentajat - nuorten luontosuhteen rakentumisesta. Liikuntapedagogiikan julkaisematon lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto .
- Pietarinen, J. (1987) Ihminen ja metsä: neljä perusasennetta. A. Reunala & P. Virtanen (toim.) Metsä suomalaisten elämässä. Silva Fennica, 21 (4), 323-331.
- Progen, J. (1979) Man , Nature and Sport. E. W. Gerber & W. J. Morgan (toim.) Sport and the Body: A Philosophical Symposium. Philadelphia: Lea & Febiger, 237-242.
- Pyykkönen, T. (1990) Liikkujan herkkä luonto. Liikunta ja tiede (27)6, 32-36.
- Rask, S. (1996) Koulu oppimisympäristönä. H. Myyrä (toim.) Koulun Puolesta , Opetus 2000, Juva: WSOY, 91-108.
- Skolimowski, H. (1987) Metsät pyhättöinä. E. Paakkola & A. Haapalainen (toim.) Metsäluonnon kautta henkiseen kasvuun. Raportti Lieksan Metsäseminaarista 5.-7.6.1987. Kriittinen korkeakoulu, Julk. n:o 7.Helsinki: 105-117.
- Suonperä, M. (1980) Ammattikasvatuksen didaktiikka. Toinen painos. Keuruu: Otava.
- Suonperä, M. (1992) Opettamiskäsitys: oppijakeskeisen opettamiskäsityksen perusaineiksia. Hämeenlinna: Educations.
- Suoranta, J. & Eskola, J. (1992) Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa – eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. Kasvatus(23)3, 276-280.

Syrjälä, L. & Numminen, M. (1988) Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.

Syrjäläinen, E. (1994) Ihmis- ja todellisuuskäsitys. L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja, Helsinki: kirjayhtymä, 32-49.

Telama R. (1987) Kuntoliikkujan motivaatio. Suomen latu ry (toim.) Ulkoilu elämäntavaksi, liikunta uusille urille, Suomen latu 1938 – 1988. Helsinki: Painokaari, 149-154.

Telama, R (1991) Nature as motivation for psychical activity. P. Oja & R. Telama (toim.) Sport for all: Proceedings of the world Congress on Sport for All, held in Tampere Finland on 3-7 June 1990. Amsterdam: Elsevier, 607-615.

Telama, R. (1992) Luontoliikunnan motivaatio: Luonto liikunnan harrastajan havainto-, elämys- ja kokemusmaailmana. T. Lyytinen & P. Vuolle (toim.) Ihminen - luonto - liikunta. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81, Jyväskylä: Kopi-Jyvä, 61-74.

Telama, R (1999) Elämyksiä koululiikuntaan. Liikunta & Tiede, (36)3, 6-10.

Telemäki, M. (1998) Kurt Hahn ja elämyspedagogiikka. T. Lehtonen (toim.) Elämän seikkailu - näkökulmia elämykselliseen ja kokemukselliseen oppimisen kysymyksiin. Jyväskylä : Atena Kustannus, 10-25.

Tordsson, B. (1993) Perspektiv på friluftslivets pedagogikk: kap. 5, 6 og 7 Norske idrottshögskolen. Hovedfagsoppgave, Bo, Telemark.

Tordsson, B. (1995) Friluftslivets mytologiska rötter. Föredrag på seminarium om allemansrätten. Kjesäter folkhögskola. 14-15 oktober

Tordsson, B (1996) Natur och pedagogik –traditioner för förmedling av natur och friluftsliv. B. Tordsson & A. Bischoff (toim.) Friluftlivpedagogikk, supplerende tekster våren 1996, 133-135.

Tuan, Y. (1974) Study of environmental perception, attitudes and values. Topophilia. Engelwood cliffs.N.J.

Tynjälä, P. (1991) Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus (22)5-6, 387-398.

Vaagbö, O. (1993) Den norske turkulturen. FRIFO.

Vittersö, J (1995) Livskvalitet og naturopplevelser på Svalbard. Tidsskrift for psykologforening, 32, 414-425.

Vuolle, P., Telama, R. & Laakso, L. (1986) Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.

Vuolle, P. (1987) Ihmisen luontosuhteet erilaisissa liikuntaympäristöissä. Suomen latu ry (toim.) Ulkoilu elämäntavaksi, liikunta uusille urille, Suomen latu1938 – 1988. Helsinki: Painokaari, 154-166.

Vuolle, P. (1990) Suomalainen luontoliikuntaharrastus. Liikunta ja tiede (27)2, 70-75.

Vuolle, P. (1992) Luontoliikunnan perusteita. T. Lyytinen & P. Vuolle (toim.) Ihminen – luonto – liikunta. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81. Jyväskylä.

LIITE 1

RETKIKOKEMUKSET	LUKUMÄÄRÄ
En koskaan /ei ollenkaan	9
Vähäisiä kokemuksia - Pienet retket:marjastus ja kalastus - Mökillä	15
Paljon kokemuksia - Viikon retkiä - Useita lyhyitä vaelluksia	9
Kouluretket	1
Yhteensä	33

LIITE 2

MITÄ ODOTAN RETKELTÄ	Lukumäärä
Yhdessä oloa ystävien kesken, ryhmä- ja yhteishenkeä ja tutustumista muutoinkin kuin koulukavereina.	20
Hyvää meininkiä, hauskuutta ja mukavaa	17
Elämyksiä ja mukavia kokemuksia luonnosta ja kaikesta uudesta. Luonnon ihanuutta.	15
Kaiken tapainen ulkoilu, vaeltaminen ja liikkuminen luonnossa.	9
Retkeilykokemuksia, erätaitoja ja kaikenlainen uuden oppiminen kuten esim. luonnosta.	9
Vaihtelua ja vastapainoa mm. koulusta. Erilainen viikonloppu ja monipuolisuutta elämään.	7
Kurssimerkintä (Ei kenelläkään ainoana odotuksena)	6
Retkeilykokemista kuten nukkumista taivasalla, olemista ulkona luonnossa, monipuolisia maastokokemuksia ja eläminen retkellä	6
Rentoutumista ja rauhoittumista.	5
Fyysistä räsitusta, reipasta liikkumista, ei turhaa lörvimistä.	1
Yhteensä/odotuksia per. oppilas	95/~n.3 toivetta / opp.

LIITE 3

"MITÄ HALUAISIT OPPIA ?"

- ❖ **KAIKKI MIKÄ HAAVIIN TARTTUU !!**
- ❖ **Luonnosta kaikenlaista ja myös käyttämään luonnonantimia (marjoja,sieniä, kasveja mm.) paremmin hyödyksi**
- ❖ **Kaikenlaista kivaa**
- ❖ **"Miten selviän kumpparit jalassa vaeltamisesta ilman rakkoja"**
- ❖ **Erätaitoja: pakkaaminen, muiden taitojen mieleen palauttaminen, tulemaan toimeen luonnossa ja ruuan teko kuivamuona pakkauksesta.**
- ❖ **Vaeltamaan: pakkauksen (teltan) kanssa liikkuminen**
- ❖ **"Vähäisiä ovat taitoni ja se, mitä en osaa - tahdon oppia"**
- ❖ **Pajupilli**
- ❖ **Suunnistustaitoja : kompassin käytön kertaaminen, suunnistamaan pimeässä, lukemaan karttaa**
- ❖ **"Haluaisin oppia pystyttämään teltan nopeammin"**
- ❖ **"Kaikkea muuta, että pärjäisin itsekin"**

Yleisesti lähes kaikilla oli halua oppia jotakin uutta niin myös aloittelijoilla kuin jo vaeltaneillakin konkareilla

Erään oppilaan toive ;

"Heittää veistä ja ehkä osua jänikseenkin !"

